

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ
ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ'NİN 1950 SEÇİM PROPAGANDASI

Yüksek Lisans Tezi

Serhat İlban

ANKARA-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ
ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ'NİN 1950 SEÇİM PROPAGANDASI

Yüksek Lisans Tezi

Serhat İlban

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Serdar Sarısır

ANKARA-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ
ANABİLİM DALI

SERHAT İLBAN

DEMOKRAT PARTİ'NİN 1950 SEÇİM PROPAGANDASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serdar Sarısır

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

ÖNSÖZ

Demokrasi tarihi yazımımızda üzerinde en fazla durulan dönemlerden biri, çok partili siyasi hayata geçiş dönemidir. Bu dönemin bu derece ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin nedeni ise; dönemin, Türk siyasî hayatının gelecek yıllarını çok derinden etkileyecek ve şekillenmesinde önemli derecede rol oynayacak olmasıdır.

Çok partili siyasî hayata geçiş döneminin en önemli olayı şüphesiz ki, 1950 Milletvekili Genel Seçimleridir. Bu seçimlere bu derece önem atfedilmesinin nedeni, 1946 ve 1950 seçimleri öncesinde değiştirilen Seçim Kanunu'nun aldığı nihai hâldir. Yapılan değişiklikler ile 1950 seçimleri, tek dereceli, genel, gizli oy, açık tasnif ve yargı denetimi ilkeleri esasına göre yapılmıştır.

Çalışma konumuzun belirlenmesinde, 1950 seçimlerinin yukarıda aktardığımız nedenlerden dolayı sahip olduğu öneme rağmen, söz konusu seçimlerde uygulanan propaganda yöntemleri üzerine yeterince çalışılmamış olması etkili olmuştur. 1950 seçimleri hakkında geçmişte yapılan çalışmaları incelediğimizde, yapılan çalışmaların ya Demokrat Parti döneminin tümünü ele alarak 1950 seçimleri özelinde fazla detaya giremediğini ya da ortaya koydukları bakış açılarının, birkaç başlık ile sınırlı kaldığını görülür.

Konumuzun seçim propagandası olması nedeniyle kullandığımız kaynakların büyük bölümünü gazeteler, arşiv belgeleri ve anılar oluşturmaktadır. Dönemin şartları nedeniyle yapılan propagandanın partililerin söylemleri özelinde yoğunlaştığını göz önüne alırsak, kaynak türleri arasındaki yoğunluk farklı anlaşılabilir.

27 yıldır iktidarda kurucu parti olmanın kazandırmış olduğu siyasî itibara sahip olan, Cumhuriyet Halk Partisi karşısında, Seçim Kanunu'nun neredeyse müttekâmil bir

hale eriştiği ilk seçimde, Demokrat Parti'nin nasıl iktidara geldiği ve iktidara gelirken uyguladığı propaganda yöntemlerinin iktidara gelişlerinde ne derecede etkili olduğunu resmedebilmek çalışmamızın temel problematiğini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren, bilgi ve tecrübelerini paylaşarak yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Serdar Sarısır'a; sonsuz güven ve desteklerini her zaman hissettiğim pek kıymetli aileme; bu çalışmanın kaleme alınışı sırasında yanımda olarak bana destek veren dostlarım Rüřtü Kaya, Erkan Kotevođlu, Mustafa Yiđit ve Saadettin Erbař'a ve Başbakanlık Devlet Arşivleri personeline teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Serhat İlban

Ankara 2017

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PROPAGANDA KAVRAMI VE TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. Propaganda Kavramı, Ortaya Çıkışı.....	5
1.2. Propaganda Tanımları.....	12
1.3. Propaganda Türleri	14
1.4. Türkiye'de Propagandanın Tarihi Gelişimi	18

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞU VE 46 SEÇİM PROPAGANDASINI ŞEKİLLENDİREN SİYASİ GELİŞMELER

2.1. Demokrat Parti'nin Kuruluşu.....	21
2.2. Kuruluşundan 1946 Seçimlerine Kadar Demokrat Parti Propagandasındaki Temalar.	26
2.2.1. DP'ye Karşı Bürokratik Baskı, Engellenme ve Yolsuzluk İddiaları	27
...2.2.2. Devlet ve Parti Başkanlığı Makamlarının Ayrılması ve Tek Dereceli Seçim Sistemi, Seçimlerin Güvenliği ve Seçimlerin Erkene Alınması.....	29
2.2.3. Seçim Kararının Sonrasındaki Propaganda	34
2.2.3.1. Ekonomik, İç ve Dış Politik Eleştiriler.....	36
2.2.3.2. Mareşal Fevzi Çakmak'ın DP Listesinden Müstakil Aday Olması	46
2.2.3.3. 1946 Seçimlerinde Seçim Afişleri.....	48
2.2.3.4. CHP'nin DP Propagandası Karşısındaki Tutumu.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1950 SEÇİM PROPAGANDASINI ETKİLEYEN SİYASÎ GELİŞMELER

3.1. 21 Temmuz 1946 Seçimlerinde Hile ve Baskı İddiaları.....	55
3.2. Basın Kanunu'nun Değiştirilmesi	58
3.3. Gerilimin Tırmanması	59
3.4. Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi	60
3.5. Gerginliğin Tekrar Ortaya Çıkması.....	63
3.6. Hükümetle Muhalefeti Uzlaştırma Çabaları ve 12 Temmuz Beyannamesi.....	65
3.7. Demokrat Parti'den Yaşanan Kopmalar	68
3.8. CHP Hükümetlerinin DP'yle İlişkileri.....	69
3.9. Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi	72
3.10. Yeni Seçim Kanunu.....	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PROPAGANDA STRATEJİSİ VE YÖNTEMLERİ

4.1. Demokrat Kimliğinin İnşası.....	76
4.2. CHP'nin Eleştirisi	82
4.2.1. 1946 Seçimlerinde Yaşananlar Üzerine Geliştirilen Propaganda Stratejisi	83
4.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi'nin “Diktatör ve Aristokrat” Bir Parti Olduğu İddiaları.....	86
4.2.3. Demokrat Parti'li Vatandaşlara Baskı Yapıldığının İleri Sürülmesi.....	88
4.2.4. Demokrat Parti'nin Din ve Lâiklik Hakkında Kullandığı Söylemler	90
4.2.5. Anti Devletçi Ekonomik Tezler.....	92
4.3. Toplumun Bazı Kesimlerine Verilen Mesajlar ve Vaatler	94
4.3.1. İşçiler	94
4.3.2. Çiftçi ve Köylüler.....	97
4.3.3. Memurlar.....	99
4.3.4. İmar Faaliyetlerine Yönelik Vurgular	100
4.3.5. Gayrimüslimler.....	102
4.4. Demokrat Parti'nin Kullandığı Propaganda Yöntemleri.....	102
4.4.1. Mitingler	103
4.4.2. Liderlerden ve Tanınmış İsimlerden Yararlanma.....	104
4.4.3. Demokrat Parti'nin Kullandığı Afişler ve Sloganlar	107

4.4.4. Medyanın Etkin Kullanımı	108
5. CHP'nin Seçim Propagandası	110
SONUÇ.....	113
KAYNAKLAR.....	117
EKLER.....	122
ÖZET.....	146
ABSTRACT.....	147

KISALTMALAR

ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
A.e. / a.e.	: Aynı Eser
A.g.e. / a.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m. / a.g.m.	: Adı Geçen Makale
B.C.A.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CHP.	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP.	: Demokrat Parti
Bkz. / bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
MKP.	: Milli Kalkınma Partisi
MP.	: Millet Partisi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Türkiye'nin son yüz elli yıllık tarihi, çetin bir demokrasi mücadelesinin tarihidir. Bu mücadele, çeşitli zamanlarda akamete uğramış olsa da, gerek konjonktürel şartların gerektirmesiyle, gerek iç dinamiklerin dinamizmiyle, kaybettiği enerjiyi yeniden toplayarak devam etmiştir.

Bu çetin mücadele içerisindeki en önemli dönüm noktalarından birini 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimleri oluşturmaktadır. Halkın hiçbir aracı olmadan, doğrudan kendi kullandıkları oylar ile mevcut iktidarı bir partiden alıp diğer partiye vermesi ve bu sürecin küçük aksaklıklara rağmen sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi Türk demokrasisi için önemli bir sınav olmuş, Türkiye de bu sınavdan başarıyla çıkmıştır. Ancak bu süreçte gösterilen başarı devam ettirilememiş ve 1960 yılına gelindiğinde akamete uğramıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası faşist-diktatör yönetimler yenilmiş ve demokrasi cephesi galip gelmiştir. Bu durumun doğurduğu sonuç ise tüm dünyada demokrasi rüzgarlarının esmesine neden olmuştur. Dünya siyasetine hâkim olan bu havanın Türkiye'yi etkilememesi ise beklenemezdi. Savaşın sonuçlanmasından kısa bir süre sonra, Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, bir muhalefet partisinin bulunmayışını ülke siyasetinin en önemli eksiklerinden biri olarak vurgulamıştır. Bu açıklama sonucunda CHP içerisinde bir süredir var olan muhalefet daha da kristalleşmiş ve CHP'den ayrılan dört milletvekili tarafından 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti kurulmuştur.

Demokrat Parti, kurulmasından kısa bir süre sonra bir erken genel seçim ile karşı karşıya kalacaktır. Bu süreç içerisinde yürüttüğü propaganda faaliyetleri çalışmamızın ilgili bölümlerinde ortaya konmaya gayret gösterilmiştir. Bu yaklaşımımızın temel

nedeni ise, 1946 seçimlerinde yaşanan bazı olayların, 1950 seçimlerinde propaganda malzemesi olarak kullanılması ve 1946 seçimlerinde kullanılan söylemlerin birçoğunun 1950 seçimleri öncesinde de kullanılmış olmasıdır.

1950 seçimleri toplumun farklı kesimleri tarafından "karşı devrim" ve "beyaz ihtilâl" gibi tanımlamalarla ifade edilmeye çalışılmıştır. Biz bu çalışmamızda, bu gibi tanımlamalardan uzak bir şekilde seçimlerde izlenen propaganda yöntemlerini ve uygulanan propagandanın Türk siyasî hayatının gelecek yıllarına nasıl bir miras bıraktığını incelemeye çalıştık.

1950 seçimlerinin, kendinden önce yapılan seçimlere nazaran farklı bir anlam taşımasının nedenlerini ise şöyle sıralamak mümkündür: Bunlardan birincisi 1946 seçimleri ve 1950 seçimleri öncesinde Seçim Kanunu'nda yapılan değişikliklerdir. 1946 seçimleri öncesi yapılan değişiklik ile seçimlerin tek dereceli olarak yapılması kabul edilmiştir. Müntehib-i Sani'lerin devre dışı kalması öncelikle seçimlere olan ilgiyi artırmıştır. Halkın hiçbir aracı olmadan doğrudan kullandıkları oylar ile iktidarı tayin etmeleri, Türk toplumu için bir ilktir. 1946 seçimlerinde yaşandığı iddia edilen çeşitli yolsuzluk ve baskılara rağmen DP'nin aldığı oy azımsanmayacak seviyededir. DP bu iddialar üzerine 1946 seçimlerinden 1950 seçimlerine kadar yoğun bir şekilde seçimlerin adli kontrol altına alınması için propaganda yürütmüştür. 1950 seçimleri öncesi yapılan değişiklik ile seçimler adli kontrol altına alınmış ve DP iktidar olmuştur. Burada DP'nin iktidar olmasının en önemli nedeninin bu olduğunu iddia etmiyoruz. DP'nin iktidar olmasını sağlayan ekonomik, sosyal ve kültürel birçok etmen mevcuttur. Ancak Seçim Kanunu'nun neredeyse müttekâmil bir hale geldiği ilk seçimlerde halkın iktidarı değiştirme eğilimi göstermesi önemli bir olgudur.

1950 seçimlerini diğer seçimlerden farklı kılan diğer bir etmen ise sonrasında başlayan süreçtir. 1950 seçimleri sonucunda yaşanan iktidar değişikliği ve DP'nin on

yıllık iktidarı Türk siyasî kültürü için çok önemli bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan siyasî gelişmelerin günümüz siyasetini halen etkilediğini söylemek mümkündür. DP iktidarının oluşturduğu siyasî kültür ve taban, 1960 sonrası dönemde zaman zaman enerjisini yitirse de halen gücünü korumaktadır.

Çalışmamızın öncelikli amacı, 1950 seçimlerinde halkın doğrudan iktidarı değiştirmesinde propagandanın rolünü ortaya koymaya çalışmaktır. Dönemin şartları itibariyle propaganda imkânlarının ağırlıklı olarak mitingler ve basına verilen beyanatlara ile sınırlı olması, ciddi bir arşiv taramasını da gerekli kılmıştır. Arşivlerde ulaştığımız belgelerden hareketle, parti propagandasını sadece siyasî parti önderlerinin söylemleri ile sınırlı tutmayarak, taşrada nasıl yapıldığını da gözler önüne sermeye çalıştık.

Birinci bölümde propaganda kavramı, türleri, dünya ve Türk tarihindeki gelişimi tetkik eserlerden yararlanılarak kaleme alınmış ve pek çok tasnifin var olduğu görülmüştür. Ancak çalışmamızın bir gereği olarak sadece siyasî parti propagandası esas alınmak suretiyle çalışma konumuza bir temel oluşturulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde Demokrat Parti'nin kuruluşundan 1946 seçimlerinin sonuçlanmasına kadar olan süreci, çalışmamızda savunduğumuz ana tezlerden biri olan; 1950 seçim propagandasının sadece 1950 seçimleri sürecinde yapılan çalışmalardan ibaret olmadığı ve DP'nin kuruluş sürecinden itibaren yürütülen propaganda faaliyetlerinin tümünü kapsadığı düşüncesinden hareketle ve ağırlıklı olarak birinci el kaynakları kullanarak işlemeye gayret sarfettik.

Üçüncü bölümde 1946 seçimlerinden, 1950 seçimlerine kadar olan süreçteki siyasî gelişmeleri propaganda penceresinden bakarak ele aldık. 1950 seçimleri propaganda faaliyetlerinin bir bölümünün 1946 seçimlerinde yaşandığı iddia edilen bazı olaylar üzerine kurgulanması, bu dönemin irdelenmesini zaruri kılmıştır.

Son bölümde, 1950 seçimlerinin kampanya süreci öncesinde kurgulanan propaganda stratejisinin, seçim kampanyası döneminde nasıl uygulamaya konduğu ve bu stratejinin halkın farklı kesimlerine farklı kanallar ve farklı söylemler ile nasıl ulaştırıldığını ortaya koymaya çalıştık. Bu bölümde üzerinde en fazla durduğumuz konu ise "demokrat kimliğinin" inşası sürecidir. DP'yi iktidara taşıyan birçok farklı etmeni içerisinde barındıran ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak inşa edilmiş bu kimlik, DP'nin 1950 seçimlerinde yakaladığı başarıda önemli derecede etkili olmuştur. Ayrıca demokrat kimliğinin inşası sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan siyasî kültür, Türk siyasî hayatının her döneminde etkili olmayı başarmıştır. Son olarak ise, DP'nin bu süreç içerisinde kullandığı propaganda yöntemlerini, bu yöntemler ile halka vermek istediği mesajları ve bu yöntemleri ne derece etkili kullandığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Gerek üçüncü gerekse son bölümde kullandığımız birinci el kaynaklar, tetkik eserlerle desteklenerek konunun derinlemesine incelenmesinde bir denge tutturulmaya çalışılmış, metnin yazımı esnasında ise Türk Dil Kurumu sözlük ve imla kılavuzu esas alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PROPAGANDA KAVRAMI ve TARİHİ GELİŞİMİ

1. Propaganda Kavramı, Ortaya Çıkışı

Propaganda sözcüğünün kökü Latince "propa are", tohum ekmek anlamına gelmektedir. Bir tohum ekildikten sonra nasıl dal ve budak salıyorsa, hiç fark edilmeden kökler gibi de yayılabilir¹.

İnsanoğlunun gruplar halinde yaşamaya başlaması ile birlikte, bu toplulukların nasıl yönetilecekleri sorunu ortaya çıkmış, buna bağlı olarak da liderlik meselesi gündeme gelmiştir. Lider olmak ve toplumu yönetmek isteyenler, kendilerine taraftar bulmak ve liderliklerini sağlamlaştırmak amacıyla propaganda yapmışlardır. Dolayısıyla propagandanın liderlik mücadelesi başladığı dönemlerden itibaren yapıldığını öne sürmek yanlış olmaz².

Propaganda faaliyetlerinin ilk örneklerini Antik Yunan ve Roma Dönemi'ne kadar götürebiliyor olsak da, yaptıkları faaliyeti ilk kez propaganda olarak nitelendirenlerin 1622 yılında Roma Katolik Kilisesi tarafından oluşturulan (Protestanlığın yükselişi ile mücadele için) "Congragatio de Propaganda Fide" olması, Roma Katolik Kilisesi Devleti'ni propagandanın tarihinde ilk sıraya oturtmaktadır. Propaganda kavramı, XVIII. yy.da bilinen kullanımına gelinceye kadar da yalnızca kilise tarafından kullanılmaya devam edilmiştir³. Kavramın XVIII. yy.da genel dile

¹ Engin Alçora, **Türkiye'de Siyasal Parti Propagandası (1946-1960)**, İstanbul 2015, s.97.

² Arsev Bektaş, **Siyasal Propaganda**, İstanbul 2002, s. 65.

³ Arsev Bektaş, **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, İstanbul 2007, s.144-146.

girmesinden sonra bile dinsel havası sürmüştür. Bu havadan ancak XX.yy.da sıyrılabilmiştir⁴.

Propaganda kavramı tarihsel süreç içerisinde ciddi değişikliklere uğramıştır. Ulus devletlerin yükselmesiyle siyasî erklerin halk meşruiyetine olan ihtiyaçları artmıştır. Bu meşruiyeti kazanmak ve kazanırken aynı zamanda rakibin üzerinde şüphe uyandırmak adına ciddi propaganda faaliyetleri yürütmüşlerdir. Devletler nezdinde de "düşman" devletin siyasî otoritesi hakkında yürütülen çalışmalar ve bu çalışmaların çoğu zaman "kara propaganda" olması, propaganda kavramına olumsuz bir anlam kazandırmıştır. J.A.C Brown kavramın bu süreçte kazandığı anlamı şöyle açıklıyor:

*"İyi karşılanmayan ya da kabul edilemez bir bilgiyi bir başkasına iletme isteyen kötü niyetli bir kişinin faaliyetlerine işaret eden "beyin yıkama" deyimine eş anlamlı hale gelmiştir"*⁵.

XIX.yy.da propagandanın asıl önemini kavrayan ve kullanan devlet adamı Bismarck olmuştur. Bismarck gazetelerde kendi siyaseti lehine yazacak hususî adamlar kullanmıştır. 1870 Prusya-Fransa savaşında Fransız gazetelerinin protestolarını önlemek amacıyla bütün harp tebliğlerini büyük bir dikkat ile kendisi yazdırmış, ve düşman gazeteleri tarafından kullanılacak hiç bir havadisın dışarıya sızmaması için azami gayret göstermiştir. Yine XIX.yy.da Meternich ve Cavour gibi devlet adamları kendi milletlerinin halkına tesir etmekten ziyade yabancı hükümetler üzerinde tesir yapmak amacıyla gazeteleri kullanmış ve bunlara beyanatlar vermişlerdir⁶.

⁴ Jean-Marie Domenach, **Politika ve Propaganda**, İstanbul 1995, s.18.

⁵ J.A.C. Brown, **Siyasal Propaganda**, İstanbul 1992, s. 13.

⁶ Niyazi Berkes, **Propaganda Nedir?**, Ankara 1942, s.55.

XX.yüzyılda kavramın, günümüz anlamına ulaşmasındaki süreç sanayi devrimi ile başlamıştır. Bu tarihten sonra kavram, sanayileşme sonrası toplumunda kullanılan kitle ikna yöntemlerinin tümüne atıfta bulunmak için kullanılmaya başlanmıştır⁷.

Kavramın sahip olduğu olumsuz algının XX. yüzyılın ilk çeyreğinde halen var olduğuna dair en önemli örnek, Birinci Dünya Savaşı sırasında ABD hükümeti tarafından kurulan Kamu Enformasyon Komitesi'nin (Committee of Public Information) adının içinde propaganda kelimesinin geçmemesine özellikle dikkat edilmesidir⁸. ABD propaganda kavramının kurum üzerinde yaratabileceği olumsuz imajın önüne geçmek adına böyle bir uygulamaya gitmiştir.

Toplumsal sınıfların manipülasyonu için kullanılan propaganda, Birinci Dünya Savaşı ile birlikte yeni bir işlev daha kazandı. Ekonomik ve askeri savaş ile birlikte propaganda savaşı da başladı. Ciddi manada ilk defa bir savaş silahı olarak propaganda, bu mücadelede kullanıldı. Bu savaş sonucunda anlaşıldı ki, askerî ve ekonomik cephedeki savaş, ancak düşmanın maneviyatını kırmak ve kendi tarafının maneviyatını yüksek tutmak ile mümkün olabilmekteydi. Büyük harp propagandasının hedefi bu iki amacı gerçekleştirmek üzerine kurulmuştu.⁹ Bu amaç uğruna ittifak kuvvetleri düşman saflarına ya da sivillerin olduğu bölgelere toplam 26 milyon broşür dağıtmış ya da farklı bir deyişle bombardıman etmişlerdir¹⁰.

Propaganda kavramı XX.yy başlarına kadar popüler bir sözcük değildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında kurulan baskıcı rejimler tarafından gerçekleştirilen ikna faaliyetlerini tanımlamak için kullanılmasıyla, siyasî arenanın en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu süreçte sahip olduğu olumsuz anlam daha

⁷ Bektaş, **Siyasal Propaganda**, s.53.

⁸ Sezer Akarcalı, **2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, Ankara 2003, s.237.

⁹ Berkes, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁰ Lynette Finch, "Psikolojik Propaganda: Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Fikirlerin Fikirlerle Savaşı" **Avrasya Dosyası**, Yaz 2002, C:8, S:2, s.84.

da güçlenmiş ve artık "önyargılı düşüncelerin ve kanaatlerin, çoğunlukla yalan ve hile yardımıyla yayılması" anlamını kazanmıştır. Ancak, uzmanlar konu üzerindeki araştırmalarını derinleştirdiklerinde, pek çoğu propagandanın yalnızca "kötü" ve baskıcı rejimlere ait bir meta olmadığını ve zekice söylenen yalanlardan öte bir kapsayıcılığa sahip olduğunu anlamışlardır. Propaganda kavramı bu sürecin sonrasında kitlesel "öneri" veya bireyin psikolojisiyle oynanması ya da sembollerin yönlendirmesiyle gerçekleştirilen etkileme anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Propaganda kavramı artık, bir bakış açısının, bunun alıcısının bu görüşü kendi "gönül rızasıyla" ve sanki kendininmişçesine kabul etmesi nihaî amacıyla yapılan bir iletişim aracı haline gelmiştir¹¹.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra propaganda kavramına farklı bir boyut kazandıran ilk devlet Sovyetler olmuştur. Yeni rejimin kurulmasıyla birlikte Sovyetler, içerde ve dışarıda kendi maddi gücüne üstün olan kuvvetlerle mücadele etmek durumunda kaldı. İçerde eski rejimin artıkları, dışarıda ise eski rejimin müttefiklerinin yeni rejime müdahale çabaları ile mücadele etmeleri gerekiyordu. İşte bu kuvvetlerle gerçekleştirilecek olan mücadelede ordu ve diplomasiden farklı olarak kullanılacak silah, halk kitlelerinin fikirlerine tesir etme gücü idi. Bu şartlar altında Sovyetler barış zamanında sürekli olarak faaliyet gösterecek olan propaganda teşkilâtını kuran ilk devlet oldu¹².

Propagandanın belirli ideolojiler ile özdeşleştirilemeyeceğini anlatmak açısından burada Nasyonal Sosyalizm örneğini vermek yanlış olmaz. Sovyetlerde devrim sonrası teşkil olunan rejim propagandayı nasıl kullandıysa, savaştan ağır bir yıkımla ayrılmış Almanya'da da propaganda etkili bir şekilde kullanılmıştır. 1919'da Hitler önderliğinde başlayan Nasyonal Sosyalizm hareketi, Almanya'nın savaş meydanlarında değil, içeride

¹¹ Bektaş, a.g.e., s. 52-53.

¹² Berkes, a.g.e., s.92.

grevler, istismarlar, kurumlar arası ahenksizlikler, komünist faaliyetler ve Yahudiler yüzünden yenildiğini savunmaktadır. Hitler, savaş sonrası Almanya'nın içine düştüğü durumdan bu kesimleri sorumlu tutmuştur. Almanya'nın yeniden güçlü bir devlet olması için bunların Almanya'dan sökülüp atılması gerektiğini başlıca "Kavgam" adlı eserinde ve birçok nutuklarında halk üzerinde kuvvetle tesir eden bir dille savunmuştur. Yaptığı güçlü propaganda sonrası iktidarı ele almasıyla ülkenin bütün parti teşkilâtını, terbiye sistemini, gençlik hayatını ve zihniyetini, millî teşekkülleri baştan başa değiştirmiştir¹³.

Politik propaganda XX. yüzyılın ilk yarısında ciddi manada öne çıkan olgulardan biri olmuştur. Komünist devrimin ve faşizmin tasarlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Lenin, Bolşevizm'i yerleştirebilmesini önemli ölçüde propagandaya borçludur; Hitler de iktidarı alışından 1940'a kadar bütün amaçlarını propaganda ile kazanmıştır. Yakın tarihimizi çok farklı açılardan da olsa önemli ölçüde etkileyen bu iki devlet adamı, birer savaş önderi olmadan önce birer propaganda dehasıydılar¹⁴.

Propaganda çalışmalarını sistematik bir şekilde yürütebilmek için teşkilât oluşturan ilk devletin Rusya olduğunu aktarmıştık. Ancak, bu teşkilâtlanmayı bakanlık düzeyinde kuran ilk devlet Almanya olmuştur. 28 Şubat 1933'te Berlin'de Parlamento binasının ateşe verilmesinden sonra Hitler, basın özgürlüğü başta olmak üzere kişisel özgürlüklere büyük sınırlamalar getiren bir olağanüstü durum kararnamesini Paul Von Hindenburg'tan aldı. Bundan 13 gün sonra, 13 Mart 1933'te basın, radyo, film, sanat ve edebiyat alanını kontrol etmek için Dr. Josef Goebbels yönetiminde *Ministry for Popular Enlightenment and Propaganda* (Propaganda ve Halkı Aydınlatma Bakanlığı) kuruldu¹⁵. Bakanlık halkın bilgi edinme kanalları üzerinde öyle etkiliydi ki, her gün gazetelere ne yazmaları gerektiğini günlük direktifler ile iletiyordu.

¹³ A.g.e., s. 110.

¹⁴ Domenach, a.g.e., s.15.

¹⁵ Akarcalı, a.g.e., s.90.

Propagandanın dünya siyasetinde oynadığı rolün neredeyse zirve noktasına ulaştığı dönem ise İkinci Dünya Savaşı Dönemi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı süresince propaganda ordulara eşlik etmiş, hatta onlardan önce gelmiştir. Alman ordusunun Sovyetlerde "propaganda bölükleri" bulunmaktadır. Fransız Direnişi'ni yürütenler ise propagandanın bir ölüm kalım sorunu olduğunu anlamamış olsalardı, çoğu zaman faza bir şey söylemeyen bildirilerin basılması için binlerce insanı, hem de en iyilerini kurban etmezlerdi¹⁶.

Savaş sırasında yapılan propagandanın en önemli ayaklarından birini de radyo yayınları oluşturmaktadır. Sovyetler savaş boyunca kısa dalga dış yayınlar üzerinden 17 dilde yayın yapmışlardır. Stalingrad Zaferi sonrası sayıları on binleri bulan Alman savaş esirleri üzerinden etkileyici söylemler geliştirmişlerdir. Radyo yayını sırasında bir savaş esirinin mikrofona getirileceği anons edilir ve onun söyleyeceklerini duymak isteyen Almanların radyo yayını dinlemeleri sağlanırdı. Bu süre içerisinde radyoları başındaki Alman halkı çok ciddi bir şekilde Sovyet propagandasına maruz bırakılıyordu. Ardından Rus spiker Alman tutsağın ailesine sesleniyordu.

"Bayan A..., Rustov yakınlarında esir alınan kocanız şu anda stüdyoda. O bir kolunu kaybetti fakat şimdi kendisinden de duyacağınız gibi iyi bir tedavi görüyor ve iyileşecek. Şanslısınız bayan A..., Hitlerciler yenildiği zaman kocanızı tekrar göreceksiniz. Ancak milyonlarca Alman kadını sizin kadar şanslı değil. Onların kocaları ve oğulları dönmeyecek. Hitlercilerin haksız hırsları onların yaşamlarına mal oldu."

Spiker bazen de şöyle sesleniyordu:

¹⁶ Domenach, a.g.e., s.16.

"Bay Z..., oğlunuz şu anda burada. O Bobrivsk yolu üzerinde yaralandı ve esir alındı. Bay Z..., oğlunuz o karlı kış günü Rusya'nın o kadar içlerinde, Bobrivsk'te ne arıyordu?"¹⁷.

Anlaşıldığı üzere savaşlar artık farklı bir boyut kazanmıştır. Cephedeki mücadele kadar, cephedekilerin ve ailelerinin maneviyatları üzerine de ciddi bir mücadele yürütülmektedir. Sivillerin savaşın gerekliliği ya da haklılığı üzerine düşüncelerini değiştirmek ve içerde mevcut iktidara muhalif bir kesim yaratarak iktidarın gücünü kırmak savaşa yeni bir cephe daha eklemiştir. Bu cephede yaşanan savaşın adı "propaganda savaşı"dır.

Sovyetler, Alman halkı üzerinde bu önemli etkiyi oluşturmak adına Moskova yakınlarındaki Noginsk'te dünyanın en güçlü radyo istasyonunu kurmuşlardı. Benzer uygulamaları önce Yugoslavya'da, daha sonra da Bulgaristan ve Slovenya'da hayata geçirdiler¹⁸.

Kavram, olumsuz anlamından İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan dünya düzeninde demokratik rejimlerin propagandayı siyasetin ana unsurlarından biri olarak kabul etmeleriyle sıyrılmaya başlamıştır. Bu süreçte siyasî partilerin varlığı ve faaliyetleri birçok Avrupa ülkesinde anayasal güvence altına alınmaya başlanmıştır¹⁹. Türkiye ise 1961 anayasasında "siyasî partiler ile ilgili hükümler" başlığı altında siyasî partilere anayasal güvence sağlamıştır²⁰. Kanundaki ifadeden anlaşılacağı üzere siyasî partilerin halka fikirlerini anlatmak üzere kullanacağı kanallar parti programı, tüzük ve faaliyetlerdir. Bu kanalların tamamı siyasî parti propagandasını oluşturmakta ve anayasal güvence ile korunmaktadır. Propaganda kavramının kendisi ise ilk kez 1983

¹⁷ Akarcalı, a.g.e., s.214-216.

¹⁸ A.g.e., s.214

¹⁹ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, İstanbul 2003, s.313.

²⁰ "Siyasî partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır." Bkz. Yavuz Atar, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1961 Anayasası - TBMM İçtüzüğü)**, Konya 1996, s.219.

yılında kabul edilen siyasî partiler kanununda geçmektedir. Propaganda kavramı artık insanların fikirlerine "yalan" ve "iftiralarla" dolu argümanlarla değil, sistematik şekilde yürütülen kampanyalarla tesir etme manasını taşımaktadır.

1.2. Propaganda Tanımları

Kavramın İkinci Dünya Savaşı sonrası kazandığı anlamı bir önceki bölümde aktarmıştık; artık propaganda siyasetin ana unsurlarından biri olarak görülmektedir. Propagandanın siyasetin ana unsurlarından biri haline gelmesiyle hakkında yapılan çalışmalar oldukça genişlemiştir ve bu çalışmalarda propaganda tanımları şu şekildedir:

Leonard W. Doob, Kamuoyu ve Propaganda, isimli eserinde propagandayı *"ilgili kişi (ya da kişilerin) telkin vasıtasıyla gruplarının tutumlarını ve sonuçta da bu grupların hareketlerini kontrolleri altına almak için yaptıkları sistematik faaliyetler"*

olarak tanımlıyor²¹.

Kimball Young ise

"Telkin ve ilgili psikolojik teknikler vasıtasıyla fikirleri ve değerleri değiştirme ve neticede de kararlaştırılmış bir çizgiye paralel olarak davranışları değiştirmek amacıyla sembollerin az ya da çok isteyerek, planlı ve sistematik olarak kullanılmasıdır. Propaganda açık olabilir, amacını açık ya da gizli tutabilir. Psikolojik ve kültürel nitelikleri anlaşılmasa bile sosyal kültürel çevrede daima bir yeri vardır"

²¹ Brown, a.g.e., s.23.

şeklinde tanımlamıştır²².

Arsev Bektaş, Siyasal Propaganda, eserinde propagandayı *"Kişilere her türlü konuyu anlatmada, onların kanaatlerini etkilemede ve yönlendirmede çağın her türlü tekniği kullanılarak yapılan bir girişim"* olarak tanımlıyor²³.

Aysel Aziz'in tanımı ise şöyle: *"Mesajların otoriter bir biçim (üslup) ile tek taraflı ve yoğun olarak hedef kitleye aktarılması."*²⁴.

Harold Laswell'e göre ise *"Seçeneklerin ve davranışların diğer koşulları değiştirmek yerine, sosyal fikirler ileri sürülerek doğrudan manipülasyon yoluyla yönetilmesi."*²⁵.

Nevzat Tarhan ise Psikolojik Savaş adlı eserinde propagandayı *"Bir topluluğun düşüncelerini, duygularını, davranışlarını, tavır ve hareketlerini etki altında tutmak ve onları değiştirmek amacıyla yayınlanan bilgi, belge, doktrin ve görüşlerdir."* şeklinde tanımlıyor²⁶.

Propaganda kavramının genel tanımlamalarının yanı sıra siyasî parti propagandası özelinde de tanımları mevcut. Engin Alçora siyasî parti propagandasını *"Halkın, belli görüşler çerçevesinde ülke sorunlarına yaklaşmasına yardımcı olunması ve parti görüşleri paralelinde doktrine edilmesi"* olarak tanımlıyor²⁷.

Siyasî partiler kanununda yapılan siyasî parti tanımında da, propaganda siyasî partilerin temel işlevi olarak sayılmıştır. Kanunun verdiği resmi tanım ise şöyle:

²² A.g.e., s.23.

²³ Bektaş, a.g.e., s.19.

²⁴ Aysel Aziz, **Siyasal İletişim**, İstanbul 2011, s.15.

²⁵ Harold Laswell, Propaganda Tecnique, s.9'dan aktaran Lynette Finch, "Psikolojik Propaganda: Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Fikirlerin Fikirlerle Savaşı", **Avrasya Dosyası**, İstihbarat Özel, Yaz 2002, Cilt: 8, Sayı: 2, s.81.

²⁶ Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, İstanbul 2013, s.34.

²⁷ Alçora, a.g.e., s.11.

"Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır"²⁸.

Tüm bu tanımlar göz önüne alındığında görüyoruz ki ortak payda; var olan bir fikir ya da tutumun değiştirilmesi amacı. Tanımların hiçbirinde, bir görüşü benimsemiş insanların o görüşe daha sıkı bağlanması gibi bir amaç söz konusu değil. O zaman propagandanın hedef kitlesi, propaganda yapan kanalın görüşlerini benimsememiş insanlar diyebiliriz. Bu durumda bir siyasî partinin taraftarları, o siyasî partinin yaptığı propaganda çalışmasının muhatabı olmuyorlar. Bu yüzden de siyasî partiler propaganda yaparken kendi hedeflerinden daha fazla, rakiplerinin eksileri üzerine söylemler geliştirip propagandalarını bu şekilde yürütmeye çalışıyorlar.

Sonuç olarak propagandayı "Herhangi bir fikir, davranış veya tutumu onaylamayan kitlenin hedef alınarak, sistematik bir çalışma ile bu onaylamama durumunu ortadan kaldırmayı amaç edinen faaliyetlerin tümü" olarak tanımlayabiliriz.

1.3.Propaganda Türleri

Propaganda türleri kullanıldığı alanlar çerçevesinde sınıflandırılırlar. Propagandalar, yapıldıkları ülkelerde egemen siyasal, ekonomik, felsefi ideolojilere ve mevcut ekonomik ve teknolojik güç seviyelerine göre değişik biçimlerde

²⁸ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>.

gerçekleştirilirler. Propaganda bazen kışkırtıcıdır ve bir hedef kitleyi yönlendirmeye gayret eder; böylesine propaganda bazen bütünleştiricidir ve pasif, kabullenici ve meydan okumayan bir kitle yaratmak için uğraş verir. Bunlara ek olarak propaganda kaynağının bilinebilirliği ve sunduğu bilginin doğruluğu çerçevesinde "beyaz, gri ve siyah propaganda" şeklinde bir tasnife tabi tutulur²⁹.

Leonard W. Doob ise propagandayı "maksatlı" (intentional) ve "maksatsız" (unintentional) olarak ikiye ayırmıştır. Maksatlı propagandada, kamuoyunu ikna etme yönünde propaganda çalışması yapan propagandacı, gerçekleştirdiği eylemleri farkında olarak yapmaktadır ve bundan dolayı da bu propaganda türü Doob tarafından maksatlı propaganda olarak nitelendirilmektedir. Propagandacının gerçekleştirmekte olduğu eylemlerin toplumsal etkileri hakkında bilinci olmaması durumunda gerçekleştirilen propaganda türünü ise maksatsız propaganda olarak ifade etmiştir³⁰.

Bizim konumuz olan siyasî parti propagandası Doob'un tasnifine göre "maksatlı" propagandaya girmektedir. Ancak, Doob'un tasnifi genel bir tasniftir. Biz çalışmamızda propagandada kullanılan bilgilerin kaynağı baz alınarak yapılan tasnifi ortaya koyacağız.

Beyaz propaganda, kaynağın resmî ve güvenilir olduğu propaganda türüdür. Verilen mesajın kaynağı kolaylıkla tespit edilebilir. Mesajın doğruluğuna duyulan en ufak şüphe büyük güvensizlik doğurur³¹. En güçlü tarafı, karşı tarafın fikirlerini çürütür, taraftarlarını azaltır. Zayıf tarafı ise etki alanının sınırlı olmasıdır. Serbestçe dolaşamaz. Düşman kendini korumak için karşı propaganda imkanlarını hemen kullanırsa bu durum

²⁹ Bektaş, a.g.e., s.35.

³⁰ Bektaş, **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, s.150-151.

³¹ Bektaş, a.g.e., s.35.

tehdit ve bozulmayla sonuçlanabilir. Yapılan propaganda hakkında toplumda şüphe uyanıyorsa eğer, silah geri tepmiş olur, böylece güven zayıflar³².

Propaganda konuları hükümet kontrolünden geçtiği için yarı resmî sayılabilir. "Amerika'nın Sesi" ve "Moskova Radyosu" barış zamanlarında genellikle bu tür propagandalar yapmışlardır³³.

Beyaz propagandaya verilebilecek en çarpıcı örnek Hitler'in İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaptığı propagandadır. Hitler, Almanya'da bulunan doyumсуz sermayenin, Alman ırkına verdiği zararın boyutunu anlatmak istedi. Alman ırkının üstün ırk olduğuna, diğer ırkların kültür taşıyıcısı ırklar olduğuna, güçlü olanın hakim olması gerektiğine, hakim olmak için de savaşmak gerektiğini savunuyordu. Dünyaya ancak böyle hakim olabileceklerini düşünüyordu ve tüm propagandasını bu tez üzerine kurguladı³⁴.

Gri propaganda bulanık bir propaganda türüdür. Kaynağı belli değildir ve doğruluğu kanıtlanamaz. Haberin ya da mesajın kaynağı bazen açıkça ortaya koyulurken bazen de gizlenir. Bu nedenle verilen haberin ya da iletilen mesajın güvenilirliği sorgulanabilir. Ancak, yalan ve iftira olduğu da kesin değildir. Gri propagandanın ana malzemesi "rivayetler"dir³⁵.

Gri propaganda insan üzerinde propaganda hissi doğurmaz. Bu yüzden muhatap tarafından rahatlıkla kabul görebilir. Propaganda kaynağı belli olmadığı için en heyecanlı konular kullanılabilir. Bu tarzda doğru bir olaya birçok yalan ve iftira sokulup muhatabı gülünç ve küçük duruma düşürülebilir. Senaryo iyi yazılmışsa eğer

³² Tarhan, a.g.e., s.35.

³³ Bektaş, a.g.e., s.35.

³⁴ Tarhan, a.g.e., s.35.

³⁵ Bkz. Tarhan, a.g.e., s.36; Bektaş, a.g.e., s.37.

"rivayetler" dilden dile dolaşır. Örnek vermek gerekirse, kapital sistemin Sovyet Rusya ile ilgili çıkardığı hikâyeler ve fıkralar sistemin çökmesinde büyük bir rol oynamıştır³⁶.

Gri propagandanın amacı, kusurlu ve belirsiz bir şeyi, tam ve yeterli göstermek olabilir. Yahut, tam, yeterli ve açık olan bir şeyi şüpheli göstererek gölgelendirmek, değerden düşürmek amaçlanır. Her türlü çelişki bu yöntemde ustaca kullanılır. Çelişki yoksa bile varmış gibi davranılır. Böylece zihinlerde istenilen soru işareti uyandırılır. İnsanların merak duyguları kullanılarak gizli konuşuluyormuş izlenimi yaratılır ve fısıltı haber sistemi uygulanır. Küçük gerçekleri abartarak yayan görevliler, topluluklar içerisinde bilinçli olarak dolaştırılır³⁷.

Kara propaganda asılsız bir kaynağa dayanır, yalan, uydurma ve hile yöntemleriyle yaratılan bilgiler yayar. Bu tür propaganda yukarıda irdelediğimiz Beyaz Propagandanın zıttıdır. Gerçek kaynak daima gizlidir. Mesajlar her zaman başka bir kaynaktan iletiliyormuş gibi gösterilir. Kaynağı gizlemek ve mesajın herhangi bir kaynaktan gelebileceği imajını yaymak için her türlü yola başvurulur. Kaynağın gizliliği ne kadar korunursa propaganda o kadar başarılı olmuş sayılır. Yalan, iftira, sahte deliller kullanarak gerçekleri tahrif etmek, ortalığı karıştırmak, inançları sarsmak suretiyle yapılan propaganda amacı için her türlü gayrimeşru yola başvurulabilir³⁸.

Amacı, muhatap insanları ruhi çöküntüye götürmektir. Bu yöntemi uygulayanlar hiçbir ahlâki ve vicdani sorumluluk duygusu taşımazlar. Akla gelebilecek her şey hedef olarak ele alınabilir. Kara propaganda da her şey kullanılacak bir malzemedir, yeter ki istenen çıkara hizmet etsin³⁹.

³⁶ Tarhan, **a.g.e.**, s. 36.

³⁷ **A.g.e.**, s. 37

³⁸ Bektaş, **a.g.e.**, s.36.

³⁹ Tarhan, **a.g.e.**, s.38.

1.4. Türkiye'de Propagandanın Tarihî Gelişimi

Türkiye'de propagandanın geçmişi, Türklerin Balkanlara yayılmaya başladığı döneme kadar götürülebilir. Osmanlı Devleti'nin sınırlarının hızla genişlemesiyle, sınırları içerisinde kalan gayrimüslim nüfus sayısı oldukça artmıştır. Bu nüfusun devlete bağlılığını sağlamak adına güdülen siyaset, propaganda olarak nitelendirilebilir. Gayrimüslim nüfusa karşı dil, din ve kültürel olarak baskı uygulanmaması ve bu durumun halka devlet tarafından aktarılarak onların devletin tebaası oldukları tezinin savunulması önemli bir örnektir.

İbrahim Müteferrika tarafından 1831 yılında ilk Türkçe gazete olan "Takvim-i Vekayi"nin çıkarılması, propaganda geçmişimizde önemli bir dönüm noktasıdır. 26 Ekim 1831'de gazeteyi tanıtmak için çıkarılan iki sayfalık broşüre göre; "Takvim-i Vekayi habercilik yapacak, halkı eğitecek ve devletin uygulamalarını duyurarak bunlara uyulmasını sağlayacak". Buradan da anlaşılacağı üzere Türkiye'deki ilk gazete, devletin propaganda aracı olarak kurulmuştur⁴⁰.

Millî Mücadele dönemine geldiğimizde ise halkı ulusal hareket konusunda bilgilendirmek ve bu hareketin zaruri olduğuna ikna etmek amacıyla 1920 yılında Anadolu Ajansı kurulmuştur. Aynı amaçla telgrafın kullanılmasının yanı sıra savaşı anlatan kitap ve broşürler de yayınlanmıştır. Bu dönemde ulusal hareketin önde gelen kişileri propaganda ve tanıtımın ülke içindeki gücünün farkındaydılar ve onlar için propaganda, cephedeki kuvvet kadar önemli bir kuvvetti⁴¹. Mustafa Kemal'in Anadolu Ajansını kurarken söylediği şu sözler oldukça dikkate değerdir:

⁴⁰ Ajda Ferat, "Propagandanın Tarihçesi" **Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Düşünceler Dergisi**, Şubat 1995, Özel Sayı 1, Yıl 9, s.29.

⁴¹ Bengül Güngörmez, "Kitle İletişim Araçları, Siyaset ve Propaganda" **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Yıl 2002, c.3, Sayı 3, s.7.

"Düşman, bir memleketi önce ordusu ile değil, propagandasıyla işgal eder. Süngü onun arkasından gelir. İşte bunun içindir ki, biz bu alanda kendi sesimizi duyuracak olan Anadolu Ajansı kuruyoruz"⁴².

Millî Mücadele döneminde Anadolu Ajansı yaptığı çalışmalarla gerekliliğini kanıtlamış ve savaşın kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır. Halka doğru bilgi akışını sağlayarak Millî Mücadele'ye var olan desteğin artmasını sağlamış ve İstanbul hükümetinin İtilaf Devletlerinin uçaklarını kullanarak yaptıkları propaganda çalışmalarına, karşı propaganda ile yanıt vererek etkisiz hale getirmiştir.

Basında Millî Mücadele boyunca Mustafa Kemal'i destekleyen gazetelerin yanında eleştiren gazeteleri de görmek mümkün. Ortaya çıkan siyasal eylem kamuoyunu etkilemek ve görüşlerini yaymak için basına önem vermiş ve basın bu ilgi sayesinde yeni rejimin oluşmasına büyük katkıda bulunmuştur. Bu dönemde siyasî eylemlerin başlıca yayın organları olarak İrade-i Milliye ve Hâkimiyet-i Milliye (daha sonra Ulus adını almıştır) gazetelerini görüyoruz. Hâkimiyet-i Milliye cumhuriyet rejimini yaratan eylemin ana siyasal sözcüsü olurken daha sonra Mustafa Kemal'in kurduğu Cumhuriyet Halk Fırkası'nın resmi yayın organına dönüşmüştür⁴³.

Türkiye'de propagandanın tarihi söz konusu olduğunda, bir diğer dönüm noktası ise radyo yayıncılığının başlamasıdır. Resmi kayıtlara göre Türkiye'de ilk radyo yayını 6 Mayıs 1927'de yapılmıştır⁴⁴. O yıllarda yapılan yayının içeriğini musiki dinletileri, hava durumu ve haberler oluşturuyordu. Radyonun aktardığı haberler ise sadece Anadolu Ajansı'nın servis ettiği haberlerdir⁴⁵. Bu yüzden de radyo, devlet ideolojisine paralel bir kamuoyu oluşturma görevine sahip olmuştur.

⁴² Ferat, **a.g.m.**, s.32.

⁴³ Güngörmez, **a.g.m.**, s.7.

⁴⁴ Zeki Sözer, **Halkın Sesinden İktidarın Borazanına**, İstanbul 2014, s.16.

⁴⁵ TRT Haber Merkezi'nin kurulduğu 1965'e kadar ülkedeki tek haber kaynağı AA olmuştur.

Radyo hakkında yapılan ilk tartışma Demokrat Parti'nin kurulmasından sonra yaşanmıştır. 1946 seçimleri sonrası DP'nin meclise girmesi, ülkede demokrasi havaları estirmiş ve birçok kesim demokrasi havasından pay almıştır. Bu duruma dâhil olmayan tek kurum radyo olmuştur. Radyo her geçen gün daha da "otorite" ve "tek ses"in kalesi haline gelmiştir. DP'nin ileri gelenleri, CHP'nin radyoyu tekeline almasına karşı ciddi bir mücadeleye girişmiştir. Gerek önderlerin açıklamaları, gerek DP'li vekillerin verdiği kanun teklifi, radyodaki "tek ses"e karşı bir kamuoyu oluşmasını sağlamıştır. Bu sürecin sonunda "24 Mayıs 1949 tarih ve 5392 Sayılı Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu" kabul edilmiş ve seçimlere katılan partilere radyo yoluyla seçim propagandası yapabilme hakkı verilmiştir⁴⁶.

⁴⁶ Sözer, a.g.e., s.50-54.

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞU VE PROPAGANDA

2.1. Demokrat Parti'nin Kuruluşu

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı süresince özenle izlediği denge politikası sayesinde tarafsız kalmayı başarmıştır. Ancak 1943'teki Stalingrad yenilgisi sonrası savaşın gidişatının Mihver güçlerinin aleyhinde gelişmesiyle birlikte Türkiye'deki hâkim çevrelerin siyasal tutumları ve siyasetleri de aynı şekilde değişmeye başlamıştır. Örneğin, azınlıklara karşı ayrımcılığa yol açan Kasım 1942 tarihli, kötü şöhretli Varlık Vergisi'nden aşamalı olarak vazgeçilmiş ve nihayet Mart 1944'te bu uygulama tamamen kaldırılmıştır⁴⁷.

Türkiye, 1944'te Mihver devletleriyle olan ilişkilerini kesti ve Birleşmiş Milletler'e üye olabilmek için 23 Şubat 1945'te Almanya'ya savaş ilan etti. 24 Şubat'ta ise Birleşmiş Milletler Beyannamesi'ni imzaladı. Birleşmiş Milletler Anayasası'nı kabul etmekle Türkiye, bu anayasanın demokratik ilkelerine uygun, daha hür bir rejime geçmeyi taahhüt etmiş oluyordu⁴⁸.

Tek parti rejiminin gevşemeye başladığına dair en önemli açıklama ise İsmet İnönü'den geldi. Cumhurbaşkanı İnönü, 1 Kasım 1945'te meclisin açılışı sebebiyle yaptığı konuşmasında, demokratikleşme açısından yeni bir kapı açıyordu. Hükümet partisinin karşısında bir muhalefet partisinin olmamasını eleştiriyor ve demokrasilerin, faşizm karşısında galip gelmesine atıf yapıyordu. İnönü, konuşmasının devamında ise

⁴⁷ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, İstanbul 2012, s. 125.

⁴⁸ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul 2010, s.228-229.

CHP içerisindeki muhaliflere sesleniyor ve parti hizipleşmesi yerine müstakil bir yapıya bürünerek çalışmalarını o şekilde sürdürmeleri tavsiyesinde bulunuyordu⁴⁹.

O dönemde siyasette liberalleşme rüzgârını tetikleyen bir başka gelişme daha yaşandı. Açık bulunan bazı illerin milletvekillikleri için 17 Haziran'da yapılacak seçim üzerine Genel Başkan Vekili Şükrü Saraçoğlu'nun imzasıyla CHP Genel Başkanlık Divanı bir tebliğ yayınladı. Bu tebliğde şöyle deniliyordu:

"Açık bulunan Kocaeli, Zonguldak, Sivas, Burdur, İstanbul ve Çorum milletvekillikleri için Haziranın 17. pazar günü seçim yapılmasına ve bu seçimde partimiz merkezi tarafından aday gösterilmemesine Genel Başkanlık Divanında karar verilmiş bulunmaktadır.

Keyfiyeti ilân ederim"⁵⁰

Bu daha önce görülmemiş bir durumdu. Partili olan ya da olmayan herkes bu seçime katılabilecekti. İkinci seçmenler ise ilk kez böyle bir durumla karşılaşıyorlardı. Tamamı CHP tarafından seçilmişti fakat şimdi önlerine hem partili, hem de partili olmayan adaylar gelecekti.

Türkiye'nin siyasî olarak bir tutum değişikliğine gitmesinde dış faktörler önemliydi. Bununla birlikte, asker-bürokrat seçkinler, toprak sahipleri ve burjuvazi arasındaki siyasal ittifakta statükonun korunmasını imkansız hale getiren bir aşınma vardı. Özel sektör cumhuriyet döneminde önemli ölçüde gelişmişti ve artık devletin önceden kestirilemeyen, keyfî davranışlarına katlanmak istemiyordu. Batı'dan, özellikle Türk sisteminin piyasa güçlerine açılmasını isteyen Birleşik Devletler'den gelen baskı, bu gelişmeyi teşvik etti. Nitekim özel sektörün CHP içerisindeki temsilcileri

⁴⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VII., Toplantı: 3, C. 20 (01.11.1945), s. 3-9.

⁵⁰ Metin Toker, **Tek Partiden Çok Partiye**, İstanbul 1970, s.87.

liberalleşme yönünde baskı yaparlarken Recep Peker'in olanca heybetiyle önderlik ettiği sert devletçiler, devletin baskısını artıracak şekilde sistemi dönüştürmek istiyorlardı⁵¹.

Savaş süresince hükümetin uyguladığı katı ekonomi politikası, hemen hemen bütün kesimlerde ciddi rahatsızlık doğurmuştu. 18 Haziran 1940 tarihli Millî Koruma Kanunu, hükümete fiyatları kontrol, piyasaya mal temin etme ve üretimi devam ettirmek için özellikle madenlerde zorunlu çalıştırma gibi olağanüstü durum yetkileri verdi. Kasım 1942 tarihli Varlık Vergisi, savaş sırasında servet biriktirenleri, yani işadamlarını (özellikle gayrimüslimleri) ve büyük çiftlik sahiplerini vergilendirmek için tasarlandı. 1943'te ise 1925'te kaldırılmış olan aşar, tarımsal ürünlerde Ayniyat Vergisi biçiminde yenilendi. Bu yasaların karakteri ve uygulanış biçimleri vatandaşların, devlete ve partiye olan güvenlerinde yıpranmaya neden oldu. 1945'e gelindiğinde iş adamları ve büyük çiftlik sahipleri artık kendilerini güvende hissetmiyorlardı. 1923 yılından beri süregelen siyasî ittifak⁵² bozulmuştu ve savaş biter bitmez yeni bir siyasî denge kurma gereksinimi oluştu⁵³.

1945 yazında CHP, meclise Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısını sundu. 1923'ten bu yana çeşitli toprak reformu kanunları kabul edilmişti; fakat bunların kapsamı, etkisi ve uygulaması sınırlı olmuştu. 1945 kanunu çok daha kapsamlıydı ve uygulandığı takdirde Türkiye'yi bir bağımsız küçük topraklı çiftçi ülkesi haline çevirerek, büyük bir devrim yaratacaktı⁵⁴. Toplumun bazı kesimlerinde var olan rahatsızlık, bu kanunun görüşülmesi sırasında mecliste somut bir hal alarak kendisine vücut buldu. Kanunun tartışmaları sürerken araya 1945 Yılı Yedi Aylık Bütçe Kanunu görüşmeleri girdi. Kanun üzerine söz alan Aydın milletvekili Adnan Menderes,

⁵¹ Ahmad, **a.g.e.**, s.126.

⁵² Feroz Ahmad, bu ittifakın, asker ve sivil devlet memurlarından, bir aydın sınıfı meydana getiren yeni meslek sahiplerinden-hukukçular, gazeteciler, öğretmenler, işadamları, tüccarlar, toprak ağaları ve kırsal kesimdeki eşraftan oluştuğunu ifade etmiştir. **Bkz., Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s.22.

⁵³ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, İstanbul 2010, s.24.

⁵⁴ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara 1984, s. 468.

bütçedeki açık, hayat pahalılığı ve ekonomi politikaları üzerine hükümete ciddi eleştiriler yöneltti⁵⁵. Ancak, Menderes'in Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerine yaptığı konuşma, CHP içerisindeki muhalefetin daha da kristalleşmesine yol açtı. Menderes konuşmasında; kanunun temel mülkiyet hakkını ihlal ettiğini, tarımsal üretimde azalmaya yol açacağını ve kanunun uygulanmasında doğabilecek keyfi uygulamaları eleştiriyordu⁵⁶. Kanun yaşanan tüm tartışmalara rağmen 11 Haziran'da meclisten geçti.

İleride Demokrat Parti'yi kuran dört siyasetçi, işadami-bankacı Celal Bayar, bürokrat Refik Koraltan, tarih profesörü Fuat Köprülü ve pamuk üreticisi toprak sahibi Adnan Menderes toprak reformu konusunda hükümete karşı açtıkları saldırıyı genişlettiler. 12 Haziran 1945'te parti grubuna "Dörtlü Takrir" adıyla tanınan önergelerini sundular. Önerge kısaca; kanunlardaki ve parti tüzüğündeki antidemokratik hükümlerin tasfiyesini, meclisin hükümeti gerçekten denetlemesine olanak verilmesini ve seçimlerin serbestçe yapılmasını talep ediyordu. Parti grubu önergeyi, sadece sahiplerinin muhalefeti ve geri kalanların oybirliğiyle reddetti. Parti grubu aslında teoride parti ilkelerine karşı olmayan bu istekleri reddetmesini ise, usulen bu isteklerin gruba getirilemeyeceği gerekçesiyle açıklıyordu. Parti grubu bu konu üzerine yayınladığı bildiride, "Kanun tadil teklifleri mecliste, tüzük tadil teklifleri ise kurultayda yapılır" diyordu⁵⁷.

Dörtlü Takrir'in reddedilmesinden sonra Adnan Menderes ve Fuat Köprülü *Vatan* gazetesinde şiddetli yazılar yazarak partiyi eleştirmeye devam ettiler. Bu hücumlar sonrası 21 Eylül'de toplanan parti divanı Menderes ve Köprülü'nün CHP ile

⁵⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VII., Toplantı: 2, C. 17 (21.05.1945), s. 228-230.

⁵⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VII., Toplantı: 2, C. 17 (16.05.1945), s. 111-117.

⁵⁷ Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İstanbul 2014, s.14.

olan ilişkilerinin kesilmesine oybirliğiyle karar verdi⁵⁸. Arkadaşlarının ihracı sonrası 2 Ekim'de *Vatan* gazetesine bir beyanat vererek ihraç kararının tüzüğe aykırı olduğunu söyleyen Refik Koraltan da aynı akıbete uğradı ve partiden ihraç edildi. Bu sürecin ardından "Dörtler" in lideri olan Celal Bayar ise Eylül sonunda milletvekilliğinden, Aralık'ta da parti üyeliğinden istifa etti ve Dörtlü Takrir sahiplerinin yeni bir parti kurarak yollarına devam edecekleri iyice belli oldu⁵⁹.

Dörtlü Takrir'in reddedilmesiyle Türkiye'de yeni bir partinin kurulması bekleniyordu, ancak bu yeni girişim Celal Bayar ve arkadaşlarından değil milyoner bir iş adamı olan Nuri Demirağ'dan geldi. Demirağ, Millî Kalkınma Partisi adını verdiği partisinin başvurusunu yaptı ve hükümet 22 Eylül 1945'te partinin kurulmasına resmen müsaade etti. Burada önemli olan nokta başvurunun hükümet tarafından nasıl karşılanacağıydı. İç ve dış basın bu konuyu yakından takip ettiler. Ancak partinin o dönem taşıdığı anlamı, İnönü'nün 1 Kasım 1945'te yaptığı konuşmadan anlayabiliriz. İnönü o konuşmasında hâlen "Bizim tek eksikimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır" diyordu⁶⁰.

Demokrat Parti kurucuları yılın hemen başında, 7 Ocak 1946 tarihinde Cemiyetler Kanununun ilgili maddesine istinaden, İçişleri Bakanlığına başvurarak, DP'nin resmen kurulması için partinin kuruluş dilekçesini sundular⁶¹. Parti aynı gün resmen kuruldu.

⁵⁸ Nasrullah Uzman, *Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün Cumhuriyet Halk Partisi'nden İhraçları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi, C.36, S.62, Eylül 2017, s.224.

⁵⁹ Eroğul, a.g.e., s.15.

⁶⁰ Toker, a.g.e., s.96.

⁶¹ Rifki Salim Burçak, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)*, Ankara 1979, s. 35.

2.2. Kuruluşundan 1946 Seçimlerine Kadar Demokrat Parti

Propagandasındaki Temalar

DP'nin kuruluş aşaması ve sonrasında gündeme gelen ilk konu, partinin bir "muvazaa" partisi olup olmadığı tartışmalarıydı. Bu iddialara cevap veren ilk isim, DP'nin kurulduğu gün gazetecilere beyanat veren Celâl Bayar oldu. Bayar bu konuda "*Muvazaa hafifliktir. Kimse böyle bir teklifte bulunmamış, kimse de böyle bir şeyi kabul etmemiştir.*" diyordu⁶². Ancak ilerleyen süreçte yaşanan CHP'den DP'ye geçişler, bu iddiaları güçlendirmiştir. Bayar, 14 Mart 1946'da Tasvir Gazetesine verdiği demeçte

"Muvazaa partisi olmak için, iki taraflı bir anlaşmanın eseri olmak icap eder ve bu durum iki tarafı da küçülten bir hareket olur. Evvelce yaptığım bir konuşmada ifade ettiğim gibi, ne Halk Partisi'ne ne de partimize böyle küçültücü bir hareket isnat etmeğe imkân yoktur"

diyerek bu iddiaların asılsız olduğunu ifade ediyordu⁶³.

DP'nin resmen kurulmasının ardından yaptıkları ilk propaganda faaliyeti -ki bunlar çok basit olmakla birlikte- CHP'nin merkezde olduğu siyasî sistemde kendilerini nereye konumlandıklarını açıklamak oldu. 7 Ocak 1946 günü yapılan basın toplantısında, basın mensuplarının "Bugün ileri memleketlerde faaliyet halinde bulunan muhafazakâr, liberal, sosyalizm ve komünist partileri hâkim bulunmaktadır. Partiniz bunlardan hangisine yakındır?" sorusu üzerine Celâl Bayar, "Demokrat Partisine" cevabını vermiştir. Gazetecinin ısrarla "Siz Halk Partisi'ne nazaran sağ mısınız, sol mu?" diye sorması üzerine Adnan Menderes söze karışmış ve " Halk Partisine nazaran iki parmak daha soldayız, bazı hallerde iki parmak sağda" şeklinde cevap vermiştir⁶⁴. Benzer bir soru Celâl Bayar'a 29 Nisan 1946'da Amerikalı bir gazeteci tarafından

⁶² Mahmut Goloğlu, **Demokrasiye Geçiş**, s.38; Özel Şahingiray, Celâl Bayar'ın Söylev ve Demeçleri, Ankara 1956, s.1.

⁶³ Şahingiray, **a.g.e.**, s.5.

⁶⁴ **A.g.e.**, s.2.

sorulmuştur. Bayar bu soruya "Sağ ve sol çok nispi bir ölçüdür. Eğer soldan maksat âmmenin menfaatini âzami derecede korumak, hiçbir sınıf ve zümreye imtiyaz vermemekse, partimiz tamamıyla soldur" cevabını vermiştir.⁶⁵ Verilen cevaplardan anladığımız üzere DP, Türkiye'de henüz kamuoyunca ayrımına varılmamış ve pratikte tecrübe edilmemiş bir siyasî ayrım içinde kendini tanımlama çabası çekiyordu.

DP'nin bu süreçte yürüttüğü propaganda üç ana konu etrafında yoğunlaşıyordu. DP örgütlenmesine karşı bürokratik baskı ve engellenme iddiaları, parti başkanlığı ve devlet başkanlığının ayrılması, son olarak da tek dereceli seçim sistemi, seçimlerin güvenliği ve seçimlerin erkene alınması.

2.2.1. DP'ye Karşı Bürokratik Baskı, Engellenme ve Yolsuzluk İddiaları

Adnan Menderes 31 Mart 1946'da İzmir'de gazetecilere verdiği demeçte, DP'nin çalışırken her yerde olduğu gibi İzmir'de de CHP'nin olağanüstü gayret ve faaliyetleriyle karşılaşmasından ve idare amirlerinin, memurların tıpkı birer partiliymiş gibi davranmalarından yakınıyordu⁶⁶. Baskı iddialarının artması üzerine Menderes, Vatan gazetesinde yayınlanan "Teessür Verici Bir Manzara" başlıklı yazısında bu konu üzerinden CHP'yi sert bir dille eleştirmiştir⁶⁷. Basında da sürekli olarak baskı, tehdit ve işkence haberleriyle dolu sütunlar yer almaktadır. Çıkan haberlerin büyük bir kısmı abartılan olaylar olmasına rağmen gerçeklik payı da yok değildir. Örneğin, en koyu

⁶⁵ A.g.e., s.11.

⁶⁶ Haluk Kılçık, **Adnan Menderes'in Konuşmaları Demeçleri Makaleleri**, Ankara 1991, s.52.

⁶⁷ Kılçık, a.g.e., s.60.

particilerden İzmir valisi Şefik Sayer gibi şiddet taraftarı valiler, her fırsatta polisi, jandarmayı ve memuru DP aleyhinde kullanmaktan çekinmemişlerdir⁶⁸.

Seçimlerin ardından seçime fesat karıştırıldığına dair birçok iddia ortaya atıldı. Özellikle İstanbul'daki seçimlerde birçok usulsüzlük yapıldığı öne sürülüyordu. Tüm ülkede seçime katılma oranı oldukça düşük oldu. Adana Valisi seçime katılımı artırabilmek için DP'lilerden yardım istedi. Dikili Kaymakamı aynı amaçla kasabaya giriş çıkışı yasaklamak istedi. Mamak'taki sandıktan sadece beş oy çıktı. Etimesgut'taki sandıktan çıkan oyların tamamı CHP adaylarına aitti ama hepsinin de üzeri çizilmişti. Ankara'nın merkezinde halkın polis ve bekçiler tarafından zorla sandık başlarına götürülmek istendikleri iddia edildi. Tüm bu iddiaları bağımsız milletvekili Hikmet Bayur bir soru önergesiyle meclise taşıdı ve seçim sonuçlarının kabul edilemeyeceğini söyledi⁶⁹. Bayur'un soru önergesine İçişleri Bakanı Hilmi Uran cevap verdi. Seçimlere katılım oranının İngiltere ve Fransa gibi ülkelerle karşılaştırıldığında gayet normal olduğunu, birçok vatandaşın defterlerde isimlerini bulamaması nedeniyle oylarını kullanmak için sandık sandık dolaştıklarını, bu vatandaşların ciddi bir karmaşaya yol açtığını ve birçoğunun oylarını kullanamadığını, Ankara özelinde ise seçim bürolarının doğru tespit edilememesi sonucu yaşanan sıkıntıları aşmak için, belediye görevlilerinin evleri dolaşarak sadece vatandaşa oy kullanacakları sandıkları bildiren bir pusula dağıttığını açıklamıştır. Ayrıca Uran'ın ifadesine göre seçim yolsuzluğuyla alakalı hükümete ulaşan şikayet sayısı elli dördtü ve bunların sadece üç tanesi şahsi olarak haksızlığa maruz kaldığını ifade ediyordu, diğer şikayetler ise ihbar mahiyetinde yapılan şikayetlerdi⁷⁰.

DP'nin seçimlerde yolsuzluk yapıldığına dair iddiaları CHP tarafından dikkate alınmadı, ancak DP bu söylemi, erkene alınacağı anlaşılan genel seçimlere kadar etkili

⁶⁸ Ahmet Hamdi Başar, **Yine Hayal Âleminde Uçuyorum**, İstanbul 2007, s.137.

⁶⁹ Goloğlu, **a.g.e.**, s.48.

⁷⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VII., Toplantı: 3, C. 23 (31.05.1946), s. 243.

bir şekilde kullandı. Celal Bayar seçimlerin ardından yaptığı değerlendirmede, iktidar partisinin seçimlerde idare cihazından azami yardım gördüğünü ifade etmiş, devlet memurlarının ve hükümet cihazının parti mücadeleleri karşısında tarafsız kalmaları konuları üzerinde ısrarla durmuştur⁷¹. Adnan Menderes ise seçimlerin ardından mecliste görüşülmeye başlanan tek dereceli seçim kanununun görüşmelerinde, kanunun tek başına yeterli olmayacağını ve belediye seçimlerine hakim olan anlayışın yeni kanunun uygulanmasında da hakim olabileceği ve bu durumu engellemek için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunmuştur⁷².

Seçim sonuçları ve seçimlerden sonra ortaya çıkan atmosfer CHP'lileri o kadar rahatsız etmişti ki, çok partili sisteme geçiş sürecini tartışır olmuşlardı. CHP sözcülerinden Prof. Nihat Erim, Ulus gazetesinde yayınlanan yazısında: "Sosyal bünyede rahatsızlıklar müşahede edildiğinde bunu gidermenin yolu, bir müddet için hürriyet ilâhının üzerine bir şal örtmek ve yukarıdan aşağı bir otorite tesis etmektir" diyordu. Nihat Erim bu yazısından sonra bir süre "Şalcı Erim" olarak anıldı⁷³.

2.2.2. Devlet ve Parti Başkanlığı Makamlarının Ayrılması, Tek Dereceli

Seçim Sistemi, Seçimlerin Güvenliği ve Seçimlerin Erkene Alınması

DP'nin CHP'yi eleştirirken kullandığı diğer bir tez, parti başkanlığı ve devlet başkanlığının ayrılması gerektiği teziydi. DP bu konu üzerinden CHP'yi oldukça sert bir şekilde eleştiriyordu, ancak konunun siyasî atmosferin tam ortasına oturması İnönü'nün 10 Mayıs 1946'da toplanan CHP kurultayındaki konuşmasının ardından oldu. İnönü'ye

⁷¹ Şahingiray, a.g.e., s.17.

⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VII., Toplantı: 3, C. 23 (31.05.1946), s. 249.

⁷³ Burçak, a.g.e., s.74.

göre cumhurbaşkanının hiçbir yetki ve sorumluluğu yoktu ve ancak iktidar partisinin başkanı olarak bir kudrete sahip olabilirdi. Cumhurbaşkanının iktidar partisine başkanlık etmemesi, tarafsız kalması isteniyorsa, Anayasa'nın değiştirilmesi ve cumhurbaşkanının yetkilerinin artırılması gerektiğini öne sürdü⁷⁴.

DP, CHP kurultayından üç gün sonra, parti teşebbüs heyetlerine gönderdiği beyanname ile İnönü'nün cumhurbaşkanlığı hakkındaki ifadelerine cevap verdi. DP yöneticilerine göre Anayasa, devlet başkanının sorumsuzluğu prensibini kabul etmiş, yürütmenin sorumluluğunu da meclise karşı ilgili bakanlara vermiştir. Hâlbuki devlet başkanı aynı zamanda parti başkanı olduğu durumda hem sorumsuzluk ilkesine tabii olacak, hem de yürütmeye müdahalede bulunabilecekti. Beyannamede bu durumun telafisi zor durumlara yol açabileceği belirtiliyordu⁷⁵.

Menderes, 22 Haziran 1946'da Vatan gazetesinde çıkan "Ulus Gazetesindeki Bir Cevap Münasebetiyle" başlıklı yazısında, parti başkanlığı ve devlet başkanlığı makamlarının ayrılması gerektiğini, devlet başkanının parti mücadeleleri içine sokulmayarak bütün partilerin üstünde kalması ve hepsine eşit mesafede durması gerektiğini savunuyordu⁷⁶. DP yöneticileri bu konuda söylem geliştirirken tezlerini, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu sırasında Gazi'nin mezkûr fırkanın lideri Ali Fethi (Okyar) Bey'e yolladığı 11.09.1930 tarihli mektupta geçen ifadelerle dayandırıyorlardı. Gazi, mektupta Halk Partisi'ni kendisinin değil, İsmet Paşa'nın idare ettiğini ve laik Cumhuriyet esas olmak şartıyla, yapılacak siyasî mücadelelerde tarafsız kalacağını belirtmekte ve Reiscumhur olduğu sürece bu makamın gerektirdiği kanuni

⁷⁴ Başar, a.g.e., s.142.

⁷⁵ Nazmi Sevgen, **Celâl Bayar Diyor ki**, İstanbul 1951, s.110.

⁷⁶ Kılçık, a.g.e., s.91.

vazifeleri, hükümette olan ve olmayan tüm partilere karşı eşit ve tarafsız bir şekilde ifa edeceğinin sözünü vermektedir⁷⁷.

DP propagandasının temelini oluşturan başlıklardan bir diğeri de tek dereceli seçim sistemi ve seçimlerin güvenliği konusudur. Tüzüğünün 9. ve 10. maddesinde açıkladığı üzere DP, seçim kanununda değişiklikler yapılması gerektiğini savunuyordu⁷⁸.

Celâl Bayar, 24 Nisan 1946'da Tasvir gazetesine verdiği demeçte, gelecek sene yapılacak genel seçimlere katılacaklarını, ancak bunun için tek dereceli seçim sisteminin getirilmesinin şart olduğunu belirtmiştir. Bayar, konuşmasının devamında ikinci bir şart daha koşarak, tek dereceli seçim sisteminin tek başına yeterli olmadığını, seçimlerin hiçbir baskı ve tehdit olmadan tam bir serbestlik ortamı içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği, aksi bir durumun yaşanabileceğinin anlaşıldığı anda ise DP'nin yine seçimlere iştirak etmeyeceğini açıklamıştır⁷⁹.

CHP Meclis Grubu, 26 Nisan'da yaptığı toplantıda tek dereceli seçim usulünün kabulüne ve seçimlerin bu esasa göre yenilenmesine, yalnız bir defaya mahsus olmak üzere Eylül'de yapılacak belediye seçimlerinin Mayıs ayında yapılmasına karar verdi⁸⁰. Bu kararın alınmasından üç gün sonra CHP Grubu, Belediye Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tasarısını meclise sundu. DP Grubu adına konuşan Menderes, seçimlerin erkene alınmasının nedenini, DP'nin teşkilatlanma sürecinin tamamlanmasına fırsat vermeden seçimlerin gerçekleştirilmek istenmesine

⁷⁷ Başar, a.g.e., s.141.

⁷⁸ Madde 9: Millî iradenin tam tecellisi, seçimlerin her türlü müdahaleden ve serbest olarak gizli rey ile yapılmasına ve siyasî partilerin eşit haklara sahip bulunmalarına bağlıdır. Seçimlerin serbestisini bozacak hareketleri, millî hâkimiyete karşı işlenmiş bir suç addederiz. Madde 10: Milletvekilliği seçimlerinin tek dereceli olmasını, seçim kanunumuzda, bu esası ve yurttaşın seçme ve seçilme haklarını daha geniş emniyet altına almak maksadıyla, değişiklikler yapılmasını lüzumlu görmekteyiz. **Bkz., Demokrat Parti Tüzük ve Programı**, Ankara 1946, s.5.

⁷⁹ Şahingiray, a.g.e., s.8.

⁸⁰ Başar, a.g.e., s.128.

bağladı. Savunduğu diğer bir tez ise, seçimlerin tam bir serbestlik içinde yapılabilmesi için gerekli kanuni düzenlemelerin henüz yapılmamış olmasıydı⁸¹. Bayar ise 6 Mayıs günü Cumhuriyet gazetesi muhabirine verdiği demeçte, seçim tarihlerinin erkene çekilmesinin nedenini Menderes ile aynı nedenlere bağlarken, kanundaki bazı yeni esasların demokrat prensiplere uymasından duyduğu memnuniyeti özellikle belirtmiştir⁸².

Belediye seçimlerinin erkene alınması ve genel seçimlerin de erkene alınacağına anlaşılması üzerine DP'nin söylemlerinde ilk sırayı alan konu, CHP'nin kendilerine teşkilatlanma fırsatı vermeden seçimleri yenileyerek dört yıl daha iktidarda kalma hesapları yaptığı oldu. Gazete kapatma hakkını Bakanlar Kurulu'na veren Basın Kanunu'nun, şüphelilerin polisçe göz altına alınmasına olanak sağlayan Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun, aileleri sürgün felaketine uğratan 2510 Sayılı Kanun'un, Meşrutiyet döneminden kalma Toplantı Kanunu'nun, radyo ve ajanslardaki tek taraflı yayınların, bankalardaki para ve kredi verme şekillerinin, yordakçı yöneticilerin tutum ve davranışlarının değiştirilmesi beklenirken bunların hiçbirini yapmadan erken seçime gidilmek istenmesini acı bir dille eleştirdiler ve İnönü'nün bunların değiştirilmesi ve seçimlerin 1947'de yapılması gerektiğini açıklayan sözlerini hatırlattılar⁸³. Mecliste yaşanan tüm tartışmaların ardından belediye seçimlerini öne alan tasarı, CHP'lilerin oyları ile kanunlaştı⁸⁴.

CHP'nin seçimleri erkene alma stratejisi işe yararıya benziyordu. DP içerisinde bir panik havası baş gösterdi. Bir kısım seçimlere katılmak gerektiğini savunurken, bir kısım da tam tersini savunuyordu. DP, seçimler hakkında karar vermek üzere genel idare kurulunu topladı ve seçimlere girmemek hakkında verdikleri kararı bildiren bir

⁸¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VII., Toplantı: 45, C. 22 (29.04.1946), s. 216-217.

⁸² Şahingiray, **a.g.e.**, 12.

⁸³ Goloğlu, **a.g.e.**, s.42.

⁸⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VII., Toplantı: 3, C. 22 (29.04.1946), s. 237.

beyanname yayınladı. Beyanname özet olarak, CHP'nin seçimlerin erkene alınması hususunda ortaya koyduğu iki nedenin - "kararsız ve karanlık görülen dünya vaziyetinin uzun bir sürünceme devrine girmiş olduğu" ve "memleket idare ve politikasını içeride ve dışarıda kararlı bir hale getirmek" - geçerli tezler olmadığı savunulmuş ve CHP'nin asıl hedefinin genel seçimleri de erkene alarak, bir dönem daha siyasî hayatta fiilen tek kalmak olduğu belirtilmiştir⁸⁵.

Belediye seçimlerinin hemen ardından, 10 Mayıs tarihli CHP Kurultayı'nda alınan karar gereğince, tüm seçimlerin tek dereceli yapılmasını esas alan ve hükümet tarafından meclise verilmiş kanun tasarısının görüşmelerine başlandı.

DP adına söz alan Menderes, bu kanunun Türkiye'yi demokrasiye bir adım daha yaklaştırdığını ve parti olarak bu durumdan duydukları memnuniyeti dile getirdi. Ancak sözlerinin devamında kanunda gördükleri eksiklikleri tek tek sıraladı. Sandık başındaki muhalif parti temsilcilerinin sandık kurullarına da üye olmaları ve tutanakları imzalamalarını, düzenleme ile birlikte getirilen her 500 kişi için bir sandık kurulması uygulamasında güvenliğe önem verilmesini, kırsal kesimde muhtarların ve ihtiyar heyetlerinin halk üzerinde çok etkili olmasından dolayı seçimlerden önce muhtar seçimlerinin de yenilenmesi gerektiğini savundu⁸⁶.

Yapılan görüşmelerin ardından tasarı oylamaya sunuldu ve oy kullanan 278 milletvekilinin 277'sinin oyları ile kabul edildi. Bu oylama sırasında 177 milletvekili oylamaya katılmamış ve Tek Dereceli Seçim Kanunu'na oy vermemişti. Böylesine önemli bir kanunun oylanmasında CHP ciddi bir sayıda fire verdi. Oylamaya

⁸⁵ Sevgen, a.g.e., s.106.

⁸⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VII., Toplantı: 3, C. 23 (31.05.1946), s. 246-249.

katılmayan isimler arasında Falih Rıfki Atay, Tahsin Banguoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Suat Hayri Ürgüplü gibi CHP'nin önemli isimleri de vardı⁸⁷.

Tek Dereceli Seçim Kanunu'nun kabulünden sonra, sıra seçim tarihinin belirlenmesine gelmişti. Meclisin 10 Haziran 1946 günü yapılan birleşiminde, Recep Peker ve iki CHP milletvekili tarafından yeni seçim kanununa göre, seçimlerin yenilenmesine dair kanun tasarısı meclise sunuldu. Tasarı hakkında DP adına söz alan Emin Sazak, İnönü'nün seçimlerin yenilenmesi gerektiğinin nedenlerini açıkladığı konuşmasına atıf yaparak; İnönü'nün öne sürdüğü, "*dünya ahvalindeki değişim sonucu iktidarı içeride ve dışarıda kararlı kılmak*" nedeninin geçerli olmadığını, asıl amacın DP'nin teşkilatlanmasına fırsat vermeden seçimleri gerçekleştirmek ve bir dönem daha iktidarda kalmayı garantilemek olduğunu iddia etti. Sazak'ın ardından söz alan CHP'li vekiller ise DP'yi, halka gitmeğe korkmakla itham ettiler. DP adına söz alan başka bir vekil olmadı ve ardından yapılan oylama sonucu 2 ret oyuna karşılık 381 kabul oyu ile milletvekili seçimlerinin yenilenmesine ve seçim tarihinin belirlenmesi işinin hükümete bırakılmasına karar verildi⁸⁸. Hükümet ise seçim tarihini 21 Temmuz olarak belirledi ve bunu 3 Temmuz'da ilan etti⁸⁹.

2.2.3. Seçim Kararının Sonrasındaki Propaganda

Seçim tarihinin 21 Temmuz olarak netleşmesinden sonra, muhalefetin tepkisi büyük oldu. Muhalefet hem seçimlere hazırlanmak üzere kendisine sadece 18 gün

⁸⁷ Goloğlu, a.g.e., s.52.

⁸⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VII., Toplantı: 3, C. 24 (10.06.1946), s. 81-88.

⁸⁹ Burçak, a.g.e., s.75

tanınmasını, hem de seçim tarihinin köylünün tarlasında olduğu en yoğun döneme denk gelmesini eleştiriyordu⁹⁰.

DP'nin seçim kampanyası ülke siyasetine yeni bir boyut kazandırmıştı. DP'liler kampanyalarını, düzenledikleri mitingler üzerine kurguluyorlardı. Memleketin çeşitli yerlerinde kalabalık halk kitlelerini meydanlara topluyor ve bunu bir güç gösterisine dönüştürüyorlardı⁹¹.

DP, seçim kampanyasına 29 Haziran'da Adana'da düzenlediği mitingle başladı⁹². DP'nin Adana mitingini izlemekle görevlendirilen gazeteci Metin Toker, Celâl Bayar'ın Adana'ya gelişini şöyle aktarıyor:

"Hava tahammülün üzerinde sıcaktı. Havaalanına gitmek son derece güçtü. Zira, iktidarımızın himmeti sayesinde çok otomobil ve otobüs ortadan kaybolmuştu. Buna rağmen vasıta bulup muhalefet liderini karşılamaya gidenler şaşırırmaktan kendilerini alamadılar. Her taraf insan doluydu."⁹³

Halk, DP'ye müthiş bir ilgi gösteriyordu ve karşılaştıkları durum, yani siyasilerin ayaklarına gelmeleri, onlar için alışıldık bir durum değildi. Tek parti dönemine bakıldığı zaman durgun, ama politikacılar açısından da rahat bir dönem vardı. Parti listesine girebilmek için halkın ayağına gitmeye, onlardan güç almaya ihtiyaç yoktu. Yapılması gereken tek şey, Parti Genel Başkanı, Başbakan ve Parti Genel Sekreteri tarafından hazırlanan milletvekilleri aday listesine girebilmektir. Bunun için de, Millî Şefin gözüne girip ona bağlılık göstermek yeterli idi⁹⁴. Fakat artık siyasetin dinamikleri değişiyordu ve CHP'de bu duruma alışmak zorundaydı. Nitekim CHP'li adaylar halkın ayağına gittiklerinde söyledikleri *"DP ne yaptı ki onlardan yana oluyorsunuz?"* sorusuna cevap

⁹⁰ Sevgen, a.g.e., s.129.

⁹¹ Burçak, a.g.e., s.79.

⁹² **Akşam**, 30 Haziran 1946.

⁹³ Toker, a.g.e., s.164.

⁹⁴ Burçak, a.g.e., s.80.

olarak *"Sizi ayağımıza getirdi"* cevabını alıyorlardı⁹⁵. Geçmiş dönemin kolay siyasetine alışmış olan politikacıların bu duruma ayak uydurmaları kolay olmadı. Halkın ayağına, köylere ve kazalara gitmek onlar için hiç tecrübe edilmemiş bir durum olmakla birlikte, aynı zamanda da küçük düşürücü bir vaziyet olarak algılanıyordu. Nitekim dönemin bir milletvekili bu durumu şu sözlerle açıklıyordu:

*"Ben bütün yaşamımda hep devrimi ve şeflerimi düşündüm, bana şimdi git halktan oy iste demek beni satılığa çıkartmak demek değil midir?"*⁹⁶.

DP'nin meydanlarda yaptığı propaganda, seçimleri kazanmaları halinde ne yapacakları ya da kendi programları üzerine değil, büyük oranda iktidar partisinin yaptıklarının eleştirisi üzerineydi⁹⁷. Hatta DP İstanbul İl Başkanı *"Bizim seçim propagandamız Halk Partisi'nin bugüne kadar yaptıklarıdır."* diyerek bu durumu açıkça ifade ediyordu⁹⁸.

2.2.3.1. Ekonomik, İç ve Dış Politik Eleştiriler

CHP'nin geçmişte yaptıklarını temel alan propaganda stratejisinin ana unsurlarından biri ekonomi politikasının eleştirisiydi. Celâl Bayar, Adana parti merkezinde yaptığı konuşmada, CHP'nin devletçilik anlayışını eleştiriyor ve CHP'nin devletçilik adı altında "devlet kapitalizmi" yaptığı görüşünü savunuyordu.

"Devletçilik ile iktisadî teşebbüsler mutlaka muvazi gitmeli, birbirlerini desteklemeli, baltalamamalıdır. Devlet kapitalizmi yapılmamalı ve bu ferd

⁹⁵ Emin Karakuş, **40 Yıllık Bir Gazeteci Gözüyle İşte Ankara**, Ankara 1977, s.122.

⁹⁶ Faik Ahmet Barutçu, **Siyasî Anılar**, İstanbul 1977, s.277.

⁹⁷ Burgaç, **a.g.m.**, s.166.

⁹⁸ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, c.IV, Ankara 1998, s.229.

*kazancına mani olmamalıdır. Bizce, esas ferd kazancıdır. Devletçilik memleketteki boşlukları bir an evvel doldurmak için on beş sene evvel elzemdi. Size Atatürk'ün bir sözünü hatırlatmak isterim "İktisatta esas teşebbüs şahsi ve hususi sermayedir. Biz devletçiliği memlekette boş kalan yerleri bir an evvel doldurmak için alıyoruz" demişlerdi. Devletçilik, söylediğim şartlar dâhilinde ele alındığı gibi iktisadî bünyemizin gösterdiği şartlara göre de her zaman tadil olunabilir. Bunu tayin milletin menfaatine ve iradesine bağlıdır."*⁹⁹

DP'nin ekonomi alanındaki eleştirilerini en yoğun olarak yaptığı yer İzmir mitingiydi. Bayar, yaptığı konuşmada, CHP iktidarının çıkardığı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu eleştirmiş ve kanunu yersiz bir kanun olarak nitelendirmiştir. Konuşmasının devamında ise hükümetin vergi prensipleriyle uyuşmayan vergiler koyarak memlekette mal emniyetini sarstığını, köylünün amme masraflarına iştirak külfetlerinin takati aşan durumlara ulaştığını, okul inşaatlarının köylüye yaptırılmasının doğru bir uygulama olmadığını ve bu işin devlet tarafından yapılmasının çarelerinin aranması gerektiğini söyledi.

CHP'nin seçim çalışmalarına da değinen Bayar, CHP'nin geleceğe dair projelerinin olmadığını, kimsenin bilmediği üçer ve beşer yıllık ekonomik planlar yaptıklarını ve halktan daha fazla mahrumiyet ve fedakârlık istediklerini belirtmiş; buna karşılık ise DP'nin bir an önce halkı refaha kavuşturmayı amaçladığını söylemiştir¹⁰⁰.

DP liderinin ekonomi alanındaki diğer eleştirileri ise şöyleydi:

⁹⁹ Sevgen, a.g.e., s.116.

¹⁰⁰ A.g.e., s.124-125.

"% 7 faizle para istikraz eden, millî ihtiyaçları karşılamaktan uzak, parası kısa zaman içinde kıymetinin % 80'ini kaybetmiş, iç ve dış mübadele hacmi daralmış bir memlekette mali bünyenin sağlamlığından bahsedilemez"

"CHP Genel Başkan Vekili seçim nutkunda orman işlerimize de temas etmiş ve işlerin iyi gittiğinden bahsetmiştir. Fakat köylümüzün ve halkımızın kereste, odun ve kömür ihtiyacının ucuz olarak temin edilip edilmediğinden bahsetmemiştir. Ormanlarımız bugünkü idare tarzıyla hesapsız bir teşkilâtın, hudutsuz israflarını karşılamaya tahsis olunmuş bir kaynak halinde istismar edilmektedir. Kereste ve mahrûkat fiyatları başka memleketlere kıyas kabul etmeyecek derecede yükselmiştir. Köylerde ev yapmak, ev tamir etmek çok zorlaşmıştır."

"Maden kömürü buhranı da tedbirsizlik yüzünden meydana gelmiştir. Memleket dâhilinde direk tedariki mümkün iken niçin direk kalmayınca kadar ve kömür havzası istihsalı sifıra düşünceye kadar tedbir alınmadı ve yalnız karşıdan seyirci kalmakla iktifa olundu."

"Savaştan önce kilosu 5 kuruş olan buğdayın 150 kuruşa kadar çıkmasına ve açlık tehlikesi geçirilmesine sebebiyet verdiniz. Avrupa'da savaş başladıktan sonra mevcut stoklardan harice buğday satıldığı muhakkaktır"¹⁰¹.

DP lideri, para buhranı, maden kömürü buhranı ve açlık buhranı diye sıraladığı buhranların zamanında tedbir alınmadığından dolayı yaşandığını belirtmiş ve devletin bu sorunları çözmek için normal yollar ve vergiler yerine emisyonla gitmesini eleştirmiştir. Sorunların emisyon ile aşılabileceğinin düşünülmesinin büyük bir hata olduğunu ve bu durumun para kıymetinde hiçbir memlekette görülmemiş bir düşüşe

¹⁰¹ A.g.e., s.125-126.

sebepe olduğunu ve bunun sonucunda ise hayat pahalılığının bütün şiddetiyle ülkeyi etkisi altına aldığını aktarmıştır¹⁰².

Görüldüğü üzere DP, ekonomi alanındaki eleştirilerini oldukça yoğun bir biçimde yapmıştır. Ancak, bu söylemleri arasında iktidara geldikleri takdirde kendilerinin nasıl bir ekonomi politikası izleyecekleri, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sorunları nasıl çözeceklerine dair bir söyleme rastlanmamaktadır. Bayar'ın bu konuda söylediği tek şey, vatandaşların DP'ye oy verdikleri takdirde *"yeni bir refah ve saadet devresi başlayacak"* vaadidir¹⁰³.

DP'nin 21 Temmuz 1946 seçimleri öncesi yaptığı iç politika eleştirilerini birkaç başlık altında toplamak mümkün. Bunlardan birincisi, kuruluş aşamasından itibaren şiddetle savundukları, parti başkanlığı ve devlet başkanlığı makamlarının birbirinden ayrılması konusudur. DP'li yöneticiler bu konuyu seçim meydanlarında da bir propaganda malzemesi haline getireceklerinin sinyallerini, 18 Haziran 1946'da yaptıkları Demokrat Parti İl Başkanları Toplantısı sonrası neşredilen beyannamede vermişlerdi. Beyannamede;

*"Devlet Başkanının fiilen bir partinin başkanlığında bulunması ve bütün milletin malı olması icab eden Devlet Başkanlığı yüksek makamının bütün yüksek masuniyet ve salâhiyetlerle bir partinin tarafında yer alması diğer partileri gayet nazik ve zor bir mevkiide bulundurmakta ve partilerin eşit hak ve şartlar altında çalışabilmeleri prensibine aykırı durumlar yaratmaktadır"*¹⁰⁴

deniyordu. DP kurucularından Adnan Menderes ise 17 Temmuz 1946'da Aydın'da yaptığı mitingde bu konuya şu şekilde değiniyordu:

¹⁰² A.g.e., 126-127.

¹⁰³ Vatan, 17 Temmuz 1946.

¹⁰⁴ Ulus, 19 Haziran 1946.

"Devlet Reisi, seçim mücadelesine makamının nüfuzunu parti işlerine karıştırmakla başlamıştır. Bazı devlet memurlarının tarafsızlıklarını muhafaza edememeleri bundan ileri gelmektedir. Devlet parasından, devlet vasıtasından istifade etmelerinin de sebebi budur"¹⁰⁵.

DP'nin bu propagandayı öne çıkarmasında başlıca iki amaç vardı. Bunlardan birincisi; İnönü'yü parti başkanlığı makamından uzaklaştırmak ve sadece devlet başkanı olmasını sağlayarak CHP'yi İnönü'nün şahsi karizmasından mahrum bırakmaktı. İkincisi ise; CHP'nin haksız rekabet oluşturacak imkânlarla sahip olması ve bu imkânların yolsuzluklara neden olabilecek ortamlar doğurduğunu söyleyerek DP'yi tüm bu haksızlıklara göğüs geren "mağdur parti" olarak göstermekti¹⁰⁶.

DP'nin, parti başkanlığı ve devlet başkanlığının ayrılması konusunda yürüttüğü propagandayı tamamlayan diğer konu ise baskı, şiddet ve seçimlerin adil olmayacağı iddiaları idi. DP'liler gittikleri her yerde, yaptıkları tüm mitinglerde bu konuları gündeme getiriyorlardı. Bayar İzmir mitinginde;

"Tamamıyla bîtaraf işlemesi gereken hükümet ve idare cihazı bugün tek parti zihniyetinin sevk ve idaresine tabi bulunuyor. Bu hakikat açıktır. Karşımızda devlet reisliği ile parti başkanlığını aynı zatta birleştiren ve böylece devlet nüfuzunu ve bütün hükümet cihazını elinde bulunduran ve kullanan bir iktidar partisi vardır"¹⁰⁷

diyerek, hükümetin tüm bürokrasiyi kendi menfaati için kullandığını ifade etmiştir. Bu konuşmasından dört gün sonra Bursa'da gazetecilere beyanat veren Bayar, "Yer yer

¹⁰⁵ Kılçık, a.g.e., s.94.

¹⁰⁶ Burgaç, a.g.m., s.168.

¹⁰⁷ Sevgen, a.g.e., s.122.

idare amirleri ve jandarma kumandanları baskı yapmaktadırlar. Vatandaşlar siyasî kanaatlerinden dolayı tazyike uğramaktadırlar"¹⁰⁸ diyerek eleştirilerini sürdürmüştür.

DP'ye karşı baskı yapıldığı iddiaları, Ulus gazetesinin 8 Temmuz 1946 tarihli sayısında İçişleri Bakanlığı'nın illere bir tânim yayınlandığını bildiren haberiyle zirveye ulaştı. Bu tânimde, köylerde yapılmakta olan zehirleyici propagandaları önlemek için partiler adına gönderilen kimselerden hangi parti adına hareket ettiklerini gösteren vesikaların isteneceği yazıyordu¹⁰⁹. DP, bu uygulamaya şiddetle karşı çıktı ve tânimin yayınlanmasından iki gün sonra neşrettiği bir beyanname ile hükümete oldukça sert bir şekilde yüklendi. Neşredilen beyanname, tânimin maksadının, milletvekili seçim arifesinde muhalif partilerin halkla ve köylerdeki teşkilâtlarıyla her türlü temas ve irtibatlarını kesmek, her köyü tamamıyla tecrit etmek, teker teker baskı altına almak, muhalif partilerdeki şahısları dağılmaya ve istifaya mecbur etmek ve haberleşmeyi imkansız duruma getirmek olduğu belirtiliyordu¹¹⁰. Bayar bu konuda;

"Köyler arasında gidip gelmenin bile bir nevi pasaport muamelesine tâbi tutulmuş olması son günlerin elem verici manzaralarındandır. Vatandaşlar karakollarda eza görmekte, köylerde dövülmekte ve polis, jandarma hükümeti bütün hususiyetleriyle kendini göstermektedir"¹¹¹.

diyordu. Böylece DP, CHP'nin bu uygulamasıyla kendine yeni bir mağduriyet devşirmiş oldu ve bunu meydanlarda propaganda malzemesi olarak kullandı.

Baskı ve usulsüzlük iddiaları üzerine en yoğun eleştiri ise seçimlerden bir gün önce Bayar'dan geldi. Bayar, Ankara'da gazetecilere verdiği beyanatta; "*Parti*

¹⁰⁸ A.g.e., s.129.

¹⁰⁹ Ulus, 8 Temmuz 1946.

¹¹⁰ Ulus, 11 Temmuz 1946.

¹¹¹ Sevgen, a.g.e., s.124.

merkezimize gelen haberlere dayanarak genel vaziyeti arz etmek lüzumu görülmüştür" diyerek, genel vaziyeti beş maddede özetliyordu.

1-Memleketin birbirine uzak muhtelif yerlerindeki bazı köylerde dün ve bugün seçim mazbataları tanzim edilerek seçim yapılmış gibi kurumlara gönderilmiştir.

2-Memleketin ekseri taraflarından bildirildiğine göre, partimiz tarafından gönderilen temsilciler, şu veya bu vesile ile toplanarak nezaret altına alınmışlar veya yerlerine iade edilmişlerdir. Bu suretle seçim mücadelesini bu köylerde kontrol etmek imkânsız hale getirilmiştir.

3-İdare amirlerinin halk üzerindeki tazyiki hemen her tarafta ve bilhassa köylerde bugün son haddine varmıştır.

4-Bazı yerlerde Demokrat Parti'ye rey vereceklerin şiddetle cezalandırılacakları resmî ağızlardan ifade olunmuştur.

5-Muhtelif yerlerde partimiz mensuplarından birçok zevat tevkif olunmuşlardır.

Bayar açıklamasının devamında;

"Bu şartlar altında serbest bir seçim olması bahis mevzuu olamazsa da partimiz millî iradeye tercüman olmak ve millî vazifesini yapmak maksadıyla, yukarıda arzedilen ağır şartlar dâhilinde dahi seçime iştirak edecektir"¹¹²

diyordu. Seçimlerin bir gün öncesinde bu açıklamayı yapmak genel durumda herhangi bir değişikliğe neden olmayacaktı. DP'nin buradaki tutumu, "tüm bu baskı ve

¹¹² A.g.e., s.130.

usulsüzlüklere rağmen seçimlere girdik, ancak usulsüzlükler sayesinde hak ettiğimiz oyu alamadık" diyerek, gelecek için oldukça etkili bir propaganda malzemesi yaratmak amacını güdüyordu.

Baskı ve tazyik iddialarını gündeme taşıyan bir diğer isim ise DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner oldu. Öner, Başbakan Saraçoğlu'na yazdığı açık mektupta şöyle diyordu:

"Sayın Başbakan, senelerce Adalet Bakanlığını elinde tutan bir şahsiyet olarak haysiyetle bilirsiniz ki kanun denilen nesne, millî iradenin tezahüründen başka şey değildir. Hükümet tarzı, demokratik mahiyetten ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşsın her hangi bir kanunun bütün hükümlerile tatbik sahası bulunmadığı bir memlekette kanun, sükûn ve emniyet aramak boş bir vehimden ileri gidemez. Vatanın her tarafında pervasızca yapılan tedhişten bizler kadar sizlerinde haberdar olduğunuzu kabul etmemek için ortada hiç bir sebep yoktur. Anarşiye doğru yürüyen bu hareketler karşısında yapabildiğiniz atıfet, yalnız ve yalnız kendi seçim propagandanız, Adalet ve İçişleri Bakanlarının beyanatı ve İstanbul Valisinin yazdığım açık mektuba verdiği cevaptan ibaret bulunuyor ve bunların hepsi de seçimin bitarafılığı, millet iradesinin serbestisi emniyet altında bulunduğu ve bulunacağı vaadinden ileri gitmeyen sözlerle memlekette gün geçtikçe bir tahakküm kaynağı halini alan iktidar partisinin ekmeğine yağ sürmekten başka bir şey yapılmıyor."

Kenan Öner mektubun devamında Saraçoğlu'na bazı sorular yöneltiyordu. Bu sorular özetle;

"Hükümet olarak devlet cihazını CHP emrine sevketmediniz mi?", "valilere, kaymakamlara ve ilçe müdürlerine parti teşkilâtı ile işbirliği içinde

çalışmaları için talimat göndermediniz mi?", "milletin masum çocuklarına çeşitli suçlar isnad ederek partinize bağlamaya çalışmadınız mı?", "devlet müesseselerine tamimler göndererek memur ve müstahdemlerini adresleri ile birlikte öğrenmek zahmetine neden katlandınız?"

şeklindeydi ve devamında *"bir fedakarlık yaparak mesuliyeti başkasına devretmenizi hamiyetinizden dilerim"* diyerek Saraçoğlu'nu istifaya davet ediyordu¹¹³.

Saraçoğlu, Öner'in mektubundan bir gün sonra Ulus gazetesine yaptığı açıklama ile Öner'e şu şekilde cevap verdi:

"Her vatandaş bu yazıların baştan aşağı haksız ve yersiz iddia ve tecavüzlerden başka bir şey olmadığını fark eder. Beni müteessir eden nokta her memleket davasında olduğu gibi bu seçim faaliyeti sırasında dahi canla başla vazifelerini gören haysiyetli ve feragatli devlet memurlarına karşı reva görülen isnatlardır. Bu yazılar taşkın bir propaganda olmakla dahi güç izah edilebilir. Bahsedilen ve adeta bekleniyormuş gibi görünen surişe gelince, seçim serbestliği adına azami müsamaha ile hareket ettiğimizi biliyorum. Fakat her hangi bir tahrikin hazırlayabileceği ve meydana getireceği surişi her nerede olursa olsun azami hassasiyetle karşılayacağımıza hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır¹¹⁴".

Saraçoğlu sert mizacı ile tanınıyor olmasına rağmen, Öner'in mektubuna oldukça kısa ve yumuşak ifadelerle cevap veriyordu ve istifa talebini dikkate dahi almamıştı.

DP'nin iç politika üzerine söylem geliştirirken kullandığı en önemli argümanlardan biri de, CHP'nin halktan kopuk bir yönetici elit kadro oluşturduğuydu. İzmir mitinginde bu konuya değinen Bayar, CHP'nin, halkın henüz yeterli olgunlukta

¹¹³ Cumhuriyet, 12 Temmuz 1946.

¹¹⁴ Ulus, 15 Temmuz 1946.

olmadığını düşündüğünü ve bu nedenle iktidarı elinde bulundurmaya ehliyetli tek kadronun CHP kadroları olduğu, iddiasını eleştiriyordu¹¹⁵.

DP'nin seçim kampanyası yürütürken üzerinde en az durduğu ve CHP'ye hücum etmekten imtina ettiği tek konu, dış politika konusuydu. Zaten DP, daha kuruluş aşamasında dış politika konusunda iktidar partisi ile farklı bir görüş içerisinde olmayacağını göstermişti. Parti programını Cumhurbaşkanı İnönü'ye sunmak için köşke çıkan Bayar, İnönü'nün "*dış politikada ayrılık var mı?*" sorusuna "*hayır paşam*" cevabını vermiş ve İnönü'de "*o halde tamam*" diyerek partinin kuruluşuna izin vermişti¹¹⁶.

Bayar daha sonra İzmir nutkunda da partinin dış politika anlayışını şu şekilde açıklamıştır:

*"Dış politikamız milletlerin hukuk eşitliğine, milletlerarası iktisadî ve kültürel işbirliğine, kolektif güvene ve iyi komşuluk münasebetleri esasına dayanmalıdır. Millî varlığın ancak millî kuvvetle korunabileceği kanaatine bağlı kalmakla beraber milletler birliği gayesini hedef tutacak barışçı ve açık bir siyasetin memleket menfaatine en uygun ve realist bir yol olduğuna inanıyorum"*¹¹⁷.

Bayar konuşmasının devamında,

"İktidar partisinin memleket dış durumunu emniyet ve istikrardan uzak göstermekte ısrar etmesi iktidar partisi tarafından takip olunan dış politikanın lehine kaydedilecek bir vakıa değildir. Bununla beraber dış politika durumumuzu münakaşa etmekte memleket nam ve hesabına fayda görmüyoruz. Bu sebeptendir ki, partimiz yukarıda işaret ettiğimiz dış politika

¹¹⁵ A.g.e., s.122.

¹¹⁶ Toker, a.g.e., s.112.

¹¹⁷ Sevgen, a.g.e., s.123.

durumuna ait iktidar partisinin iddiaları arasındaki tezadı sadece kaydeylemekle iktifa eylemektedir."¹¹⁸

diyerek, iktidar partisinin dış politikasından aslında memnun olmadıklarını, ancak bunu tartışmada memleket adına fayda görmediklerini ifade etmiştir. Bayar ve İnönü arasında dış politika hususunda köşkte varılan mutabakat olmasaydı, DP'nin bu konuda yinede sessiz kalıp kalamayacağı ise soru işaretidir.

2.2.3.2. Mareşal Fevzi Çakmak'ın DP Listesinden Müstakil Aday Olması

Ülke seçimlere giderken DP'nin, CHP karşısında elini güçlendiren ve kitleleri - özellikle de gençleri- kendi safına çekmekte oldukça etkili olan bir gelişme yaşandı; Mareşal Fevzi Çakmak'ın DP listesinden milletvekili aday olması.

Mareşalin kendi listelerinden aday olması DP için çok önemliydi. Zira DP'nin İnönü'nün şahsına karşı kamuoyu önüne çıkarabileceği en az İnönü kadar nüfuz ve saygınlık sahibi bir aday yoktu ¹¹⁹. Mareşal ise, İstiklâl Harbi'nin en önemli komutanlarından ve tek parti devrinin değişmez Genelkurmay Başkanıydı. Sahip olduğu karizma ile pekâlâ İnönü'ye rakip olabilir ve onun ağırlığını dengeleyebilirdi. Ayrıca, kısa bir süre önce hiç ayrılmak istememesine rağmen "yaş haddi" nedeni ile ordudan ayrılmıştı ve bu durumda İnönü'nün rolü olduğu açıktı. O dönem Çakmak'ın, bu "atamayı" İnönü'nün bir vefasızlık örneği olarak görmüş olması çok muhtemeldir¹²⁰. Bu nedenle de DP listesinden aday olması şaşırtıcı bir gelişme değildi. DP lideri Bayar, DP'nin daha ilk kuruluş günlerinde Çakmak ile görüşmüş ve ona DP İzmir İl

¹¹⁸ A.g.e., s.123.

¹¹⁹ Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, c.2, İstanbul 2012, s. 505.

¹²⁰ Koçak, a.g.e., s.503.

Başkanlığı'nı önermişti. Ancak Çakmak geçmiş tecrübelerinden dolayı olsa gerek bu öneriyi reddetmişti¹²¹.

Mareşal'in siyasete katılması için, seçim yasası gereğince, önce İstanbul'da üç yüzden fazla seçmenin imzalı bir dilekçeyle başvurması gerekiyordu. Ancak imza sayısı kısa bir zamanda birkaç bine ulaştı ve bu hiçte şaşırtıcı bir durum değildi¹²². Vatandaşların Mareşal'in adaylığı için imza toplaması konusu DP lideri Bayar'a sorulduğunda, Bayar;

*"Mareşal Fevzi Çakmak bütün hayatını memleket hizmetine bağlamış mümtaz bir şahsiyettir. Evinde işsiz, güçsüz oturması yazık olur. Yüksek liyakatinden, geniş tecrübesinden millet menfaati namına faydalanmak lâzımgelir. Kendilerinin müstakil olarak milletvekili seçilmesi için sayın halkımızın aldığı teşebbüsten çok mütehasıs olduklarını, millet iradesinin tek tecelligâhı olan Büyük Millet Meclisinde çalışmaktan asla istinkâf etmeyeceklerini biliyorum. Demokrat Parti, bu büyük asker ve devlet adamını müstakil aday olarak listesine alacak ve bütün demokratların kendilerine rey vermelerini sağlayacaktır. Bu konuda sayın Mareşalimizle mutabıkız"*¹²³

diyerek Mareşal hakkındaki fikirlerini açıklıyordu.

DP İstanbul İl Başkanlığı, 6 Temmuz günü İstanbul'dan milletvekili adayı gösterilecek adayların isimlerini Ankara'ya bildirdi¹²⁴. Listenin en başında Mareşal Fevzi Çakmak bulunuyordu. Mareşal'in adaylığının resmîlik kazanmasının ardından gazetelerin Çakmak'a yoğun bir ilgisi söz konusuydu ve bu ilgi sadece gazetelerle de

¹²¹ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C.II., s.449-450.

¹²² *A.g.e.*, s.162.

¹²³ Sevgen, *a.g.e.*, 114.

¹²⁴ *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 1946.

sınırlı değildi. 13 Temmuz günü Mareşal'in Ankara'dan ayrılışını sayfalarına taşıyan gazeteler, Ankara Gar'ına onu uğurlamak için muazzam bir kalabalığın akın ettiğini yazıyorlardı. Ertesi günkü başlıklarında ise Mareşal'i İstanbul'da yirmi bin kişinin karşıladığı yazıyordu¹²⁵.

Kamuoyunun Mareşal'e gösterdiği ilgi ve sevgi göz önüne alındığında, DP'nin Mareşal'i kendi listesinden aday göstermesinin propaganda açısından ne derece etkili olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.3.4. 1946 Seçimlerinde Seçim Afişleri

1946 seçimlerinde en ilgi çeken propaganda malzemesi partilerin kullandıkları seçim afişleriydi. Bu afişlerin en dikkat çekenini ise Selçuk Milar tarafından DP için tasarlanan "*Yeter! Söz Milletindir!*" afişidir.

DP, seçim afişi için Merkez Yönetim Kurulu tarafından oluşturulan bir komisyonu görevlendirmişti. Teknik Öğretim Müsteşarlığında çalışan Milar da, komisyon üyelerinden biriydi. On beş günlük bir çalışmanın ardından komisyonda ilerleme kaydedilememiş ve sonucunda Milar komisyondan istifa etmişti. Ancak DP'nin seçim afişi tam bu sırada doğdu. Milar afişin doğuşunu yıllar sonra şu şekilde aktarıyordu:

"İsyan ederek ayağa kalktım. Komisyonunuzdan istifa ediyorum. Böyle bir afiş Demokrat Parti'yi iktidara getiremez. Elimi kaldırıp onlara doğru avucumu göstererek: Kocaman bir el yaparsınız, üzerine de Yeter Söz Milletindir yazarsınız. İşte afiş dediğin böyle olur, diye bağırdım."

¹²⁵ Cumhuriyet, 13 Temmuz 1946, 14 Temmuz 1946.

Merkez İdare Kurulu'nda fikri kabul gören Milar, ertesi gün bizzat Celâl Bayar tarafından parti merkezine çağırılır ve afişi tasarlaması istenir¹²⁶.

Milar'ın bir gecede tasarladığı afiş CHP tarafında oldukça fazla ses getirdi. Müsteşarlığa Milar ile görüşmeye gelen Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in "*Pekiye ama yeter sözü ile ne demek istiyorsunuz, ne yeter?*" sorusu üzerine Milar'ın verdiği cevap, afişin neyi anlatmak istediğini açıklıyordu.

"Muhalefeti destekleyen vatandaşlara yapılanlar yeter; her gün gazetelerde okuduğumuz tatsız olaylar yeter; devletin görevi olan hizmetlerin, muhalefetteki vatandaşlardan esirgenmesi yeter. Kısacası Millet sözünü söyleyecek ve yeni iktidar iş başına gelecektir."

Bu görüşmeden yaklaşık yirmi gün sonra ise Milar'ın tayini Urfa'da bir şantiyeye çıkmıştır¹²⁷.

"*Yeter Söz Milletindir*" afişinin Türk siyasi hayatında edindiği yer oldukça önemlidir. Afişte verilmek istenen mesaj, Türk siyasetinin bir çıkmazda olduğu, milletin bu çıkmaz altında uzun zamandır ezildiği ve bu çıkmazın sorumlusunun millet olmadığı ama çözüm noktasının yine millet olduğudur. Milletten istenen, mevcut duruma "dur" denilmesidir. DP, bu slogan ve afişle aynı zamanda da, kendisini milletin yanında konumlandığına mesajını da vermekteydi.

CHP ise seçmenin karşısına İhap Hulusi'nin çizdiği bir seçim afişiyle çıkıyordu. Bir tarafta modern ve şehirli bir ailenin, diğer tarafta ise muhafazakâr ve köylü bir ailenin oy kullanırken resmedildiği afişin alt kısmında "*Atatürk ve İnönü Cumhuriyet Halk Partisinin Başlarıdır Oylarımızı Onların Partisine Verelim*" sloganı yer

¹²⁶ Selçuk Milar, "Yeter Söz Milletindir" Afişi Nasıl Doğdu?" **Tarih ve Toplum**, Haziran 1988, S.54, s.15.

¹²⁷ **A.g.m**, s.16.

alıyordu¹²⁸. CHP'nin seçim afişinde vurgulamak istediği nokta gayet açıktı. Partinin, Atatürk ve İnönü ile olan bağı ön plana çıkarılarak, insanların bu şahsiyetlere olan güvenleri kullanılmak isteniyordu.

2.2.3.4. CHP'nin DP Propagandası Karşısındaki Tutumu

1946 seçimlerindeki CHP propagandasını ele alırken müstakil olarak "*1946 Seçimlerinde CHP Propagandası*" başlığını kullanıyor olmamızın nedeni; CHP'nin propaganda sürecinde çoğu zaman savunma güdüsüyle hareket ettiğinin gözlenmesidir. CHP lider kadrosunun, bu süreçteki söylemleri değerlendirildiğinde, propaganda stratejilerinin büyük oranda gelecekte neler yapacakları ya da halka ne vaat ettikleri üzerine değil, DP'nin yaptığı eleştirilere cevap vermek ve geçmişte yaptıkları icraatları savunmak üzerine kurgulamış olduklarını görülür.

CHP'nin propaganda sürecindeki tutumunu ortaya koyan iki önemli nutuk vardı. Bunlardan ilki 8 Temmuz 1946 günü Başbakan Saraçoğlu'nun radyodan yaptığı seçim konuşması; ikincisi ise, Cumhurbaşkanı İnönü'nün 17 Temmuz 1946'da yine radyodan söylediği nutuktur¹²⁹.

Başbakan Saraçoğlu konuşmasında, Osmanlı'nın son devresini analiz ediyor ve sonrasında Millî Mücadele'nin nasıl gerçekleştirildiğini, Cumhuriyet'in nasıl kurulduğunu ve neler başardığını rakamlara dayanarak uzun bir şekilde aktarıyordu. Konuşmasının bir kısmını ise DP'lilerin yaptığı eleştirilere cevap vermeye ayırmıştı¹³⁰.

¹²⁸ **Vatan**, 12 Temmuz 1946.

¹²⁹ **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1946; 18 Temmuz 1946.

¹³⁰ **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1946.

Saraçoğlu, göreve geldiği günden itibaren karşılaştığı buhranları; harp buhranı, para buhranı, açlık buhranı ve maden kömürü buhranı olarak sıralıyor ve bu buhranlar karşısında aldıkları tedbirleri açıklıyordu. İkinci Dünya Savaşı döneminde CHP'nin ortaya koyduğu dış politika sayesinde ülkenin savaşa girmeden en az hasarla bu dönemi atlattığını ve Türk milletinin aynı şartlar tekrar hâsıl olursa gerekeni yapmaktan çekinmeyeceğini ifade ediyordu. Para buhranı için ise Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi'nin ihdas edildiğini ve bu vergiler sayesinde para emisyonunun önüne geçildiğini aktarıyordu. Açlık ve maden kömürü buhranı için ise, yine CHP'nin tasarruf ve stok politikaları sayesinde bu sıkıntıların en az hasar ile aktarıldığını iddia ediyordu¹³¹.

Saraçoğlu'nun bu konuşması, CHP'nin propaganda anlayışını tespit etmek bakımından oldukça önemlidir. Konuşmanın tamamı incelendiğinde; geleceğe bir dair söylemin neredeyse bulunmadığı görülmektedir. Bahsi geçen üçer ve beşer yıllık planların da sadece söylemde kaldığı ve içeriğine dair herhangi bir açıklamanın yapılmadığı anlaşılmaktadır.

İnönü ise merakla beklenen seçim konuşmasını seçimlerden dört gün önce yapmıştı. Cumhuriyet gazetesi bu haberi "*Halk Partisi Genel Başkanı Tenkitlere Cevap Verdi*" başlığıyla duyuruyordu¹³². Başlıktan da anlaşılacağı üzere konuşmanın ana teması, CHP'ye karşı yapılan ithamları cevaplamaktı.

CHP Genel Başkanı İnönü, konuşmasına, seçimlerin tek dereceli olarak yapılabilmesinden duyduğu memnuniyeti belirterek şöyle başlıyordu:

"Yeni seçimin, bütün vatandaşların iştirakiyle tek dereceli olarak yapılması, milletimiz için büyük muvaffakiyettir. Bu merhale, bizim aziz dileğimizdi.

¹³¹ Cumhuriyet, 9 Temmuz 1946.

¹³² Cumhuriyet, 18 Temmuz 1946.

Bu, bizim, uzun senelerden beri sebatla üzerinde yürüdüğümüz bir programın neticesidir".

Konuşmasının devamında ise, şahsına ve CHP'ye karşı yapılan eleştirileri cevaplayan İnönü'nün ilk gündem maddesi, devlet başkanlığı ve parti başkanlığı meselesi olmuştur. İnönü'ye göre, devlet başkanının vazifesini ifa edebilmesi, meclis çoğunluğuna sahip olması ile mümkündür ve ancak bu şekilde elinde bir kudret bulundurabilir. Bu yüzden de parti genel başkanı olarak seçim propagandası yapması, yani mecliste çoğunluğu sağlamak için çalışması, Cumhurbaşkanı seçilmesi için de propaganda yapması anlamına gelmektedir. Nitekim konuşmasının devamında, *"bunun aslında bir Cumhurbaşkanı seçimi olduğunu halkımın bilmesi gerekir"* diyerek bu durumu daha açık ifade edecektir. Muhaliflerin *"İnönü kalacak, CHP gidecek"* söylemine de değinen İnönü, bu söylemi yersiz bulduğunu ifade etmiş ve *"partim seçimi kaybettiği takdirde Cumhurbaşkanlığından çekilmem tabi bir sonuçtur"* demiştir. Ayrıca muhaliflerce var olduğu söylenen sorunun çözümünün adresini de gösteren İnönü,

"Cumhurbaşkanı milletvekillerinden ayrı ve başka bir seçimle gelmeli, hükümete ve Büyük Meclise karşı tayin edilmiş bazı yetkileri olmalıdır. Benim, Parti Başkanı kalmamaklıgımı isteyenler, eğer böyle bir anayasa davası ortaya atmış olsalar, hukukça anlaşılır bir tez tutmuş olurlar"¹³³.

diyerek sorunun çözümünün bir anayasa değişikliğinde aranması gerektiğini ve mevcut anayasanın mevcut duruma izin verdiğini ifade etmiştir.

Köy okullarının köylülere yaptırılması hususundaki eleştirilere de değinen İnönü, konuyu ilköğretim seferberliği olarak adlandırmış ve okulların yapımında zorluk yaşanan bölgelere ellerinden geldiğince yardım edeceklerini açıklamıştır. Ayrıca bu konuya verdikleri önemi belirtmek için de *"bu konuyu önemsemesek propaganda*

¹³³ Cumhuriyet, 18 Temmuz 1946.

malzemesi yapılmasının önüne geçerdik" diyerek, köy okullarının köylülere yaptırılması politikasının devam edeceğini de belirtiyordu.

İnönü'nün eleştirilere yanıt verdiği bir diğer konu, Toprak Kanunu meselesi idi. Kendilerine karşı oluşan muhalefetin başlıca sebeplerinden biri olarak gördüğü bu konu hakkında, *"memleketin büyük davası"* ifadesini kullanmış ve *"yalnız iktidar mevkiinde kalmayı emel edinseydik, büyük toprak sahibi, Mecliste ve memlekette, her yerde nüfuzlu vatandaşları bize karşı ayaklandırmazdık"* diyerek bu konudaki politikalarında bir değişiklik olmayacağını ifade etmiştir.

İçinde bulunulan ekonomik durum hakkında da konuşan İnönü, yaşanan sıkıntıların kaynağının İkinci Dünya Savaşı ve daimi seferberlik olduğunu, bütçenin yüzde altmışını ordu giderlerine ayırdıklarını, bu süreçte hayat pahalılığının gitgide arttığını ve bu durumdan en fazla sabit gelirliler vatandaşların etkilendiklerini, söylüyordu. Gelecek için ise, sabit gelirliler vatandaşların sıkıntılarının azaltılmasının öncelikli amaçları olduğunu belirtiyordu.

Son olarak dış politika hakkında konuşan İnönü, DP ile mutabık oldukları gibi dış politika konusunu bir propaganda malzemesi yapmaktan uzak durmuştur. Türkiye'nin dış politikasını ise, *"Barışsever, hiç kimsenin malında gözü olmayan, kendi haklarından ve toprağından hiçbir fedakârlık kararında bulunmayan Türk milletinin davasını selâmete götürmek ödevindeyiz."*¹³⁴ sözleriyle özetlemiştir.

İnönü'nün seçim nutku incelendiğinde dikkatimizi çeken bazı hususlar mevcuttur. Öncelikle, CHP'nin propaganda sürecindeki genel tutumundan bir farklılık göze çarpmamaktadır ve konuşmanın neredeyse tamamı, DP'nin propaganda sürecinde eleştirisini yaptığı konuların savunması şeklindedir. İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı makamı hakkındaki sözleri ise, bir sonraki dönemde oluşması kuvvetle muhtemel olan

¹³⁴ Cumhuriyet, 18 Temmuz 1946.

meclis yapısında Cumhurbaşkanının nasıl bir konum alacağını açıklar vaziyettedir. Cumhurbaşkanının yetkileri anayasa ile belirlenmiştir. Ancak, cumhurbaşkanı o güne kadar mecliste var olan tek bir partinin oyları ile seçilerek o koltuğa gelmekteydi ve sahip olduğu yetkileri bu şartlar altında kullanmaktaydı. Seçimlerden sonra anayasal olarak bir değişiklik yaşanmayacaksa da, fiiliyatta Cumhurbaşkanlığı makamının artık farklı bir muhatabı daha olacaktı. Ancak İnönü, konuşmasında yaklaşan seçimleri *"aslında bir Cumhurbaşkanlığı seçimi"* diye tanımlarken ülke yönetimindeki asıl makamın kendisi olduğunu ve mevcut durumun seçilmesi halinde de aynen devam edeceğini ifade ediyordu¹³⁵.

¹³⁵ Gös. yer.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1950 SEÇİM PROPAGANDASINI ETKİLEYEN SİYASÎ GELİŞMELER

Bu bölümde, 21 Temmuz 1946 seçimlerinden, 24 Mayıs 1950 seçimlerine kadar yaşanan siyasî gelişmeleri genel olarak ele alacağız. Tezimizin asıl konusu olan, 1950 seçimlerinin seçim propagandası üzerinde duracağımız bir sonraki bölümü anlamak ve DP'nin seçim propagandasını nasıl bir temel üzerine kurguladığını kavramak açısından bu dönemde yaşanan gelişmeler oldukça önemlidir.

Türkiye'nin tek dereceli ilk seçimleri 21 Temmuz 1946'da yapıldı. Açıklanan sonuçlara göre, 465 sandalyeden 395'ini CHP, 66'sını DP kazanmış ve bağımsızlar da parlamentoya 7 kişi sokmuştu¹³⁶. Açıklanan sonuçlara ifadesini biraz açmak gerekebilir. Zira o dönem kamuoyunda, gerçek sonuçlar ile açıklanan sonuçların birbirini tutmadığı yaygın şekilde kabul gören bir düşünceydi. CHP teşkilâtının baskı, tazyik ve usulsüzlük gibi yollarla seçimlere etki ettiği iddiası, Türk siyasî hayatının gelecek yıllarının en önemli tartışma konularından biri olacaktı. 1950 seçimlerinden önce bu durum bir hayli tartışma yaratmış ve kamuoyunun zihninde şekillenen algı seçimleri de etkilemiştir.

3.1. 21 Temmuz 1946 Seçimlerinde Hile ve Baskı İddiaları

Seçimlerin ardından, DP'nin en önemli propaganda argümanlarından biri olan seçim güvenliğinin sağlanması hakkındaki söylemlerin aslında pek de yersiz olmadığı

¹³⁶ Burçak, a.g.e., s.89.

anlaşıldı. DP Genel Merkezi'ne ulaşan birçok şikâyet ve ihbar da bu durumu doğruluyordu.

Seçimler esnasında herhangi bir olumsuz vaka yaşanmamış ve seçimler sorunsuz şekilde atlatılmışa benziyordu ama perde arkasında yaşananlar ortaya çıkmaya başladığında DP cephesinde infiale neden oldu. Ülkenin her yerinden seçimlerde usulsüzlükler ve baskılar yapıldığına dair raporlar gelmeye başladı. DP daha sonuçlar belli olmadan İnönü'ye bir telgraf çekerek duruma müdahale etmesini istedi, ancak bu çabalar sonuç vermedi ve seçim sonuçları ilan edildi¹³⁷. Sonuçların ilan edilmesinin ardından DP, usulsüzlük ve baskı iddialarını gündemde tutarak kamuoyu yaratmak ve uğradığı haksızlığı tüm millete anlatmak istiyordu. Bu yüzden de sıkıyönetim dışındaki şehirlerde büyük mitingler düzenleyerek seçim sonuçlarını protesto ediyordu. İzmir'de, Bursa'da, Balıkesir'de, Adana'da ve Ankara'da yüksek katılımlı mitingler düzenlendi¹³⁸.

CHP ise seçimler sonrası ortaya çıkan bu duruma sessiz kalıyordu. Ancak İstanbul'da sıkıyönetim yetkileri sayesinde "seçim sonuçları hakkında vatandaş şüpheye düşürücü neşriyat" gerekçesiyle *Yeni Sabah* ve *Gerçek* gazeteleri kapatıldı¹³⁹.

İnönü ise seçimlerden üç gün sonra bir beyanname yayınlayarak seçimler hakkındaki düşüncelerini açıklıyordu. İnönü'nün amacı seçimler üzerinde oluşan şaibeli durumun bir an evvel arkada bırakılmasıydı. Konuşmasında yaptığı vurgulardan biri de, yeni meclisin muhtelif partilerden ve bağımsızlardan oluşması durumu idi¹⁴⁰. Şimdilik CHP'nin öngördüğü ya da olmasını istediği tablo gerçekleşmiş gibiydi. CHP meclisin büyük çoğunluğuna hâkimdi ve İnönü'nün meclisin açılış konuşmasında dile getirdiği muhalefet partisinin eksikliği kapatılmıştı.

¹³⁷ **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1946, Eroğul, a.g.e., s.23.

¹³⁸ Burçak, a.g.e., s.92.

¹³⁹ Eroğul, a.g.e., s.24.

¹⁴⁰ Toker, a.g.e., s.178.

Seçimlerin ardından yaşanan tartışmalar devam ederken TBMM 5 Ağustos günü toplandı. CHP, Cumhurbaşkanlığı için İnönü'yü, Meclis Başkanlığı için ise Kâzım Karabekir'i aday gösterdi. DP ise Cumhurbaşkanlığına Fevzi Çakmak'ı, Meclis Başkanlığına da Yusuf Kemal Tengirşenk'i aday gösterdi. Mecliste yapılan seçimler sonucunda Meclis Başkanlığına Kâzım Karabekir, Cumhurbaşkanlığına da yeniden İsmet İnönü seçildi ve kabineyi kurma görevini otoriter iktidar anlayışıyla tanınan Recep Peker'e verdi¹⁴¹.

Bu sırada Türk siyasî hayatına yeni bir davranış biçimi girdi. Cumhurbaşkanı yemin etmek için meclise gelip salona girdiğinde CHP'li vekiller tarafından ayakta karşılandı ve kürsüye çıkana kadar alkışlandı. DP vekilleri ise yerlerinden kalkmadılar¹⁴². DP'li vekillerin bu davranışlarının nedeni açıktı; seçimlerde yaşanan usulsüzlükler nedeniyle seçim sonuçlarını meşru görmüyor ve yaşananlardan İnönü'yü sorumlu tutuyorlardı.

Meclis 12 Ağustos'ta çalışmalarına başladı ve karşılaştığı ilk konu seçim sonuçlarına yapılan itirazlardı. 37 ilde seçimlere toptan itiraz edildi. Yapılan itirazları incelemek üzerine otuz kişilik bir komisyon kuruldu. Fakat on iki gün içerisinde çalışmalarını tamamlayan bu komisyon yapılan itirazları geçerli görmedi ve itiraz edilen 37 ilin seçim tutanakları onaylandı¹⁴³.

Komisyonun yapılan itirazları kabul etmemesi DP'nin bu durumu kabulleneceği anlamına gelmiyordu. Artık demokrasiye adım atılmıştı ve hiçbir şey aynı olmayacaktı. DP'li vekiller Cumhurbaşkanı'nın yemini esnasında benimsedikleri davranış biçimini meclis komisyonlarının seçiminde de devam ettirdiler ve seçimlerde oy kullanmadılar. 1

¹⁴¹Eroğul, a.g.e., s.24.

¹⁴²Goloğlu, a.g.e., s.80.

¹⁴³Ulus, 27 Ağustos 1946.

Eylül'de yapılan il genel meclisleri seçiminde ise DP usulsüzlük yapıyor gerekçesi ile 56 ilçede seçimden çekildi. Bu seçimlerle ilgili de birçok itiraz yapıldı¹⁴⁴.

3.2. Basın Kanunu'nun Değiştirilmesi

Seçimlerde yaşanan olaylar nedeniyle basının iktidar partisine hücum etmesi Başbakan Peker'i oldukça rahatsız etmiş olacak ki, hükümet 13 Eylül'de yürürlükteki Basın Kanunu'nun değiştirilmesi için meclise bir tasarı sundu. Tasarı üzerine yapılan görüşmelerde Adnan Menderes bu tasarıyı şu şekilde yorumluyordu:

"Açık hakikat şudur ki, vatandaş hürriyetine saygı göstermek, millet ve devlet menfaatlerine hâdim olmak gibi tabirler altında hükümete muhalefet etmekte olan gazeteler dize getirilmek istenmektedir. Anayasa'nın vatandaşlara verdiği hak ve özgürlükler teminat altında bulunmadıkça memlekette demokrasiden söz etmeye imkân yoktur"¹⁴⁵

diyordu. DP artık demokrasi, hak ve özgürlüklerin savunucusu konumundaydı, CHP ise otoriter söylem ve uygulamalarına devam ediyordu. CHP yapılan tüm eleştirilere rağmen teklifi kabul etti¹⁴⁶.

Tasarının getirdiği değişikliklerin antidemokratik nitelikler taşıdığı açıktı. Gazete çıkaracak olanların kanuni vasıfları arasında, "suişöhret" (kötü ün) sahibi olmamaları isteniyor (md.12) ve kanuni vasıfları haiz olmayanların verdikleri gazete çıkarma beyannamelerinin verilmemiş sayılacağı belirtiliyordu (md. 17). 18. maddede ise beyanname vermeyenlerin gazete veya dergilerinin en büyük mülkiye amirinin

¹⁴⁴ Eroğul, a.g.e., s.25.

¹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII., Toplantı: Olğ, C. 1 (13.09.1946), s. 292.

¹⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII., Toplantı: Olğ, C. 1 (20.09.1946), s. 441.

emriyle kapatılabileceği öngörülüyordu. Yani bir gazete sahibi kanuna uyarak beyanname verip gazetesini çıkartırken, en büyük mülkiye amirinin kendisini kötü şöhretli sayması sonucunda, beyanname vermemiş kabul edilerek aniden yayımına son vermek zorunda kalabilecekti¹⁴⁷.

3.3 Gerilimin Tırmanması

İktidar ile muhalefet arasındaki gerilim gün geçtikçe artmaya devam etti. Aralık ayında yapılan 1947 yılı bütçe görüşmelerinde ise zirveye ulaştı. DP'nin bütçe hakkındaki fikirlerini ifade etmek adına kürsüye Adnan Menderes çıktı ve oldukça sert bir konuşma yaptı. Menderes, bütçenin samimi olmadığını, denk diye meclise getirilen bütçelerin yılsonunda büyük açıklar verdiğini, Millî Korunma Kanunu gibi bazı kanunlarla meclis yetkilerinin hükümete devredilmesinden dolayı bazı harcamaların bütçe dışı kalarak denetlenemediğini, bütçenin tertip şeklinden dolayı incelenmesinin oldukça güç olduğunu ifade etti¹⁴⁸. Menderes'in ardından söz alan Peker, Menderes'in konuşması için;

"Adnan Menderes'in sesinde kötümser ve psikopat bir ruhun mariz karanlıklar içinde. Şanlı bir milletin ve arkada bıraktığı karanlıklardan azametli, şan ve şerefli bir istikbale gitmek azminde bulunan kudretli bir devletin hayatını bir boşluk halinde ifade eden ruh haletinin akislerini dinledik"¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Eroğul, a.g.e., s.26.

¹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII., Toplantı: 1, C. 3 (18.12.1946), s. 235-243.

¹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII., Toplantı: 1, C. 3 (18.12.1946), s. 243-244.

ifadesini kullandı. Bu sözler üzerine Celâl Bayar DP'li vekillere "*Kalkın arkadaşlar müzakereyi terk edelim*" dedi ve DP grubu genel kurul salonunu terk etti¹⁵⁰. Böylelikle Türk demokrasisi, çok partili demokrasiyi yerleştirme çabalarının ilk krizi ile karşı karşıya kaldı.

CHP'li vekiller, DP'lilerin ertesi gün salonda yerlerini alacaklarını düşünüyorlardı; ancak öyle olmadı. Ayrıca gündemde Millî Savunma Bütçesi vardı ve o konuda millî birlik gösterilmesi âdetti. DP'liler boykotlarını ilerleyen günlerde de sürdürdüler, fakat zaman geçtikte mevcut durumun DP aleyhine bir hal alması oldukça muhtemeldi ve DP'liler meclise dönmenin formüllerini aramaya başladılar. Herhangi bir gelişme olmaksızın meclise dönmek DP için giriştikleri eylemden geri adım atmak olacaktı, bu yüzden DP kurmayları İnönü'nün arabuluculuğu sonrası meclise dönme formülü üzerinde anlaştılar. İnönü'nün arabuluculuğu sonrası DP'lilerin yumuşama eğilimi göstereceği İnönü'ye iletildi ve İnönü de bu talebi olumlu karşılayarak iki partinin de liderlerini Çankaya'ya davet etti. Bayar'ın yanında Köprülü de bulunuyordu. İki lider de şikâyetlerini Cumhurbaşkanı'na iletiler. Görüşmeden üç gün sonra İnönü bir beyanname yayınladı, beyannamede "*Mecliste normal çalışmanın temin olunmasını başkanlardan rica etmiştir.*" deniliyordu. DP'liler 27 Aralık'ta meclis çalışmalarına katıldılar ve dokuz günlük kriz şimdilik atlatılmışa benziyordu¹⁵¹.

3.4. Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi

Demokrat Parti'nin Birinci Büyük Kongresi 7 Ocak 1947'de Ankara Ulus Sineması'nda toplandı. Celâl Bayar kongrenin atmosferi için şu yorumu yapıyordu:

¹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII., Toplantı: 1, C. 3 (18.12.1946), s.244.

¹⁵¹ Toker, a.g.e., s.223-228.

"Demokrasiyi anladım. Kabul ettim. Savunuyorum. Savunacağım"¹⁵². Kongreye hâkim olan hava buydu.

Kongrenin açılış konuşmasını yapan Bayar, memleketin karşısında bulunan meseleleri birkaç başlık altında topluyordu. Öncelikli gündem maddesi vatandaş hak ve hürriyetleriydi. Anayasa metnine ve ruhuna uymayan kanunların değiştirilmesi gerektiğini savunuyordu. İkinci gündem maddesi ise seçim güvenliği idi. DP bir daha 21 Temmuz seçimlerinde yaşandığı iddia edilen gibi olaylar ile karşılaşmak istemiyordu, bu yüzden de Seçim Kanunu'nda değişiklik yapılması ve seçimlerin adli kontrol altına alınması gerektiği savunuyordu. Diğer gündem maddesi ise, 21 Temmuz seçimleri öncesinde de önemli bir propaganda malzemesi olarak kullandıkları devlet başkanlığı ve parti başkanlığı makamlarının birbirinden ayrılması gerektiği savıydı¹⁵³.

Bayar'ın konuşmasının ardından sıra delegelere gelmişti. Herkes kürsüye çıkıp istediği gibi, istediği kadar konuşuyordu. Kongreye tam bir hürriyet havası hakimdi. Örneğin, Konya delegesi Himmet Ölçmen konuşurken başkan sadede gelmesini ihtar edince, delegeler heyecan içinde "*istediğin gibi konuş, şimdiye kadar söyleyemeyen milyonların namına konuş, sabaha kadar istersen yine konuş*"¹⁵⁴ diye bağırılmışlardı.

Kongre dört gün, dört gece devam etti ve birçok coşkulu konuşmaya sahne oldu. Yapılan konuşmaların yanı sıra kongrenin en önemli faaliyeti ise kurulan komisyonların yaptıkları çalışmalarıydı. Bu komisyonların en önemlisi ise *Ana Davalar Komisyonu* idi. Komisyonun hazırlayacağı raporlar DP'nin genel politikasını tespit edecekti ve raporun onaylanması halinde alınan kararlar parti politikası olarak uygulanacaktı¹⁵⁵. Komisyonda konuşulan konular ise Bayar'ın kongreyi açış nutkunda işaret ettiği meselelerdi.

¹⁵² Celâl Bayar, **Başvekilim Adnan Menderes**, İstanbul 1969, s.68

¹⁵³ Burçak, **a.g.e.**, s.109.

¹⁵⁴ Eroğul, **a.g.e.**, s.33.

¹⁵⁵ Bayar, **a.g.e.**, s.69.

Komisyon üyelerinin bir kısmı 1946 seçimlerinde yapılan haksızlıklar, CHP'nin uyguladığı otoriter rejim, halkın sefaleti ve geriliği üzerine konuşurken, üyelere Samet Ağaoğlu ve Mükerrerem Sarol, memleketin durumunu Fransız inkılâbından önceki duruma benzettiklerini, gerekirse bir halk ayaklanması bile düşünülebileceğini ifade ettiler. O vakte kadar söz almamış olan Menderes, sert bir tonla

"Durun efendiler, biz bu partiyi yalnız ve yalnız kanun yollarında yürümek, seçim kanalından geçmek şartıyla kurduk. Bunun ötesinde bir hareket şekli kabul etmiyoruz, edemeyiz. Hatta böyle bir bahsin konuşulmasına bile tahammülümüz yoktur. Aksini düşününler ayrılır gider, kendilerine göre bir parti kurarlardı"¹⁵⁶.

diyerek antidemokratik yönelimlere fırsat vermeyeceklerini göstermişti. Çünkü komisyondaki radikal bazı üyeler DP'nin meclisten çekilmesi gerektiği savunuyorlardı¹⁵⁷.

Kongrenin son günü Ana Davalar Komisyonu raporunu tamamladı ve rapor "Hürriyet Misakı" adı ile kongre tarafından ayakta dinlenerek kabul edildi. Raporun en önemli kısmında şu ifadeler yer alıyordu:

"Anayasaya aykırı bulunan kanunların süratle değiştirilmesi, yerine demokratik kanunların konulmasını istiyoruz. Bu hususta Demokrat Parti Meclis Grubu tarafından verilecek tahrir kabul edilmediği takdirde Meclis Grubunun Meclis'ten çekilerek milletin sinesine dönmek kararını vermeğe, Genel Merkezi salâhiyetli kılıyoruz. Bu takdirde CHP'yi kendi kader ve

¹⁵⁶ Samet Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes**, İstanbul 1967, s.49.

¹⁵⁷ Bayar, **a.g.e.**, s.70.

*mesuliyetleriyle baş başa ve büyük hâkim milletle karşı karşıya bırakıyoruz*¹⁵⁸.

Delegeler aldıkları bu karar ile meclisten çekilme kararı alma yetkisini genel merkeze veriyorlardı. Ancak genel merkezin gerçekten bu kararı almak gibi bir niyeti yoktu. Hürriyet Misakı'nı sadece CHP için bir tehdit unsuru olarak kullanma niyetindeydiler. Gelecek süreçte DP'den yaşanan kopmaların ana nedeni ise Hürriyet Misakı olacaktı. Meclisten çekililmesi gerektiği fikrini savunan radikaller ile mücadelenin meclis çatısı altında yürütülmesi gerektiğini düşünenler arasındaki ayrılık Türk siyasetine yeni bir parti olarak yansyacaktı.

Kongrede yaşanan bir diğer önemli gelişme ise, parti yönetici kadrosunun seçimlerinin yapılmış olmasıdır. Yapılan genel başkanlık seçiminde 548 delegenin 541'inin oyuyla Celâl Bayar parti başkanlığına seçilmiştir. Genel İdare Kurulu'na seçilen üyeler ise aldıkları oy oranına göre şöyledir: Emin Sazak, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Refik Şevket İnce, Fevzi Lütüfî Karaosmanoğlu, Cemal Tunca, Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Enis Akaygen, Samet Ağaoğlu, Cemal Ramazanoğlu ve Hasan Dinçer¹⁵⁹.

3.5. Gerginliğin Tekrar Ortaya Çıkması

Hürriyet Misakı'nın ardından iki parti arasındaki ilişkiler tekrar gerilmeye başladı. CHP bu Misak'ın, Meclis'i tehdit etmek olduğunu ve bunun bir komünist taktiği

¹⁵⁸ Bayar, a.g.e., s. 71.

¹⁵⁹ Eroğul, a.g.e., s.35.

olduğunu ifade ediyordu. Amaçlarının ise, komünist taktiği söylemi ile DP'nin muhtemel bir meclisten çekilme teşebbüsünü etkisiz kılmak olduğu aşikârdı¹⁶⁰.

Şubat 1947'de yapılan köy ihtiyar heyeti ve muhtar seçimlerinde yaşanan olaylar da gerginliği artırmada etkili oldu. Çünkü valiler köylerde yapılan seçimlerde DP kazandığında seçimleri bozuyor, yeniliyor, daha da olmazsa, kendileri re'sen bir muhtar tayin ediyorlardı¹⁶¹. 1946 genel seçimleri ve muhtar seçimlerinde yaşanan hadiseler sonrası DP'nin Nisan ayında yapılacak ara seçimlerde nasıl bir tavır takınacağı merak konusuydu. DP, bu konudaki tavrını yayınladığı bir beyanname ile açıkladı. Beyanname *"seçim emniyeti kanunla sağlanmadıkça ve idare mekanizmasının tarafsızlığına olanak bırakmayan zihniyet değişmedikçe seçime girmeyi Türk demokrasisine karşı ağır bir suç saymaktayız"*¹⁶² deniliyordu.

7 Mayıs'ta iktidar partisi, mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerinin seçimi hakkındaki bir kanun teklifini meclise sundu. Kanun, seçimlerin kontrolünü, bölgenin en büyük mülkî amirinin yetkisinden alarak, belediye başkanı, belediye meclisi ve muhtarların temsilcilerinden kurulacak bir kurula veriyordu. DP bu kanun değişikliğinin yeterli olmadığını, antidemokratik ilkelerin halen varlığını sürdürdüğü ve iktidar partisinin samimi olmadığını iddia ederek kanunun aleyhinde oy kullandı¹⁶³. Mecliste yaşanan tartışmalar neticesinde iktidar-muhalefet ilişkileri gün geçtikçe daha da içinden çıkılmaz bir hal alıyordu.

Mayıs ayının sonunda ise mecliste sıkıyönetimin uzatılması hakkında görüşmeler başladı. DP'li vekillerden Sadık Aldoğan sıkıyönetim için *"mutlakiyet idaresine bile rahmet okutacak zalimane bir idare tarzı"* ifadesini kullandı. Bu ifade CHP'li vekillerde infiale neden oldu, kürsünün etrafında toplanarak Aldoğan'ın sözünü

¹⁶⁰ Eroğul, a.g.e., s.37.

¹⁶¹ Bayar, a.g.e., s.72.

¹⁶² **Cumhuriyet**, 4 Nisan 1947.

¹⁶³ Eroğul, a.g.e., s.40.

geri almasını istiyorlardı¹⁶⁴. Görüşmelerin devamında söz alan Celâl Bayar ise; dış politikada CHP ile mutabık olduklarını, ancak sıkıyönetimin uzatılması için gerekçe gösterilen "dış tehdit" argümanını geçerli olarak görmediklerini ve sıkıyönetimin asıl amacının CHP aleyhindeki basını susturmak olduğunu ifade ediyordu¹⁶⁵. İktidar-muhalefet arasındaki gerilim öyle artmıştı ki, siyasî atmosferi rahatlatacak bir gelişme olmadığı takdirde siyasî düzen kendini ciddi bir çıkmazın içinde bulabilirdi.

3.6. Hükümetle Muhalefeti Uzlaştırma Çabaları ve 12 Temmuz Beyannamesi

DP, Haziran ayında meclise bazı kanun değişikliği teklifleri getirdi. Ana davalar komisyonu raporu doğrultusunda getirilen bu teklifler Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu ve İskân Kanunu'nda değişiklikler yapılması ve radyodan tüm siyasî partilerin faydalanmasını içeriyordu¹⁶⁶. DP'nin bu değişiklikleri meclise getirmesi zaten bekleniyordu, ama teklifler reddedildiği takdirde Hürriyet Misakı'nda genel merkeze verilmiş olan meclisten çekilme kararının alınması süreci de başlamıştı.

Cumhurbaşkanı İnönü, zirveye ulaşmış olan gerilim ortamını yumuşatmak için tam bu noktada duruma müdahil oldu. 12 Haziran 1947'de İnönü; Asım Us, Hasan Âli Yücel, Nihat Erim ve Tahsin Banguoğlu'nu Çankaya'ya davet etti ve Celâl Bayar ile Recep Peker'i yanında karşılaştırarak konuşturacağını ve aralarında anlaşma imkânı arayacağını söyledi. Toplantı sırasında Nihat Erim, Fuat Köprülü'nün Devlet Bakanı

¹⁶⁴ Asım Us, **Hatıra Notlarım**, İstanbul 2012, s. 636.

¹⁶⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VIII., Toplantı: 1, C. 5 (28.05.1947), s.253-254.

¹⁶⁶ **Cumhuriyet**, 7 Haziran 1947.

olarak hükümete alınmasının olumlu bir hava yaratacağını teklif etmesine rağmen bu fikir İnönü tarafından kabul görmedi¹⁶⁷.

İlk görüşme 14 Haziran'da Çankaya'da yapıldı. Bayar bu toplantıda sadece idarenin baskısından şikâyet etmişti. İnönü ilerleyen günlerde birkaç kez daha bazen Bayar'ı, bazen Peker'i, bazen de ikisini birden Çankaya'ya çağırdı. Görüşmelerin genelinde hükümet muhalefetin ihtilalcı metotlarla çalışmasından, muhalefet ise idare baskısından şikâyet ediyordu¹⁶⁸. İnönü'nün uzlaştırıcı tavrı sonucunda mesafe kat edilmişti ve siyasî atmosfer gitgide yumuşuyordu. Ancak DP, görüşmelerin içeriğinin kamuoyuyla paylaşılması gerektiği düşünüyordu, bu yüzden Bayar, İnönü'den bir tebliğ yayınlamasını rica etti ve İnönü bu talebi olumlu karşıladı¹⁶⁹. 12 Temmuz Beyannamesi yaklaşık bir aylık bir süreç sonunda doğmuştu.

Beyanname 11 Temmuz akşamı İnönü'nün ağzından radyoda yayınlandı. İnönü sözlerine şöyle başlıyordu: *"Hükümet başkanı ve muhalefet lideri ile son günlerde memleketin iç durumu üzerindeki konuşmalarımı ve bu husustaki düşüncelerimi söylemek zamanı gelmiştir."*¹⁷⁰ İnönü'ye göre görüşmeler tamamlanmış ve iktidar-muhalefet ilişkileri tatlıya bağlanmıştı.

Beyanname siyasî atmosferi yumuşatmışa benziyordu, ancak bu bir yanılsamadan ibaretti. Çünkü beyanname iki partiyi de bölmüş, fikir ayrılıklarını açığa çıkarmıştı. CHP'de *"otuzbeşler"* diye anılacak muhalif bir oluşum ortaya çıkacak, DP'de ise parti bölünmeye kadar gidecekti.

İnönü'nün beyannameyi kaleme alırken kullandığı dil, DP'lilerin argümanlarını çürütecek nitelikte değildi, aksine DP'nin savlarını desteklerken, CHP'nin DP'ye karşı

¹⁶⁷ Us, a.g.e., s. 637.

¹⁶⁸ Goloğlu, a.g.e., s. 209.

¹⁶⁹ Toker, a.g.e., 250-263.

¹⁷⁰ Goloğlu, a.g.e., s.211.

baskı yapmadığını ifade eden bir üsluptu. İnönü *"Ben, idare mekanizmasının baskı yaptığını hükümet başkanının kabul etmemesini bir güvence belirtisi olarak aldım"* diyordu, yani hükümet baskı yapmıyor demiyordu. DP için ise *"İhtilalcı bir örgüt değil, bir yasal siyasî partinin usulleri ile çalışan muhalif partinin, iktidar partisi koşulları içinde çalışmasını sağlamak gerekir."*¹⁷¹ ifadesini kullanmıştı. İnönü'ye göre DP söylemlerinde haklıydı, baskı görüyordu ve CHP ile aynı çalışma koşullarına sahip değildi. Bu şekilde kaleme alınmış bir beyannamenin DP tarafından benimsenmemesi düşünülemezdi. Nitekim öyle de oldu, DP 12 Temmuz Beyannamesi'ne bayrak gibi sarıldı. Bayar bu konuda *"12 Temmuz Beyannamesi partinin şahsiyeti maneviyesine mal edilmiştir."* diyerek parti görüşünü açıklıyordu¹⁷².

12 Temmuz Beyannamesi'nde İnönü'nün kullandığı üslup Peker Hükümeti'nin yanında olmaktan çok uzaktı. Çok partili hayatın sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için İnönü'nün sert politikalarıyla bilinen Peker'i gözden çıkardığı aşikârdı. Nitekim 26 Ağustos 1947 günü yapılan CHP Meclis Grubu toplantısında Peker, gruptan güvenoyu istedi. Yapılan oylamada kabineye 35 olumsuz oya karşı, 303 güvenoyu verildi. Oybirliğine alışmış bir partide 35 olumsuz oy oldukça önemli bir mesaj içeriyordu¹⁷³. Peker 5 Eylül'de yerini sağlamlaştırmak için kabinesinde değişikliğe gitti. Ancak 4 gün sonra "sıhhi sebepler" öne sürerek başbakanlıktan istifa etti¹⁷⁴.

12 Temmuz Bildirisi DP içinde bazı görüş ayrılıklarının ortaya çıkmasına neden oldu. Bu durum üzerine DP, 22 Temmuz günü Küçük Kongre'yi toplantıya çağırdı. Toplantının ardından açıklanan bildiri oldukça sertti. DP bildiride, kurulduğu günden itibaren yürüttüğü propaganda faaliyetlerinde ne söylüyorsa, aynılarını tekrarlıyordu.

¹⁷¹ A.g.e., s.212.

¹⁷² Eroğul, a.g.e., s. 46.

¹⁷³ Burçak, a.g.e., s.134.

¹⁷⁴ Ulus, 9 Eylül 1947.

Ayrıca Başbakan ile İnönü arasında bir fikir ayrılığı olduğu savı da ortaya atılıyordu¹⁷⁵. Yayınlanan bildirinin ardından DP içerisinde 12 Temmuz Beyannamesi'ne muhalif olan grup, bu beyannamenin DP liderlerince, CHP'ye karşı verilmiş bir taviz belgesi olduğunu ifade ettiler. Muhalif grubun önde gelen isimlerinden Osman Bölükbaşı da, bildirinin yayınlandığı gün DP'den istifa etti¹⁷⁶.

3.7. Demokrat Parti'den Yaşanan Kopmalar

DP'de 12 Temmuz Beyannamesi'ne olan muhalefetin ana nedeni İnönü'nün parti başkanlığından ayrılmasının sağlanamamasıydı. Parti teşkilâtlarından Hürriyet Misakı'na uygun olarak meclisten çekilmesini gerektiğine dair telgraflar gelmeye başlamıştı¹⁷⁷.

12 Temmuz Beyannamesi üzerine başlayan ayrışma, DP kurucuları tarafından sert tedbirler alınmak suretiyle aşılmaya çalışıldı. Demokrat Parti Haysiyet Divanı 10 Mart 1948 günü, Afyon milletvekili Sadık Aldoğan'ı, İstanbul Milletvekilleri Kemal Silivrili ve Osman Nuri Köni'yi, Muğla Milletvekilleri Necati Erdem ve Mithat Sakaroğlu'nu parti disiplinine aykırı hareket suçuyla partiden ihraç etti. Haysiyet Divanı'nın bu kararının ardından, Yusuf Kemal Tengirşenk, Enis Akaygen, Emin Sazak, Ahmet Tahtakılıç, Hasan Dinçer ve Ahmet Oğuz, "genel merkezin son aylarda izlediği siyaseti beğenmedikleri" gerekçesi ile DP Genel Kurul üyeliğinden istifa ettiler. Parti Genel Merkezi bu üyeleri istifa dilekçelerini yayınladıkları gerekçesiyle partiden ihraç

¹⁷⁵ Sevgen, a.g.e., s.189-195.

¹⁷⁶ Goloğlu, a.g.e., s.214.

¹⁷⁷ Eroğul, a.g.e., s.50.

etti¹⁷⁸. İhraç edilen vekillerden bir kısmı daha sonra mecliste "Müstakil Demokratlar Grubu"nu kurdular, amaçları parti kongresine kadar bu şekilde beklemektir. Fevzi Çakmak, Hikmet Bayur, Kenan Öner, Sadık Aldoğan, Osman Nuri Köni, Mustafa Kentli, Enis Akaygen ve Osman Bölükbaşı ise 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni kurdular¹⁷⁹.

3.8. CHP Hükümetlerinin DP'yle İlişkileri

Peker hükümetinin istifasından sonra, İnönü hükümeti kurma görevini Hasan Saka'ya verdi. Saka'nın yeni hükümetin programını meclise sunmadan önce Peker'in aksine, DP ile paylaşmış olması iki parti arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girildiğini gösteriyordu¹⁸⁰.

CHP Grubu, Ocak 1948'de seçim kanununun değiştirilmesi için hükümeti yetkilendirdi. Yapılacak değişiklikteki en önemli nokta "gizli oy, açık tasnif" ilkesinin getirilmesi olacaktı. Ancak çalışmalar neticesinde ortaya çıkan tasarı DP için tatmin edici nitelikte olmadı. Menderes, tasarının görüşmeleri sırasında, Seçim Kanunu'nda yapılmak istenen değişiklikleri olumlu bulmakla birlikte, seçim emniyetini sağlamaktan uzak olduğunu ve 21 Temmuz Seçimleri'nin hafızalarda yerini koruduğunu belirtiyordu. DP'nin tasarı üzerinde en fazla durduğu konu ise yargı denetimiydi. Menderes bu konuda:

"Seçimleri idare ve kontrol edecek seçim kurullarının mahalli en yüksek yargıcının veya onun tavsiye edeceği diğer bir yargıcın başkanlığında"

¹⁷⁸ Burçak, a.g.e., s. 154.

¹⁷⁹ **Ulus**, 20 Temmuz 1948.

¹⁸⁰ Eroğul, a.g.e., s.48.

*kurulması. Bu teklifimize göre kurulun diğer âzaları şunlar olacaktır:
Başkan olan yargıcın belediye üyeleri arasından kur'a ile seçtireceği iki kişi
ve seçime iştirak eden siyasî partilerden gönderilecek birer âza"¹⁸¹.*

diyordu.

Tasarının oylanmasına geçildiği sırada DP'li vekiller, tasarının mevcut haline tepki göstermek amacıyla meclisi terk ettiler¹⁸². 10 Temmuz 1948 günü yayınladıkları bildiriyle; seçim emniyetinden kaygı duyulduğu gerekçesiyle, Ekim ayında yapılacak ara seçimlere katılmayacaklarını açıkladılar¹⁸³. Tasarı 8 Temmuz 1948'de kanunlaştı.

Ara seçimler 17 Ekim 1948'de yapıldı. Muhalefet partisinin katılmadığı seçimlere, CHP ve bağımsız adaylar girdi. Seçimlere katılım oranı oldukça düşük oldu. Ulus gazetesinin verilerine göre katılım oranları şu şekildeydi: Aydın 27.73, Mardin 28.00, İstanbul 20.09¹⁸⁴. Seçimlere katılımın bu kadar düşük olması iktidar partisi tarafından olağan karşılandı. Ancak düşük katılımın nedeni DP'nin 21 Temmuz seçimlerinden itibaren yürüttüğü "seçimlerin güvenli olmadığı" propagandası ve iktidar partisine karşı halkta oluşmuş bıkkınlıktı¹⁸⁵.

Kasım ayında meclisin açılmasıyla birlikte DP yoğun bir muhalefet başlattı. Zorlaşan yaşam şartları ve buna rağmen şeker fiyatlarına zam yapılması üzerine DP'li vekiller hükümete bir gensoru önergesi verdiler¹⁸⁶. CHP gensorunun görüşülmesini ittifakla kabul etti¹⁸⁷. Fakat ertesi gün aldıkları grup kararıyla hükümeti destekleme

¹⁸¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VIII., Toplantı: 2, C. 12 (02.07.1948), s.597-602.

¹⁸² **Ulus**, 8 Temmuz 1948.

¹⁸³ Sevgen, **a.g.e.**, s.279.

¹⁸⁴ **Ulus**, 19 Ekim 1948.

¹⁸⁵ Burçak, **a.g.e.**, s. 163.

¹⁸⁶ **Ulus**, 9 Kasım 1948.

¹⁸⁷ **Cumhuriyet**, 11 Kasım 1948.

kararı aldılar. CHP'lileri samimiyetsizlikle suçlayan DP, gensoru görüşmelerinin bir anlamı kalmadığını ifade etti ve gensoru görüşmelerine katılmadı¹⁸⁸.

Hasan Saka Hükümeti yaşam koşullarının her geçen gün biraz daha zorlaşması ve muhalefet partisinin hücumları ile oldukça yıpranmıştı. Celâl Bayar, Aralık ayında Edirne'de verdiği bir nutukta, *"iktidar tedbir alma ve hareket kabiliyetini kaybetmiştir"*¹⁸⁹ diyerek, durumu özetliyordu. Saka Hükümeti yaşanan gelişmeler sonunda 14 Ocak 1949'da istifa etti.

Hasan Saka'nın istifasından sonra İnönü, hükümeti kurma görevini Şemsettin Günaltay'a verdi. Günaltay, hükümeti vakit kaybetmeden 17 Ocak 1949'da kurdu¹⁹⁰. Günaltay Hükümeti aslında bir seçim hükümetiydi ve görevi seçim kanunu yenileyip ülkeyi güvenli bir şekilde seçimlere hazırlamaktı. Bu yüzden hükümet ivedilikle, Başbakan Yardımcısı Nihat Erim başkanlığında, başbakanlığa bağlı bir komisyon oluşturdu. Komisyonun görevi Seçim Kanunu'nun değiştirilmesiydi. Erim, komisyonun kurulduğu gün yaptığı açıklamada, kanun hazırlanırken *"muhalefetin görüşlerinin de önemle göz önünde tutulacağını"* açıklıyordu¹⁹¹. Komisyon, 10 Mayıs'ta Türkiye ve yabancı memleketlerdeki seçim kanunlarını karşılaştıran bir "Pembe Kitap" yayınladı¹⁹².

¹⁸⁸ **Cumhuriyet**, 16 Kasım 1948.

¹⁸⁹ Sevgen, **a.g.e.**, s. 314.

¹⁹⁰ Goloğlu, **a.g.e.**, s.314.

¹⁹¹ **Ulus**, 11 Şubat 1949.

¹⁹² **Ulus**, 10 Mayıs 1949.

3.9. Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi

Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi 20 Haziran 1949'da Ankara'da Devlet Sergi Salonu'nda toplandı. DP, birinci kongresinden bugüne kadar milletvekillerinin yaklaşık yarısını kaybetmiş ve idarî teşkilâtının da üçte biri görevlerinden alınmıştı. Kongrenin devam ettiği günlerde Cihat Baban, *Tasvir* gazetesinde kongreyi şu şekilde yorumluyordu:

*"DP bu kongreden zan ve tahmin edildiğinden daha güçlü çıkacak ve içinde düğümlemlenip kalmış olan pürüzleri de temizlemiş olacaktır. Bu itibarla bu ikinci kongreye "Tasfiye Kongresi" ismini vermek çok yerinde olur"*¹⁹³.

Kongrenin açılış konuşmasını yapan Celâl Bayar, konuşmasında, partinin kuruluşundan o güne kadar olan süreci özetlemiş, 21 Temmuz seçimlerinde yapılan usulsüzlüklerden, Hürriyet Misakı sonrası meclisin neden terk edilmediğinden, 12 Temmuz Bildirisi'nin ortaya çıkışı ve sonuçlarından ve parti içi hizipleşmeden bahsetmiştir¹⁹⁴.

Kongrede yapılan bazı tüzük değişiklikleri ve alınan kararlar oldukça önemliydi. Öncelikle, Yüksek Haysiyet Divanı'nın kurulması ve milletvekili adaylarının yüzde yirmisinin Genel İdare Kurulu tarafından, yüzde sekseninin yerel teşkilâtlar tarafından seçilmesi kararlaştırıldı. Parti Başkanlığına olağanüstü kongreyi toplama yetkisi verildi ve kongreye katılacak delege sayısı azaltıldı. Kongre aynı zamanda işçilere ekonomik amaçlarla grev hakkı tanıdı¹⁹⁵.

Kongrenin en önemli faaliyeti ise Birinci Büyük Kongre'de olduğu gibi bu kongrede de kurulan Ana Davalar Komisyonu'nun "*Millî Teminat Misakı (Millî*

¹⁹³ Feroz Ahmad, Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Ankara 1976, s. 55.

¹⁹⁴ Sevgen, *a.g.e.*, s.347-354.

¹⁹⁵ Ahmad, *a.g.e.*, s.55.

Husumet Misakı)" adıyla kabul edilen raporu idi. Rapor, Genel İdare Kurulu'nun kongreye sunduğu

"Antidemokratik kanunlar değiştirilmez, seçim kanunu emniyet verecek ve adli teminatı ihtiva eden bir şekilde konmaz, az veya çok farklarla 21 Temmuz metotlarının önümüzdeki umumi seçimlerde de tatbikine kalkışılacak olursa ne olacaktır?"

sorusuna yanıt olarak hazırlanmıştı. Cem Eroğul'un ifadesiyle "karışık ifadelerden" oluşan bu rapordan şu anlam çıkıyordu:

"Seçimler, millet iradesinin serbestçe ortaya çıkmasını sağlamak zorundadır; dolayısıyla reylere tecavüz halinde, vatandaşlar meşru müdafaa durumunda kalacaklardır; ancak bu müdafaa kanuni yollarla yerine getirilmelidir; ne var ki, vatandaşlarını bu durumda bırakan idareler, milletin husumetiyle karşılaşacaklardır"¹⁹⁶.

Kongre, iktidara yapılan bu sert uyarının ardından seçimleri yeniledi ve çalışmalarını sonlandırdı. Yapılan seçimlerde Celâl Bayar yeniden genel başkanlığa seçildi¹⁹⁷.

3.10. Yeni Seçim Kanunu

Günaltay kabinesinin yeni seçim kanununun hazırlanması için oluşturduğu komisyon çalışmalarına devam ederken, bir ara seçim daha gerçekleşti. DP'nin seçim kanununda yapılmasını istediği değişiklik olan "seçim kurullarına hâkimlerin başkanlık etmesi" ilkesi henüz seçim kanununda yer almadığı için; DP, Ekim 1949 seçimlerine katılmadı¹⁹⁸. Muhalefetin katılmadığı seçimlerde, 12 ilde de seçimleri CHP adayları kazandı. Seçime katılım oranları oldukça düşük oldu, ancak Ulus gazetesinin verilerine

¹⁹⁶ Eroğul, a.g.e., s.64.

¹⁹⁷ **Ulus**, 25 Haziran 1949.

¹⁹⁸ Burçak, a.g.e., s.188.

göre oranlar makul seviyedeydi¹⁹⁹. 21 Temmuz 1946 seçimlerinden bu yana muhalefetin, "iktidarı seçimlerde tek başına bırakmak" taktiği işe yaramıştı. DP'nin katılmadığı bir genel seçimde katılım oranlarının bu kadar düşük olması meclis meşruiyeti üzerinde de soru işaretleri doğuracağı için, CHP seçim kanununu DP'nin istediği şekilde değiştirmekte hiç tereddüt etmedi²⁰⁰. Nitekim 1 Kasım 1949 meclisi açış nutkunda İnönü,

*"İyi niyet sahibi fakat vesveseli vatandaşların yüreğinde dahi seçimde hile imkânı olmadığı inancını yerleştirmelidir. Bunun için ne kadar tedbir alınsa, yerindedir. Seçimde zor kullanma ihtimali kesin olarak önlenmelidir"*²⁰¹.

diyerek, bu yönde adım atılması gerektiğini ifade etmişti.

Nihat Erim başkanlığındaki komisyonun çalışmalarını tamamlamasının ardından Seçim Kanunu tasarısı 7 Şubat 1950'de mecliste görüşülmeye başladı ve 16 Şubat'ta DP'lilerin de lehte oy kullanmaları ile kabul edildi. Seçim kanunu artık, tek dereceli, genel, gizli oy, açık tasnif ve yargı denetimi ilkelerini getiriyordu²⁰². Böylelikle demokrasimizde önemli bir eşik daha aşılmış oldu.

Seçim Kanunu'nun yenilenmesinden sonra sıra seçim tarihinin belirlenmesine gelmişti. DP'liler, hava şartları yüzünden katılım düşük olur endişesiyle seçimin Haziran başında yapılmasını istiyorlardı. CHP'liler ise bu isteğe kısmen uyarak 14 Mayıs tarihini uygun gördüler. Seçim tarihinin saptanmasının ardından, meclis, 24 Mart'ta aldığı kararla kendini feshetti²⁰³.

¹⁹⁹ **Ulus**, 17 Ekim 1949. (Seçime katılım oranları şu şekildeydi: İstanbul %22, Bursa %54, Mardin %42, Bitlis %67, Kastamonu %61, Kars %75, Tokat %73.)

²⁰⁰ Seçim Kanunu hakkında görüşmeler mecliste sürerken, DP 7 Ocak'ta Ankara'da 200 delegenin katıldığı bir danışma toplantısı düzenledi ve gerekli düzenlemelerin yapılmadığı takdirde genel seçimlere iştirak etmeyebilecekleri bildirildi. Toker, **a.g.e.**, s. 122.

²⁰¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem VIII., Toplantı: 4, C. 21 (01.11.1949), s.9.

²⁰² Ahmad, **a.g.e.**, s. 62.

²⁰³ Eroğul, **a.g.e.**, s. 69.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

14 MAYIS 1950 SEÇİMLERİNDE DEMOKRAT PARTİ'NİN SEÇİM PROPAGANDASI

14 Mayıs 1950 seçimlerinin siyasî tarihimizde sahip olduğu yerin önemini, giriş kısmında aktarmıştık. 21 Temmuz 1946 ve 14 Mayıs 1950 seçimleri öncesinde Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile seçim sistemimiz önemli gelişmeler kaydetmişti. Bu değişiklikler kısaca, seçimlerin tek dereceli olarak yapılması, açık oy-gizli tasnif ilkesinin benimsenmesi ve seçimler üzerinde adli yargı denetiminin sağlanmasıydı. Yapılmış olan bu önemli değişiklikler, kamuoyu nezdinde oldukça olumlu bir şekilde karşılık buldu.

Meclisin, seçim tarihi olarak, 14 Mayıs 1950 tarihini belirlemesi ve bu kararın ardından çalışmalarına son vermesiyle, tarihimizin o güne kadar gördüğü en hareketli seçim kampanyası başlamış oldu. Çalışmamızın önceki bölümlerinde, DP'nin kuruluşundan, seçim tarihinin 14 Mayıs 1950 olarak belirlendiği güne kadar olan siyasî gelişmeleri aktarmıştık. Çalışmamızın bu bölümünde ise, DP'nin, 1950 seçimlerinde yürüttüğü seçim kampanyasının değerlendirmesini yapmaya çalışacağız.

DP'nin 1950 seçimlerinde yakaladığı başarı, tabi ki sadece seçim kampanyası döneminde yürütülen çalışmaların bir sonucu değildir. DP'yi iktidara taşıyan dinamikler, onların kuruluştan, iktidara gelene kadar olan süreçte benimsedikleri söylemleri, savundukları değerleri, ürettikleri politikaları ve toplumun belli kesimlerine verdikleri mesajların tümünü içermektedir. DP'nin, 1950 seçimleri için yürüttüğü propagandanın sadece seçimlerden on beş gün önce başlayan bir süreç olarak değerlendirilmesinin,

eksik bir analiz olacağı kanaatindeyiz. Bu yüzden de çalışmamızın bu bölümünde 1950 seçimlerinin propaganda sürecini, DP'nin muhalefette olduğu dönemin tamamı olarak ele alacağız.

4.1. Demokrat Kimliğinin İnşası

Demokrat Parti'nin kurucu kadrosu Cumhuriyet Halk Partisi'nin içinden çıkmıştı. Siyasette tecrübe kazandıkları ve olgunlaştıkları yer CHP idi. Bu parti içerisinde yıllarca vekillik yapmışlar, önemli görevlerde bulunmuşlar ve hatta hükümet bile kurmuşlardı. Onların bu geçmişleri, siyasî hayatlarında farklı bir yol izleme kararı aldıkları andan itibaren karşılıklarına sürekli olarak "muvazaa" iddialarının gelmesine neden oldu. Bu iddiaların kaynağı, sadece geçmişlerinde CHP olmasından kaynaklanmıyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrası faşizm yenilmiş; demokrasi galip gelmiş ve Türkiye de yeni dünya konjonktürüne uyum sağlamaktan yana tavır almıştı. İnönü, 1 Kasım 1945'te meclisin açılışı dolayısıyla yaptığı konuşmada bu tavrı açıkça belli etmişti. İnönü'ye göre demokrasimizdeki en önemli eksiklik, siyasî hayatımızda bir muhalefet partimizin olmayıştıydı²⁰⁴.

Tarihimizde "demokrasi" talebi nasıl tabandan gelmediyse, demokrasimizin ihtiyacı olan muhalefet talebi de yine tabandan gelmiyor, yukarıdan dizayn edilmeye çalışılıyordu. Varsayımlar üzerinden fikir beyan etmenin metodolojik olarak hatalı olduğu şerhini koymakla birlikte, burada şu sorunun da sorulması gerektiğini düşünüyoruz. *"CHP ve onun bütün kudretini şahsiyetinde toplamış olan İnönü, bir muhalefet partisinin kurulmasına izin vermese ya da bunun için yol açmasa, DP*

²⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VII., Toplantı: 3, C. 20 (01.11.1945), s. 3-9.

kurulabilir miydi?" Bizim amacımız burada bu sorunun cevabını aramak değil. Ancak bu soru, o dönem kamuoyunun en önemli gündem maddelerinden birini oluşturuyordu. "Muvazaa" iddialarının öncelikli kaynağı CHP ve İnönü'nün sahip olduğu kudretti, ülkedeki hiçbir gelişme, partinin ve onun tasarrufu dışında olamazdı.

DP, kurulduğu ilk günden itibaren "muvazaa" iddialarını reddediyordu. Celâl Bayar bu konuda "*Muvazaa hafifliktir. Kimse böyle bir teklifte bulunmamış, kimse de böyle bir şeyi kabul etmemiştir*"²⁰⁵ diyordu. Bayar, açıklamasında, DP'nin kuruluş sürecinde, CHP ile bir anlaşma yapılmadığını belirtiyordu. Ancak bu tartışmanın asıl konusu ortada bir mutabakatın var olup olmadığı değildi. CHP'nin o dönem sahip olduğu kudret zaten böyle bir mutabakatı gerektirmiyordu. CHP, o dönem, karşısında çok güçlü olmayan, iktidara gelmek amacı gütmeyen ve CHP'nin ona biçtiği rolü oynayacak bir parti dizayn etme çabası içerisindeydi. Parti'nin kuruluşundan iki yıl sonra Adnan Menderes Aydın'da yaptığı bir konuşmada CHP'nin o dönemki amacını açık bir şekilde dile getiriyordu²⁰⁶.

Bu iddiaları destekleyen diğer bir argüman ise DP'nin parti programıydı. DP'nin kuruluşuyla birlikte parti programı açıklanmış ve kamuoyunun dikkatine sunulmuştu. CHP programı ile yapılan kıyaslamalar sonucunda iki partinin programının benzer olduğu oldukça kabul gören bir fikirdi²⁰⁷.

DP'nin kuruluşunun ardından yaşanan bu tartışmalar, DP önderlerinin kendilerine taban oluşturmayı hedefledikleri kesimler üzerinde olumsuz bir algı yaratıyordu. Bu yüzden DP önderleri, öncelikli olarak CHP'den farklı olduklarını ve CHP'nin onlara biçtiği rolü oynamayacaklarını kamuoyuna kabul ettirmek çabası içine

²⁰⁵ Goloğlu, a.g.e., s.38.

²⁰⁶ Kılçık, a.g.e., s. 347.

²⁰⁷ Koçak, a.g.e., s.76.

girdiler. Bu çaba aslında, *biz kimiz?*, *demokrat kimdir?*, *demokrat neyi savunur*, *neyin karşısında durur?* gibi soruların cevabını vererek, demokrat kimliğinin inşası çabasıydı.

Demokrat kimliğini inşa etmeyi zorunlu kılan etmenlerden biri de, halkın 23 yıldır tek parti iktidarı altında yaşaması ve bu 23 yıllık süreçte yaşanan çok partili hayata geçme denemelerinin ulaştığı akıbeti. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası denemeleri bizzat CHP'nin önder kadroları tarafından hayata geçirilmiş, ancak kısa sürede kapatılarak faaliyetlerine son verilmişti. DP, kamuoyuna şu mesajı da vermeliydi; biz, TCF ve SCF gibi de olmayacağız. Bu yüzden söylemlerinde -özellikle laiklik konusunda- büyük bir titizlik gösterdiler.

1945-1950 yılları arasında kamuoyunun hemfikir olduğu bir konu vardı. Türkiye demokratikleşmeye çalışıyor ve bunun için sadece yeni partilerin kurulmasını da yeterli görmüyordu. Mevcut seçim sistemi bu demokratikleşme çabaları önünde büyük bir engel teşkil ediyordu. 1946 seçimleri öncesinde Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklik kamuoyunda memnuniyetle karşılanmış, ancak muhalefet cephesi tarafından yeterli görülmemiştir. DP'nin, seçimlerin adli yargı güvencesine kavuşturulması talebi 1950 seçimlerine giderken en büyük mücadele alanlarından biriydi ve er ya da geç bu gerçekleşecekti. Gerçekleştiği zaman ise, seçim sistemimiz tek dereceli ve adli yargı güvencesine kavuşmuş olacaktı. Seçim sisteminin bu hale evrilmesinin en önemli sonucu ise halkı politize etmesi olacaktı. Ülke genelinde siyasete ilgi artacak ve bu durum seçime katılım oranlarına ciddi şekilde yansiyacaktı²⁰⁸.

DP'nin giriştiği bu kimlik bu inşası sadece partinin kuruluş döneminde var olan bir çaba değildi. DP bu inşayı önce iktidara gelmek, iktidara geldikten sonra da seçmenini konsolide etmek için sürdürdü.

²⁰⁸ 1950 seçimlerinde 8 905 743 kayıtlı seçmenden, 7 953 085'i sandığa gitmiş ve katılım oranı %89.3 olarak kayıt edilmiştir. Seçim tarihimizde bu katılım oranının üzerine çıkılan seçimler ise 1983 ve 1987 seçimleridir. Sırasıyla katılım oranları; %92.3 ve %93.3. <http://rapory.tuik.gov.tr/18-06-2017-13:59:47-565675082267460736806304046.html?>

Demokrat kimliğini inşa etmek DP önderleri için aslında çok zor olmadı. Çünkü içine doğdukları siyasî atmosfer bunun için çok müsaitti. 23 yıllık bir tek parti iktidarı döneminin üzerine kurulmuşlardı ve bu 23 yıl içinde ülke İkinci Dünya Savaşı da dâhil olmak üzere birçok güçlükle karşılaşmıştı. Bu güçlüklerin doğurmuş olduğu ekonomik şartlardan ise CHP iktidarı sorumlu tutuluyordu. Yani DP'nin elinde onlara inanmaya hazır oldukça geniş bir kitle vardı.

CHP'nin 1946 seçimlerinde yaptığı usulsüzlükler ve baskılar, DP'ye kanalize olmaya hazır kitleleri harekete geçirdi. Büyük baskıya maruz kalmış bölgelerde DP teşkilâtı kuvvetle kuruluyor ve taraftar topluyorken, baskının nispeten daha az olduğu bölgelerde ise teşkilât daha az üye topluyordu. Baskı, DP'nin kendisine, potansiyel taban olabileceğini umduğu kesim arasında katalizör görevi görüyordu²⁰⁹.

DP, demokrat kimliğini oluşturma çabasına, öncelikle bütün söylemlerinin temelini "demokrasi" kavramını oturtmakla başladı. DP kadrolarına göre, DP'nin savunduğu tüm değerler demokrasinin olmazsa olmaz gerekleriydi. Bu yüzden de, savundukları değerleri farklı bağlamlarda temellendirme yoluna gitmeden, hepsini "demokrasi tepsisi" içerisinde halka sunmayı tercih ettiler. DP bu şekilde demokrasi kavramının bayraktarlığı üstlendi ve bu kavramın propagandasını yapmak, aslında DP'nin propagandasını yapmak haline geldi.

Demokrasi kavramı propagandasının aynı zamanda parti propagandası olması durumunun, hem parti teşkilâtında hem de teşkilât aracılığı ile halkta karşılık bulduğuna dair en önemli emarelere DP'nin Birinci Büyük Kongresi'nde rastlıyoruz. Bayar, kongrenin havasını şu sözlerle özetliyordu: "*Demokrasiyi anladım, kabul ettim, savunuyorum, savunacağım*"²¹⁰. DP, bu kongre sonucunda artık demokrasi savunuculuğunu bir dava boyutuna evirmişti. Zaten parti ileri gelenlerinin ilerleyen

²⁰⁹ Bayar, a.g.e., s.73.

²¹⁰ A.g.e., s.68.

zamanlardaki söylemlerine baktığımızda "demokrasi davası" tabirini sıkça kullandıklarını görüyoruz. Örneğin, 25 Mart 1950'de Zonguldak'ta yapılan il kongresinde konuşan Samet Ağaoğlu, "*Atıldığımız demokrasi ve hürriyet davası bize insanca yaşamayı temin edecektir*"²¹¹ diyordu. Yine Celâl Bayar, Bolu'da düzenlenen mitingde sözlerini "*Demokrasi davasının muzaffer olacağına inanıyorum, reylerinizi vicdanlarınızı kullanarak veriniz*"²¹² diyerek sonlandırıyor.

DP teşkilâtının demokrasiye inanmışlığının bir diğer göstergesini yine, DP Birinci Büyük Kongresi'nde görüyoruz. Milletvekili adaylarının tespit edilmesi hususunda, parti Merkez İdare Kurulu, partinin fikir kadrosunu belirlemek için kongrede %10 oranında kontenjan talebinde bulundu. Teklif, Tüzük Komisyonu'ndan Genel Kurul'a geldiğinde delegeler arasında infiale neden oldu. Sırayla söz alan delegeler, çok sert bir şekilde bu teklife muhalefet ettiler. "Atama" döneminin kapandığını, "seçim" döneminin geldiğini, bu teklifin demokrasiye karşı bir ilke getirdiğini savunuyorlardı²¹³. Demokrasi kavramının bayraktarlığı üstlenme çabası başarılı olmuştu. Artık her DP'li, bir demokrasi havarisiydi.

Demokrat kimliğinin oluşmasını sağlayan bir diğer önemli unsur ise, DP'lilerin halkla ilişkiler konusunda benimsedikleri yöntemdi. DP'li adaylar için, hitap ettikleri yerin, zamanın ve kitlenin hiç önemli yoktu. Onlar, köy kahvelerinde, sinemalarda, sokaklarda, evlerde, meydanlarda, kısaca halkla buluşabildikleri her yerde DP'yi anlatma mücadelesine girişmişlerdi. Örneğin Celâl Bayar, seçim kampanyası sırasında, kısa süre için uğradığı Sungurlu ilçesinde, yaklaşık 200 kişi için bir otomobilin üstüne çıkarak konuşma yapabiliyordu²¹⁴. Keza DP Beyoğlu İlçe Teşkilâtı tarafından tertip edilen, yaklaşık 400 kişinin katıldığı bir toplantıda, "*Demokrat demek vatandaşlarla*

²¹¹ **Vatan**, 26 Mart 1950.

²¹² **Vatan**, 2 Mayıs 1950.

²¹³ Samet Ağaoğlu, **Siyasî Günlük: Demokrat Parti'nin Kuruluşu**, İstanbul 1992, s. 72.

²¹⁴ **Vatan**, 5 Mayıs 1950.

karşı karşıya konuşmak, yani doğrudan doğruya size hitap etmek demektir"²¹⁵ diyordu. Aynı zamanda bu söylem, DP'nin halkla ilişkiler stratejisini özetlemekle birlikte, CHP'nin tek parti dönemindeki halkla ilişkileri üzerine de bir eleştiriydi. DP'nin halkla ilişkiler stratejisi, halkın o güne kadar tanık olduğu CHP-seçmen ilişkisinden o kadar farklı idi ki, halkın bu farklılığa oy bağlamında karşılık vermesi kaçınılmaz bir sonuçtu.

DP'nin halkla ilişkilerinde fark yaratan bir başka etmen ise, yapılan toplantılarda konuşma yapan isimlerdi. Partinin önder kadrosu, milletvekili adayları, teşkilât başkanları gibi isimlerin yanında, siyasî arenada tecrübesiz herhangi bir köylü ya da işçi de bu toplantılarda konuşma yapabiliyordu. 1 Nisan 1950 günü yapılan DP Vilayet Kongresi'nde konuşan İdris Çamlıbel isimli delege, "*Ben çok az tahsil görmüş eski pehlivanlardan bir köylüyüm, sizin gibi bir topluluk karşısında konuşma fırsatını ilk defa Demokrat Parti'de buldum*"²¹⁶ diyordu. Yine 15 Nisan 1950'de DP'nin Sirkeci'de düzenlediği toplantıda konuşmacılardan biri işçi Veysel Güven'di ve Güven, yaptığı konuşmada CHP'nin, işçi sendikaları hakkındaki politikalarını tenkit ediyordu²¹⁷. DP'nin bu gibi toplantılarda halkın her kesiminden vatandaşa söz hakkı vermesi ve halkın kürsüde kendini görmesi, DP ile halk arasındaki ilişkiyi her geçen gün daha sıkı bir hale getiriyordu.

"Demokrat kimdir?" sorusuna yanıt oluşturan olgulardan biri de, CHP'ye muhalif olmaktı. DP, muhalefette kaldığı süre boyunca, 23 yıllık tek parti döneminin, CHP üzerinde yarattığı yorgunluğu tüm gücüyle kullandı. Bu 23 yıllık süre içinde CHP'nin uyguladığı politikalar toplumun bazı kesimlerinde rahatsızlık uyandırmış ve CHP iktidarına karşı bir "küsünler" sınıfının oluşmasına yol açmıştı. Bu durumun farkında olan DP'nin önder kadrosu, muhalefette kaldıkları süre içinde söylemlerini bu gerçeklik üzerine kurguladılar. DP'lilere göre demokrat olmanın en büyük gereklerinden

²¹⁵ BCA, 030. 01./66. 408.6.

²¹⁶ Vatan, 2 Nisan 1950.

²¹⁷ Vatan, 16 Nisan 1950.

biri CHP yönetimine muhalif olmaktı. DP'nin, propaganda sürecinde CHP'ye karşı kullandığı söylemleri ilerleyen bölümlerde detaylı olarak inceleyeceğiz.

4.2. CHP'nin Eleştirisi

DP'nin kurulduğu andan itibaren siyasî denklem içerisinde CHP ile karşı karşıya kalacağı aşikârdı. 1946 seçimleri öncesi kurulan Millî Kalkınma Partisi ya da kurulan diğer partilerin hiçbiri ne DP'ye, ne de CHP'ye muhalefet edebilecek kudrette değildi. Keza benzer bir durum 1950 seçimleri öncesinde de mevcuttu. DP'den yaşanan kopmaların ardından kurulan Millet Partisi ve dönemin diğer siyasî partileri, siyasî arenayı büyük oranda DP ve CHP'ye terk etmişlerdi. Böyle bir denklem içerisinde DP'nin propaganda stratejisini ağırlıklı olarak CHP'yi eleştirmek üzerine kurması oldukça doğaldı. DP'nin amacı, CHP ile mutabık oldukları konuların -ki bu muhalefette oldukları dönemde sadece dış politikadır- dışındaki tüm alanlarda CHP'nin antitezi haline gelmekti.

DP kurulduktan kısa bir süre sonra, daha teşkilatlanmasını tamamlayamadan 1946 seçimleriyle karşı karşıya kaldı. 1946 seçimleri öncesinde, DP'nin nasıl bir propaganda yöntemi izlediğine önceki bölümlerde değinmiştik. 1946 seçimleri öncesinde benimsedikleri propaganda yöntemi tamamen CHP'nin uygulamalarını eleştirmeye dayanıyordu. Muhalefette kaldıkları süre boyunca bu yöntemi devam ettirdiler, fakat 1946 seçimlerinde yaşananlar DP'ye oldukça verimli bir propaganda malzemesi verdi ve onlar da bunu sonuna kadar kullandı.

Çalışmamızın bu bölümünde, DP'nin, 1946 seçimlerinde yaşanan olayların üzerine kurguladığı seçim stratejisini, CHP aleyhinde oluşturulan "aristokrat" ve

"diktatör" söylemini ve CHP'nin, DP'ye karşı baskı uyguladığı iddialarını inceleyeceğiz. Ancak DP'nin, CHP'yi eleştirdiği konular sadece bunlar değildir. Daha sonraki bölümlerde ele alacağımız toplumun belli kesimlerine verilen vaatler ve çeşitli alanlarda ortaya konan politikaları aktarırken, DP'nin bu konular özelinde yaptığı CHP eleştirilerini de aktaracağız.

4.2.1. 1946 Seçimlerinde Yaşananlar Üzerine Geliştirilen Propaganda

Stratejisi

Demokrat kimliğinin inşasını ele aldığımız bölümde, DP'nin demokrasi davasının bayraktarlığı üstlendiğini aktarmıştık. Bu bayraktarlığı üstlenmelerini kolaylaştıran en önemli faktör, 1946 seçimlerinde CHP'nin giriştiği baskı faaliyetleri ve seçim günü yapılan usulsüzlüklerdi. Seçim öncesi söylemlerini demokrasi kavramı üzerine yoğunlaştıran DP, seçimlerde karşı karşıya kaldığı durumu CHP'nin antidemokratikliği olarak halka sundu. DP'ye göre CHP, ülkede gerçek manada demokrasinin kurulmasını istemiyordu. Refik Koraltan İstanbul'daki bir konuşmasında, CHP'yi demokrasiyi boğmak istemekle suçluyor, Recep Peker'den de "*partimizin biaman düşmanı*" diye bahsediyordu²¹⁸.

DP, muhalefette olduğu süre boyunca fırsat bulduğu her mecrada 1946 seçimleri üzerinden CHP'ye yüklenmeyi propaganda stratejisinin merkezine oturtmuştu ve bu propaganda stratejisi Türk siyasetine yeni bir kavram kazandırmıştı, "kutuplaşma". Türk siyaseti ve buna bağlı olarak seçmenler, DP'nin 1946 seçimleri üzerine kurguladığı propaganda stratejisi ile her geçen gün biraz daha kutuplaşmaya başlamıştı.

²¹⁸ BCA, 030. 01./ 66. 408.6.

Kutuplaştırma siyasetinin geleceği son nokta ise, 1958'de "Vatan Cephesi"nin kurulması olacaktır ve bu siyaset tarzı DP'yi ihtilâla kadar sürükleyecektir.

DP, ilk olarak 1946 seçimlerinde yaşanan olayları, bir soru önergesiyle meclise taşıdı, ancak önerge CHP'li vekiller tarafından dikkate alınmadı²¹⁹. DP, bu tarihten sonra fırsat bulduğu her ortamda bu konuyu dile getirdi. Amaç, "mağdur parti", "haksızlığa uğrayan parti" algısı yaratmaktı ve bunda da büyük oranda başarılı oldular. İlerleyen dönemlerde ise, CHP her geçen gün anti demokrasi ile özdeşleştirilip ötekileştirilirken; DP, demokrasinin ve özgürlüklerin yanında konumlanıyordu.

DP, 1946 seçimleriyle ilgili iddialarını meclise getirdikten ve mecliste umduğunu elde edemedikten sonra, bu konuyu meydanlara taşıdı. DP'nin 25 Temmuz 1946'da İzmir'de düzenlediği mitingde konuşan İl Müteşebbis Heyeti üyesi Haydar Dünder, CHP'yi, DP'nin hakkını çalan hırsız bir idare olmakla suçladı ve gelecek seçimlerde de aynı durumla karşılaşabileceklerini, fakat bu sefer, bu gibi girişimlerde bulunanların, polis bile olsa, mukavemetle karşılaşacaklarını söylüyordu. Aynı toplantıda söz alan bir başka İl Müteşebbis Heyeti üyesi Osman Kapani ise, Nihat Erim'in o dönem oldukça gündem olan Ulus gazetesindeki yazısı²²⁰ üzerinden CHP'ye yükleniyor ve hükümetin, yaptığı büyük hataları örtmek için elindeki şalı milletin gözüne örtmek istediğini belirtiyordu²²¹.

7 Ocak 1947'de yapılan Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi'nde de, 1946 seçimlerinde yaşanan olaylar oldukça şiddetli bir biçimde eleştirilmişti²²². Kongrenin son günü ise, Ana Davalar Komisyonu'nun raporu "Hürriyet Misakı" olarak kabul edilmişti. Bu misakın ikinci maddesinde, "*Vatandaş reyinin emniyeti ve masuniyetini*

²¹⁹ Goloğlu, a.g.e., s.48.

²²⁰ Nihat Erim 30 Mayıs 1946 tarihinde Ulus gazetesinde yayımlanan yazısında şöyle diyordu: "Sosyal bünyede rahatsızlıklar müşahade edildiğinde bunu gidermenin yolu, bir müddet için hürriyet ilâhının üzerine bir şal örtmek ve yukarıdan aşağı bir otorite tesis etmektir". **Ulus**, 30 Mayıs 1946.

²²¹ **BCA**, 490. 01./444. 1833. 1.

²²² Samet Ağaoğlu, a.g.e., s.42-48.

sağlamak ve millî hâkimiyet prensibini teminat altına almak maksatlarıyla Seçim Kanunu'nda değişiklikler yapılması"²²³ prensibi kabul ediliyordu. DP, bu kararlarla 1946 seçimlerinde yaşananlara dayanarak, ortaya bir parti politikası koymuş oluyordu.

20 Haziran 1949'da toplanan Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi, Celâl Bayar'ın açılış konuşmasıyla başlıyordu. Bayar'ın gündem maddelerinden biri yine 1946 seçimlerinde yaşananlardı²²⁴. Fakat kongrede dikkat çeken en önemli nokta, Ana Davalar Komisyonu'nun yayınladığı "Millî Teminat Misakı" olarak anılan rapordur. Rapor kısaca, 1946 seçimlerinde yaşanan hadiselerle benzer olaylar yaşandığı takdirde bunun milletin husumetiyle karşılaşacağını ve vatandaşların oylarını korumak için meşru müdafaa durumunda kalacaklarını açıklıyordu²²⁵. Raporda geçen "meşru müdafaa" ifadesi, rapor özelinde biraz muallâk bir ifade idi ve teşkilât ile DP seçmeni tarafından nasıl algılanacağı da soru işaretiydi. Raporda, oyların güvenliğine karşı herhangi bir tehdit oluştuğunda DP seçmeninin ve teşkilâtının, kabul edilen "meşru müdafaa" ilkesine dayanarak ortaya koyacakları tepkinin boyutu ve şekli üzerine bir tanımlama ya da sınırlama ifadesi de bulunmuyordu. Alınan bu karar ile kamuoyuna verilen mesaj netti: Demokrasinin en büyük savunucusu biziz ve demokrasiyi savunmak adına her şeyi göze alabiliriz.

DP'nin 1946 seçimleri üzerine kurguladığı propaganda stratejisinde kullandığı diğer bir yöntem ise, seçimlerin yapıldığı 21 Temmuz gününü özel bir gün haline getirerek çeşitli toplantılar düzenlemektir. DP Genel Merkezi, teşkilâtlarına gönderdiği bir tamim ile 21 Temmuz 1949 günü 1946 seçimlerinin yıl dönümü olması nedeniyle toplantılar düzenlenmesini istiyordu. Seyhan il merkezinde düzenlenen toplantıda, konuşmacılardan biri, 1946 seçimlerinde yaşanan olayların millî bir infiale neden olduğunu ve gelecek seçimlerde benzer durumlarla karşılaşıldığı takdirde millî bir

²²³ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasî Partiler*, İstanbul 1952, s. 650.

²²⁴ Sevgen, *a.g.e.*, s.347-354.

²²⁵ Eroğul, *a.g.e.*, s.64.

husumet besleneceğini ifade ediyordu. Bir diğer konuşmacı ise 21 Temmuz'u acı bir hatıra olarak tanımlıyor ve kanunsuzluğa artık müsaade edilemeyeceğini, bir polis kanunsuz bir işlem yaptığı takdirde ona mani olunacağını söylüyordu. Toplantıda kullanılan diğer ifadeler ise şöyleydi:

"Memleketin işgal altında kaldığı günler vardır, 21 Temmuz hatırası bu hatıralardan aşağı kalır değildir", "Onların paraları, her şeyleri, kuvvetleri varsa, karşılarında Türk milletinin yalnız kendisi var", "Memlekette millî arzunun tecellisini isteyen demokrat vatandaşlar için çok feci bir yangın ve tam manası ile kerbelâ vakası yaptılar"²²⁶.

Bu propagandanın DP'ye kazandırdıkları gayet açıktı. DP artık "mağdur parti" ve "demokrasinin en büyük savunucusu" olarak anılıyordu. 1950 seçimlerine giderken Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklikle, seçimlere adli yargı denetiminin getirilmesini de halka DP'nin bir başarısı olarak sundular²²⁷.

4.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi'nin “Diktatör ve Aristokrat” Bir Parti

Olduğu İddiaları

DP'liler mitinglerde, basına verdikleri demeçlerde ve yazılarında CHP'yi sıklıkla aristokrat bir parti olmakla eleştiriyorlardı. DP'nin 9 Mayıs 1950'de Sultanahmet mitingde konuşan DP İstanbul Milletvekili Salamon Adato, CHP'nin aristokrat bir parti olduğunu, halkın içinden çıkmadığını ve halkı yakından tanımadığını, ancak DP'nin

²²⁶ BCA 030. 01./44. 257. 10.

²²⁷ BCA 030. 01./66. 408. 6, Şahingiray, a.g.e., s.407.

aristokrasi duvarları yıkan, halkın bağrından kopmuş bir parti olduğunu ifade ediyordu²²⁸. Bursa mitinginde konuşan Genel İdare Kurulu üyesi Hulusi Köymen ise,

*"Siyasî ahlakımızda inkılap olacaktır ve muhalefette bulunan parti mensuplarına reaya muamelesi yapılmayacaktır. Bu vatandaşların ardından gizli polis dolaşmayacak, devlet kapısından ve iktisadî işletmelerden kovulmayacaklardır"*²²⁹.

diyordu. DP'nin bu gibi söylemleri kullanmasındaki amaç ise, CHP'nin altıokundan biri olan halkçılığı, CHP'nin elinden almaktı. Bu propaganda ile hem CHP'nin Atatürk ilkelerinden uzaklaştığını savunarak CHP'yi eleştiriyorlar, hem de bu ilkelere kendilerinin sahip çıkacaklarını ifade ediyorlardı. Keza bu durumu daha önce Celâl Bayar da şöyle ifade etmişti:

*"Altıok inkılabın malıdır ve Atatürk'ün hediyesidir. Her vatandaş bu inkılap eserinde kendisinin hissesi olduğunu bilir ve kabul eder"*²³⁰.

DP'nin CHP'yi eleştirirken kullandığı bir diğer söylem ise "diktatörlük"tü. Fuat Köprülü 26 Mart 1950 günü Demokrat Parti İstanbul Eyüp Ocağı'nda yaptığı konuşmada, ülkede 25 yıldır süren bir diktatör idaresi olduğunu söylüyordu²³¹. Mart 1950'de Eskişehir'de yaşanan sel felaketinin ardından bölgeye giden Celâl Bayar ise burada yaptığı açıklamada, ülkede uzun yıllardır oldukça demokratik bir anayasaya sahip olduğumuzu fakat bunun sadece gösterişten ibaret olduğunu, hakikatte diktatörlük rejiminin hâkim olduğunun kimsenin meçhulü olmadığını ifade ediyordu²³². Cumhurbaşkanı İnönü ise kendisine yöneltilen diktatörlük iddialarına 6 Mayıs 1950'de Biga'da yaptığı konuşmasında şöyle cevap veriyordu:

²²⁸ **Vatan**, 9 Mayıs 1950.

²²⁹ **Vatan**, 1 Mayıs 1950.

²³⁰ Şahingiray, **a.g.e.**, s.4.

²³¹ **Zafer**, 27 Mart 1950.

²³² **Vatan**, 17 Mart 1950.

"Seçim zamanında diyar diyar dolaşarak, kendini vatandaşlarına beğendirmeye çalışan diktatör işitilmiş midir?"

Bu iki söylemin toplumda karşılık bulması kaçınılmazdı. Türkiye'nin o dönemki sosyoekonomik yapısına bakıldığında nüfusun büyük çoğunluğunun kırsalda yaşadığını, kısıtlı ekonomik imkânlarla sahip olduğunu ve eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğunu görmekteyiz. Böyle bir sosyoekonomik yapının çoğunluğunu oluşturduğu seçmen kitlesinin, öncelikle CHP'nin "diktatör" olup olmadığını sağlıklı bir şekilde değerlendirmesi beklenemez. Ancak tek parti döneminin, karşısında oluşturduğu CHP muhalefetine inanmaya hazır kitlenin, bu söylemi kabul etmekte zorlandığı söylenemez.

Aristokratlık söylemine gelecek olursak, tek parti döneminde uygulanan seçim sisteminin halkla direk olarak iletişim kurmayı gerektirmeyen yapısı sonucu, CHP ile halk arasında belli bir mesafe oluştuğu aşikârdır. CHP'li adayların halka, "*neden DP'den yana oluyorsunuz?*" diye sorduklarında, aldıkları "*Sizi ayağımıza getirdi*" cevabı ise bu durumu açıklamaktadır²³³.

4.2.3. Demokrat Parti'li Vatandaşlara Baskı Yapıldığının İleri Sürülmesi

DP'nin muhalefette olduğu süreçte CHP'yi eleştirdiği diğer bir konu, CHP'nin hükümet cihazını kullanarak DP'ye ve DP'li vatandaşlara karşı çeşitli baskılar uyguladığı iddiasıydı. Bu konu hakkında hem DP'lilerin halkla olan buluşmalarında kişiler tarafından DP'nin yetkili isimlerine şikâyetler iletiliyor, hem de parti teşkilâtı tarafından üst makamlara çeşitli yazılar yazılıyordu. DP Seyhan Teşkilâtı tarafından İl İdare Kurulu'na yazılan yazıda; kazada, kaymakamın köylülere hangi partidensin diye

²³³ Karakuş, a.g.e., s. 122.

sorduğu, eğer Halk Partisi cevabını alırsa işlerinin hemen görüldüğü, DP'li ise işlerinin halledilmediği ve zora koşulduğu aktarılmaktadır²³⁴.

Millî Teminat Misakı'nın ardından kamuoyunda ortaya çıkan "DP şiddet taraftarı ve halkı şiddete teşvik ediyor" tartışmalarının yaşandığı dönemde Çankırı'da konuşma yapan Celâl Bayar, dinleyicilere "*Şiddete mi uğradınız, yoksa siz mi başkalarına şiddet tabrik ettiniz*" diye sormuş, dinleyicilerde hep bir ağızdan "*şiddete uğradık*" diye yanıt vermişlerdir²³⁵.

Yine aynı toplantıda Bayar, bir valinin not defterinden bahsetmiş ve bu valinin kırmızı-mavi işaretlerle DP'nin güçlü olduğu yerleri işaretleyerek hazırlık yaptığını, buna göre de bu yerlerde tedbir alacağını iddia etmiştir²³⁶.

19 Mart 1950'de miting için Gaziantep'e giden Bayar, burada mitinge katılmak için gelmiş insanların içinde perişan halde bir grup fark etmiş ve durumlarını sormuştur. Bu kişiler verdikleri cevapta, Gaziantep'in bir köyünde yaşadıklarını, 70 haneden toplam 300 kişi olduklarını ve ağanın DP'ye üye oldukları için onları jandarma zoruyla evlerinden çıkardığını aktarmışlardır. Bayar da bu insanlara, demokrasi ve hürriyet davasında gazi olmak şerefini kazandıklarını söyleyerek teselli etmiştir²³⁷.

Baskı iddialarını dile getiren bir başka isim de Adnan Menderes'ti. Menderes, 20 Mart 1950'de DP Aydın İl Kongresi'nde yaptığı konuşmada, iktidar partisinin bazı bölgelerde benzin bulundurulmasına izin vermeyerek, motorlu araçların çalışmasını önlemeyi; seçim döneminde bir kâğıt buhranı yaratarak da neşir ve ilân imkânlarının kısıtlanmasını planladığını öne sürüyordu²³⁸.

²³⁴ BCA 030. 01./44. 257. 2.

²³⁵ Şahingiray, a.g.e., s. 416.

²³⁶ Vatan, 6 Nisan 1946.

²³⁷ Vatan, 20 Mart 1950.

²³⁸ Kılıçık, a.g.e., s. 423.

4.2.4. Demokrat Parti'nin Din ve Lâiklik Hakkında Kullandığı Söylemler

Propaganda sürecinde din ve lâiklik hakkında yaşanan tartışmaların merkezini, iki partinin de birbirini "dinsizlik" ile suçlaması ve bir partinin dine, ötekenden daha fazla saygı duyduğunu iddia etmesi oluşturuyordu. Bu iddialar gerek parti liderleri tarafından miting meydanlarında ölçülü bir şekilde; gerek partililer tarafından kahvelerde, evlerde ve camilerde radikal biçimde dile getiriliyordu.

1946 seçimlerinde DP'nin gösterdiği başarı, CHP için bir uyarı niteliğindedi. Bu nedenle CHP lâiklik konusunda 1946 sonrası daha liberal politikalar izlemeye başlamıştı²³⁹. Bu yüzden CHP'nin, seçmenlerin dinî hassasiyetlerini göz önünde bulunduran politik bir dil kullanması DP'den daha önceye dayanmaktadır²⁴⁰. CHP'nin bu dönemde din adamları üzerinden bazı camilerde CHP propagandası yaptırdığı da görülmüştür²⁴¹.

DP'nin lâiklik hakkındaki fikirlerini ilk beyan ettiği yer ise parti programıydı. DP, parti programında lâikliğı şu şekilde tanımlıyordu:

"Partimiz lâikliğı devletin siyasette, dinde hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde yanlış tefsirini reddeder; din hürriyetini diğer hürriyetler gibi insanlığın mukaddes haklarından tanır.

Gerek dinî tedrisat meselesi ve gerekse din adamlarını yetiştirecek müesseseler kurulması hususunda mütehassıslar tarafından esaslı bir

²³⁹ CHP'nin lâiklik hususunda liberal bir tutum takınması sonucu ortaya koyduğu uygulamalar şöyleydi; 1948 yılında hacca gideceklere döviz müsaadesi verilmesi, Şubat 1949'da ilkokul programlarına isteğe bağlı din dersi koyulması, 1949'da imam-hatip kursları açılması, Ocak 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin açılması ve Mart 1950'de çıkarılan bir kararname ile tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması hakkındaki kanun çerçevesinde düzenlemenin yapılarak kapatılan türbelerin ziyarete açılması. **Bkz.** Eroğul, **a.g.e.**, s.67.

²⁴⁰ Bayram Kaçmazoğlu, **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları**, İstanbul 2012, s.31

²⁴¹ **Vatan**, 6 Mayıs 1950.

program hazırlanması zaruridir. Üniversite içinde yer alacak İlahiyat Fakültesi ve ilmî mahiyette mümasil müesseseler, Millî Eğitim Bakanlığının bu kabil müesseseleri gibi muhtar olmalıdırlar.

Dinin siyaset âleti olarak kullanılmasına, yurttaşlar arasında sevgi ve tesanütü bozacak şekilde propaganda vasıtası yapılmasına, serbest tefekküre karşı taassup duygularını harekete getirmesine müsamaha olunmamalıdır"²⁴².

DP programındaki lâiklik kavramıyla, CHP programındaki lâiklik kavramı karşılaştırıldığında dikkate değer bir fark göze çarpmamaktadır. DP, CHP'nin lâiklik tanımına, dinin propagandaya alet edilmemesi ve üniversitelerde din adamı yetiştirecek muhtar fakülteler kurulması, gibi hususlar eklemiştir²⁴³.

Teorik olarak bakıldığında iki partinin de lâiklik hakkındaki fikirleri paraleldir. Ancak pratikte durum farklıdır. DP, CHP'nin tek parti dönemindeki bazı uygulamalarının muhafazakâr kesimde oluşturduğu rahatsızlığın farkındaydı. Partinin önder kadrosu propaganda döneminde dile getirmese/getiremese de, parti teşkilâtı taşrada yoğun bir şekilde din propagandası yapıyordu. Örneğin Çeşme Alaçatı'da görev yapan bir öğretmen, görev yaptığı bölgedeki halka, "bu hükümet hırsızdır, bu parti dinsiz partidir, dinsiz hiçbir millet yaşayamaz" diyerek propaganda yapmaktaydı²⁴⁴. Yine İzmir Ödemiş'ten CHP Genel Merkezi'ne gönderilen bir raporda, DP ileri gelenlerinin köylere kadar gidip, CHP'nin, dinle alâkadar olmadığı, İslâmiyet'i mahvetmek ve dini ortadan kaldırmak için çalıştığı ve bu suretle milleti felâkete sürüklediğine dair propaganda yaptıkları bildiriliyordu²⁴⁵.

²⁴² Tunaya, a.g.e, s. 664.

²⁴³ A.g.e., s. 584-596.

²⁴⁴ BCA 490. 01./444. 1833. 1., s. 70.

²⁴⁵ BCA 490. 01./444. 1833. 1., s. 45.

DP'nin din üzerinden CHP aleyhine propaganda yürüttüğünün diğer bir kanıtı ise, 1950 seçimlerinin ardından İzmir'de yaşananlardır. Seçimlerin ardından İzmir'in bütün camilerinde mevlüt okutulmuş ve bazı köylerde muhtelif zamanlarda Arapça ezan da okunmuştur. Ayrıca Küçük Camii İmamı hitabeti sırasında, "Altıoku takan kâfirdir, altıoku parçalayacağız, Allah çok şükür bizleri artık dinsizlerden kurtardı ve bize bu günleri gösterdi" gibi ifadeler kullanmıştır²⁴⁶.

4.2.5. Anti Devletçi Ekonomik Tezler

DP'nin 1946 seçimleri öncesi ekonomi üzerine geliştirdiği söylemlere önceki bölümlerde değinmiştik. DP'nin 1946 seçimleri öncesi, ekonomi alanındaki söylemlerinin merkezini, CHP'nin devletçilik anlayışı üzerine yapılan eleştiriler oluşturuyordu. 1950 seçimleri öncesinde de durum farklı değildi. DP'liler hem halka hem de iş piyasalarına aynı anda refah vaat ediyorlardı. Mevcut devletçilik zihniyetinin değişmesi, devletin piyasalardan mümkün olduğu kadar elini çekmesi, tekelleşmenin son bulması ve doğacak rekabet ortamı ile de kazananın halk olacağını söylüyorlardı.

CHP iktidarının uyguladığı ekonomi politikalarından rahatsız olan iş çevreleri, DP'nin daha liberal ekonomik politikalar takip edeceğinin anlaşılmasıyla, DP'nin yanında yer almaya başladılar. 14 Şubat 1950'de DP'nin İstanbul'da düzenlediği toplantıda konuşan Sanayi Birliği İkinci Başkanı Şakir Zümre, yaptığı konuşmasında, hükümetin 1942-1943 yılında Sanayi Teşvik Kanunu'nu lağvetmekle serbest teşebbüse ilk büyük darbeyi vurduğunu ve harp bahanesiyle yerli sanayiye mütemadiyen

²⁴⁶ BCA 490. 01./444. 1833. 1., s. 38.

yükletilen vergiler ile durumlarının tahammül edilemez seviyeye ulaştığını ifade ediyordu²⁴⁷.

DP'nin devletçilik eleştirisinde bulunurken kullandığı argümanlardan biri de kamu iktisadî teşekküllerinin mevcut durumları idi. DP'nin 29 Nisan 1950'de Adana'da düzenlediği toplantıda konuşan Av. Aziz Ocakçioğlu, Sümerbank'ın geçtiğimiz yıl bir milyon lira zarar ettiğini ve kamu iktisadî teşebbüslerinin doğru yönetilmediğini savunuyordu²⁴⁸. Ahmet Hamdi Başar ise İstanbul'da yaptığı bir konuşmada; iktidarın devletçiliği, vatandaşın ekmek kapısını elinde tutmak amacıyla kullandığını söyleyerek iktidarı eleştiriyordu²⁴⁹.

DP'liler yukarıda verdiğimiz örneklerdeki gibi söylemlerle iktidarın ekonomi politikalarını tenkit ediyorlardı. İktidara geldikleri takdirde nasıl bir ekonomi politikası güdeceklerini ise en net şekilde programlarında ortaya koymuşlardı. DP'ye göre iktisadî hayatta esas olan özel teşebbüstü ve devlet, özel teşebbüs için yeni iş sahaları ve güvenli bir ortam tesis etmekle mükellefti. Özel teşebbüs ve sermayenin istikrar ve güven ortamı içinde çalışması için de, devlet iktisadî faaliyetlerinin sınırlarını kesin olarak belirlemeliydi. DP'ye göre devlet, özel teşebbüs ve sermayenin gücünün yetmediği ve yeterli kâr görmediği için girişemeyeceği ancak memleket menfaati için elzem olan sektörlerde faaliyet göstermeliydi²⁵⁰.

DP'yi iş piyasaları için makbul bir konuma getiren diğer bir husus ise, tekellerinde uygulamayı planladığı politikaydı. DP, tekelleşmenin, hayatı pahalılaştıran ve iş hacmini daraltan bir politika olduğunu savunuyordu. Bu nedenle tekelleşmenin bir an

²⁴⁷ **Vatan** 14 Şubat 1950.

²⁴⁸ **Vatan**, 30 Nisan 1950.

²⁴⁹ **Vatan**, 2 Mayıs 1950.

²⁵⁰ Tunaya, **a.g.e.**, s. 668.

önce bulması gerektiğini ve devlet elindeki işletmelerin özel teşebbüs ve sermayeye devredilmesi gerektiğini savunuyordu²⁵¹.

DP'nin iş çevreleri için parlak bir gelecek vaat eden bu politikaları, DP'ye yeni bir müttefik daha kazandırıyor. CHP dönemi uygulamalarından rahatsız olan sermaye, muhtemel bir DP iktidarı döneminde daha rahat bir hareket alanına kavuşacağını düşünerek DP yanında konumlanmaya başlamıştı.

4.3. Toplumun Bazı Kesimlerine Verilen Mesajlar ve Vaatler

Türkiye 1950 seçimlerinde birçok yenilikle karşılaşmıştı. Bu yeniliklerden biri de seçim kampanyası sırasında siyasî partiler tarafından seçmene vaatler verilmesi olmuştur.

Tek parti döneminde siyasilerin, seçmeni kazanmak gibi bir amaçları olmadığı için böyle bir yönteme başvurulmuyordu. 1946 seçimlerinde ise, çok kısıtlı bir şekilde ve toplumun geneline hitap eden cılız vaatler kullanıldığını görüyoruz. Ancak 1950 seçimlerine gelindiğinde, toplumun belli kesimleri, hatta şehirleri hedef alınarak vaatler verildiğini görmekteyiz. Bu başlık altında hedef kitleler ve onlara verilen vaatleri örneklerle ortaya koyarak konuya açıklık getirmeye çalışacağız.

4.3.1. İşçiler

DP'nin 1950 seçimleri öncesi programlı bir şekilde üzerinde durduğu ve bilinçli olarak söylem ürettiği kesimin başında işçiler geliyordu. 1947'de çıkarılan Sendikalar Kanunu ile işçilere sendika kurma hakkı verilmişti. CHP, kanunu çıkaran kendisi

²⁵¹ A.g.e., s. 669.

olduğu için, bu durumu bir propaganda malzemesine çevirmek istiyordu. Bunun için de 1950 seçimleri için işçilere özel propaganda broşürleri hazırladılar. Bu broşürlerde, "*Türk işçisi işte senin için yapılanlar!*" diyerek, CHP'nin işçiler lehine yaptığı değişiklikleri sıralıyorlardı. Aynı zamanda broşürün devamında işçilere verilen; işsizlik sigortası, işçi evleri, Tarım İş Kanunu, Deniz İş Kanunu, Fikir İşçileri Kanunu gibi vaatler de mevcuttu²⁵².

DP ise, Sendikalar Kanunu'nun çıkarılmasını, partinin yaptığı muhalefetin bir sonucu olarak halka sunmanın çabası içerisindeydi. Aynı zamanda da, CHP'nin hem kanunun çıkarılmasında, hem de işçiye verilen vaatlerde samimi olmadığını öne sürüyordu. DP İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten, CHP'nin bu kanunu, işçiye refah sağlamak için değil; işçiyi parçalamak ve kendilerine hizmet ettirmek için çıkardığını iddia ediyordu²⁵³.

DP, sendika konusunda CHP'yi sadece eleştirmekle kalmadı. Kurucuları DP'lilerden oluşan Müstakil İşçi Sendikaları Birliği'ni kurarak, CHP'lilerin kurduğu İstanbul Sendikalar Birliği'ne karşı bir alternatif oluşturdu. Müstakil İşçi Sendikaları Birliği'nin kuruluşu sırasında sendika başkanının yaptığı açıklama mevcut sendikaların durumunu özetliyordu. Başkan, İstanbul Sendikalar Birliği'ni CHP'nin bir organı olarak tanımlıyor, bu birliğin işçinin sesini boğduğunu ve işçinin durumunu hükümetten sakladığını iddia ediyordu²⁵⁴.

1950 seçimleri öncesi, işçi konusu üzerinde kamuoyunda yaşanan tartışmanın merkezini, işçilere grev hakkının tanınması oluşturuyordu. CHP, grev hakkının komünist bir uygulama olduğunu iddia ederek grev hakkına karşı çıkıyordu. Albayrak'a

²⁵² BCA 490. 01./10. 54. 26.

²⁵³ Vatan, 23 Nisan 1950.

²⁵⁴ Vatan, 27 Şubat 1950.

göre bu durum, İnönü ve partisinin seçimler öncesindeki en önemli yanlışlarından biriydi²⁵⁵.

DP'nin bu konudaki tutumunu açıklayan ise Celâl Bayar'dı. Bayar 3 Nisan 1950'de DP İstanbul Kasımpaşa Kongresi'nde yaptığı konuşmada:

*"Memleketimizde fertlerin hak ve hürriyetlerini sağlamak istiyoruz. Demokrasinin bütün icaplarını kül halinde kabul ediyoruz. Bu sebeple iki tarafı keskin dahi olsa grevi işçilerimize tanıtıyoruz"*²⁵⁶

diyordu.

DP ve CHP bu konuda da fikir ayrılığı içindeydi. DP, grev hakkının komünist bir uygulama olduğunu reddediyordu. 22 Nisan 1950'de İstanbul Eyüp'te düzenlenen toplantıda konuşan, İstanbul Milletvekili Salamon Adato, Rusya'nın komünist olduğunu ancak grev hakkı tanımadığı; Amerika'nın ise komünist olmadığını ancak grev hakkını tanıdığını ifade ediyordu²⁵⁷. DP'nin Sirkeci'deki toplantısında konuşan işçi Veysel Güven de, Türk işçisinin asla komünist olmadığını, eğer olan varsa da bunun tek nedeninin Rusya'ya staj için işçi gönderen CHP olduğunu söylüyordu²⁵⁸.

Seçim tarihinin yaklaşmasıyla DP, işçilere grev hakkının tanınması hakkındaki söylemlerini yoğunlaştırdı. Celâl Bayar Samsun'da yaptığı konuşmada, Türk işçisinin iktidarın vesayeti altında olduğunu, işçinin bu vesayetten kurtulması için de DP'nin işçiye grev hakkı tanıdığını, Türk işçisinin de bu hakkı hiçbir zaman kötüye kullanmayacağına inandığını belirtiyordu²⁵⁹.

²⁵⁵ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasî Tarihinde Demokrat Parti**, Ankara 2004, s.165.

²⁵⁶ **Zafer**, 4 Nisan 1950.

²⁵⁷ **Vatan**, 23 Nisan 1950.

²⁵⁸ **Vatan**, 16 Nisan 1950.

²⁵⁹ **Vatan**, 2 Mayıs 1950.

DP'nin seçim sürecinde işçilere tek vaadi, grev hakkının tanınması değildi. 23 Nisan 1950'de İstanbul Fener'de yapılan toplantıda, İstanbul Milletvekili Salamon Adato; İstanbul'da var olan işçi hastanesinden işçilerin istifade edemediğini ve işçi sigorta sisteminin kifayetsiz olduğunu belirterek; tüm bu sorunların DP iktidarında çözüleceğini vaat ediyordu²⁶⁰.

4.3.2. Çiftçi ve Köylüler

O dönem Türkiye nüfusunun büyük kısmı kırsalda yaşadığı ve çiftçilikle uğraştığı için, DP'nin de, bu kesime özel politikalar ve söylemler ortaya koyması kaçınılmazdı. Celâl Bayar, Beşiktaş'ta yaptığı bir konuşmada, 18 milyonluk nüfusumuzun 12 milyonunun köylü olduğunu ve köy-köylü davasını, DP'nin en hayati meselelerden biri olarak gördüğüne dikkat çekiyordu²⁶¹.

DP'nin köy davasına verdiği ehemmiyetin diğer bir kanıtı ise, DP programında bu konuya ayrılan yerdir. DP, parti programında bu konuya oldukça detaylı bir şekilde değinmiş ve bu konu hakkında takip edecekleri politikaları açıklamıştı.

DP programının bu bölümü, Türk çiftçisinin-köylüsünün o dönemde nasıl şartlar altında üretim yaptığını anlamak bakımından da önemlidir. DP yöneticileri bu konu hakkındaki politikalarını ortaya koyarken, Türk köylüsünün mevcut durumu hakkında da oldukça detaylı tespitler yapmışlardır.

DP'nin Türk köylüsü için ortaya koyduğu politikanın en önemli başlıkları şu şekildedir: Öncelikli olarak çiftçiye, donatım, teknik bilgi ve kredi imkânının

²⁶⁰ **Vatan**, 24 Nisan 1950.

²⁶¹ **BCA** 030. 01./66. 408. 6.

sağlanması; kooperatifleşmenin yaygınlaştırılması, kuraklıkla mücadele, sulama olanaklarının artırılması, iyi tohum ve ilaç sunulması²⁶².

DP'nin 26 Nisan 1950'de düzenlediği Küçükçekmece toplantısında konuşan milletvekili adayları Fuat Hulusi Demirelli, Mükkerrem Sarol ve Salamon Adotto, köylünün en büyük sorunlarından olan toprak davası ve tapulama işlerinin DP iktidarı döneminde çözüme kavuşturulacağını halka vaat ediyorlardı²⁶³.

Daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi, 1946 seçim propagandası döneminde DP ile CHP arasında ihtilaf oluşturan meselelerden biri de orman işleri idi. DP, CHP'yi ormanları hesapsız kullanmakla ve kereste fiyatlarının artmasına yol açmakla eleştiriyordu²⁶⁴. DP, bu konu hakkında programına eklediği maddede ise, köylünün kereste, odun ve kömür ihtiyacını zamanında, yeterli miktarda ve ucuz olarak temin etmesini sağlamak için çeşitli tedbirler alınacağını belirtiyordu²⁶⁵. İçel'de orman köylüsüne hitap eden Refik Koraltan ise "*Dağ sizin, orman sizin, el ne karışır?*" diyerek DP iktidarında orman köylüsünün ormandan istediği gibi yararlanabileceğine dair propaganda yapıyordu²⁶⁶.

DP'nin köylü-çiftçi için ortaya koyduğu politikalar bunlardı. Ancak propaganda sürecinde DP, pragmatist bir tavır takınarak teşkilât üyeleri aracılığı ile köylerde farklı bir propaganda stratejisi yürütmüş olduğu görülür. CHP İzmir İl İdare Başkanlığı tarafından, CHP Genel Merkezi'ne gönderilen, DP'nin İzmir'de yürüttüğü faaliyetler hakkındaki raporda, DP'lilerin köylerde, Amerika demokrattır, biz de demokrat

²⁶² **Demokrat Parti Tüzük ve Programı**, s.16-19. Madde 54-65.

²⁶³ **Vatan**, 27 Nisan 1950.

²⁶⁴ Sevgen, **a.g.e.**, s.125-126.

²⁶⁵ **Demokrat Parti Tüzük ve Programı**, s.19-20. Madde 66-70.

²⁶⁶ Aydemir, **a.g.e.**, s.484.

olmazsak tütünlerimizi almayacaklar, un ve kepek fiyatları DP'nin gayretiyle ucuzlamıştır gibi söylemlerle propaganda yaptıkları tespit edilmiştir²⁶⁷.

4.3.3. Memurlar

DP'nin muhalefette kaldığı süre içinde yürüttüğü propogandanın ana unsurlarından birinin 1946 seçimlerinde yaşanan olaylar ve hükümetin bürokrasiyi kullanarak DP üzerinde baskı yaptığı iddiaları olduğunu aktarmıştık. Bu propoganda faaliyeti yürütülürken haliyle, DP kullandığı söylemlerde birçok memuru hedef almak durumunda kalmıştı. Seçimlerin yaklaşmasıyla birlikte bu durum, DP'yi farklı bir formül üretmek durumunda bıraktı ve bu formül Türk siyasî tarihine yeni bir kavram kazandırdı, "devri sabık yaratmamak".

Memurlar özelinde ortaya çıkan bu konunun iki boyutu vardı. DP, iktidara geldiği takdirde kendisine zorluk çıkartabilecek bir bürokratik yapıdan çekiniyordu. Memurlar ise, iktidar değişikliği yaşanması halinde akıbetlerinin ne olacağı hakkında şüphe duyuyorlardı.

Seçim günün yaklaşmasıyla birlikte DP içerisinde bu konunun ciddi şekilde gündeme geldiği ve çözüm arayışları olduğunu anlıyoruz. Çünkü bu konuya dair ilk söyleme, Celâl Bayar'ın 26 Mart 1950'de Gaziantep'te yaptığı konuşmada rastlıyoruz. Bayar bu konuşmasında, geçmişte yaşanan bazı olayların sorumlularını idare amirlerinde değil, tâbi oldukları kanun ve mevzuatın onları suiistimale ittiğini, kedilerine şifreli emirler verildiğini, bu yollarla vazifelerini suiistimale mecbur bırakıldıklarını

²⁶⁷ BCA 490. 01./444. 1833. 1.

söylüyordu²⁶⁸. Bayar bu söylemiyle, durumun sorumlusunu iktidar olarak gösteriyor ve memurların masum olduğu tezini savunuyordu.

Bu tezin kavramlaştığı yer ise DP'nin 9 Mayıs 1950 tarihinde yayınladığı seçim beyannamesiydi. DP, bu beyannamede konuyla ilgili olarak, muhtemel bir iktidar değişikliğinin memlekette maddi ve ruhi hiçbir sıkıntıya meydan vermeyeceğini, bilhassa bir devri sabık yaratmak gibi eğilimleri kesinlikle önleyeceğini ve hiçbir sınıf ya da zümrenin iktidar değişikliğinden etkilenmeyeceğini açıklıyordu²⁶⁹.

DP'nin memurlar hususunda gündeme getirdiği diğer bir konu ise, memurların geçim şartlarıydı. 13 Şubat 1950'de Adnan Menderes TBMM'deki bütçe görüşmeleri sırasında bu konuya değinerek "*Cılız bir bütçeye arız olan bürokrasi afetinin baş mağdurları memurlardır*" demiş ve sorunların DP iktidarında çözüleceğini ifade etmiştir²⁷⁰.

4.3.4. İmar Faaliyetlerine Yönelik Vurgular

DP'nin, propaganda sürecinde en çok başvurduğu yöntem, miting düzenlemektir. Şehirlerin birçok bölgesinde düzenlenen küçük toplantıların ve mitinglerin yanı sıra, katılımın yüksek olduğu merkezi mitingler de tertip ediliyordu. Bu toplantılarda konuşan DP'li hatipler, ülkenin genel sorunları üzerine yaptıkları konuşmaların yanı sıra, konuşma yaptıkları illerin ve bölgelerin genel sorunları hakkında da fikir beyan ediyorlardı.

²⁶⁸ Şahingiray, a.g.e, s. 408-410.

²⁶⁹ *Vatan*, 9 Mayıs 1950.

²⁷⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII., Toplantı: 4, C. 24 (13.11.1950), s. 498-506.

Celâl Bayar 1 Nisan 1950'de İstanbul İl Kongresi'nde yaptığı konuşmada, İstanbul özelinde iki soruna değinmiştir; gıda sorunu, mesken sorunu. Bayar konuşmasında, İstanbul'da var olan konut sorunu ve kiraların yüksekliğine dikkat çektikten sonra, CHP'nin estetik kaygılarla gecekonduları zorla yıktığını ve vatandaşların bu sorununa çare bulmanın DP'nin öncelikli meselelerinden biri olduğunu ifade etmiştir²⁷¹. Bayar, yine İstanbul Kazlıçeşme'de yaptığı konuşmasında, gecekonduların bir ihtiyacın ifadesi olduğunu ve kanunların ihtiyaçlara göre tanzim edilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁷². Bayar Diyarbakır'da yaptığı mitingde ise, Atatürk'ün son arzularından birinin doğuda bir üniversite kurmak olduğu söylemiş ve bu hayali DP'nin gerçekleştireceğini vaat etmiştir²⁷³.

DP'li Doktor Sani Yaver ise, şark vilayetleri üzerine konuşmuş ve bu vilayetlerin her tarafının bakımsız ve harap olduğunu ifade etmiştir.

"Yiğitlerin bol olduğu Erzurum, pislikten görülmeyen Siirt, halkın birçoğunun aç ve sefil halde bulunduğu Diyarbakır, mertliğin kalesi olan Urfa, dünyanın gözünün üzerinde olduğu Van gibi vilayetlerimiz 25 seneden beri ihmal edilmiş, el sürülmemiştir"

Yaver, bu sözlerinin ardından DP iktidarın tüm bu sorunlara çözüm olacağını vaat etmiştir²⁷⁴.

²⁷¹ Şahingiray, a.g.e., s. 411.

²⁷² A.g.e., s. 415.

²⁷³ Vatan, 7 Mayıs 1950.

²⁷⁴ BCA 030. 01./44. 257. 8.

4.3.5. Gayrimüslimler

DP, seçim sürecinde ülkede yaşayan gayrimüslimlere de yönelik çeşitli söylemlerde bulunmuştur. Bu konu hususunda genelde konuşan isim ise 1946 seçimlerinde DP İstanbul Milletvekili olarak meclise giren Salamon Adato'dur. Adato, 1 Nisan 1950'de İstanbul'da yaptığı konuşmasında, CHP'nin Müslimlerle gayrimüslimler arasında daima fark gözettiğini, bu hareketin Türk milletinin âlicenaplığı ile uyuşmadığını ve bu yüzden CHP'nin gayrimüslimlerin sevgisini kazanamadığını ifade etmiştir²⁷⁵.

DP 1950 seçimleri sonucu TBMM'ye 3 gayrimüslim milletvekili sokmuştur. Bu isimler, Salamon Adato, Ahilya Moshos, Andre Vahram Bayar'dır. Buna karşılık 1950 seçimleri ile oluşan IX. Dönem TBMM'de CHP'nin hiç gayrimüslim milletvekili bulunmamaktadır²⁷⁶.

4.4. Demokrat Parti'nin Kullandığı Propaganda Yöntemleri

1950 seçimlerinin Türk siyasî hayatında sahip olduğu öneme önceki bölümlerde değinmiştik. Halkın, değişen Seçim Kanunu ile birlikte hiç olmadığı kadar politize olması ve artık iktidarı tayin etme noktasında -hiçbir aracı olmadan- tek güç haline gelmesi, siyasî partilerin halka ilişkilerinde yeni bir dönemin açılmasına yol açtı.

Bu yeni dönemde uygulanan birçok propaganda yöntemi, Türk siyasî hayatında bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca yine bu dönemde kullanılan birçok söylem ve yöntem Türk siyasetinde hâlen kullanılmaktadır.

²⁷⁵ **Vatan**, 2 Nisan 1950.

²⁷⁶ Neslihan Akçan Dede, **Cumhuriyet Dönemi Gayrimüslim Milletvekilleri ve Meclis Çalışmaları (1923-1999)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2017, s. 35-54.

4.4.1. Mitingler

DP'nin kurulduğu günden itibaren en yoğun ve en etkili şekilde kullandığı yöntemin mitingler olduğunu görüyoruz. Türk siyasetinde mitinglerin düzenlenmesi o güne kadar görülmemiş bir şey değildi. Ancak DP, düzenlediği mitinglere yüklediği farklı anlamlar ve kullandığı yöntemler ile mitinglerin önemini daha da artırdı.

DP'nin düzenlediği mitinglerde dikkat ettiği ilk konu mitingin yüksek katılımı olmasını sağlamaktı. DP teşkilatı, bunun için gerekli tüm imkânları seferber etmekten geri durmuyordu. Örneğin 25 Nisan 1948'de İzmir Ödemiş'te düzenlenen miting için 203 otobüs, kamyon vs. ile çevre ilçe ve illerden miting için insan taşındığını görüyoruz²⁷⁷.

Yine mitinglerin duyurusunu yapmak ve katılımı sağlamak için çeşitli broşürler ve ilanlar bastırılıyordu. Celâl Bayar'ın Gaziantep'te yapacağı miting için hazırlanan broşürde,

*"Bugüne kadar içinde kaynayan ıstırapı bu büyük törene iştirak etmekle dindirebilecek, demokrasi davasının biricik önderi Celâl Bayar'ı yakından görüp tanıyacaksın"*²⁷⁸.

yazıyordu. Bu gibi broşürlerin bastırılmadığı durumlarda ise DP'lilerin ev ve kahveleri gezerek düzenlenecek toplantı ve mitingleri haber verdiklerini görüyoruz²⁷⁹.

DP'nin düzenlediği mitinglerde katılıma önem vermesinin nedeni, mitingleri bir gövde gösterisine dönüştürmeyi amaçlamasından kaynaklanıyordu. DP'ye yakın gazetelerin mitingleri haberleştirdiği bölümlerinde, katılımın ne kadar olduğu, mitingin

²⁷⁷ BCA 490. 01./444. 1833. 1.

²⁷⁸ BCA 490. 01./436. 1810. 3.

²⁷⁹ BCA 490. 01./444. 1833. 10.

düzenlendiği şehrin tarihinde böyle bir kalabalık görmediği ve CHP'nin düzenlediği mitingler ile karşılaştırılmaların yapıldığı ifadelerin yer aldığını görüyoruz²⁸⁰.

DP'nin düzenlediği mitinglerde sadece partinin ileri gelenleri konuşma yapmıyordu. Mitingler aynı zamanda milletvekili adaylarının da halka tanıtıldığı, takdim edildiği bir mecra haline gelmişti. Aday-seçmen arasındaki ilişkinin değişimine çok hızlı şekilde adapte olan DP, bu süreci iyi okuyarak partiye artı değer kazandırmayı başarmıştı.

Mitingler hususunda dikkat çeken bir diğer konu ise, belli başlı bazı konular özelinde mitinglerin düzenlenmesidir. Örneğin 8 Mayıs 1949'da İstanbul Taksim Meydanı'nda "hayat pahalılığı" üzerine bir miting tertip edilmişti²⁸¹.

4.4.2. Liderlerden ve Tanınmış İsimlerden Yararlanma

DP'nin propaganda sürecinde kullandığı yöntemlerden biri de, liderlerden ve kamuoyunca tanınmış, saygı duyulan isimlerden yararlanmaktı. DP, bu yöntemi iki farklı şekilde kullandı. Bunlardan birincisi, DP'lilerin söylemlerinde sıklıkla Atatürk'e atıfta bulunması; ikincisi ise, Millî Mücadele'de büyük fayda sağlamış ve kamuoyunun sevgisini kazanmış isimlerin DP'ye katılması.

DP içerisinde Atatürk'e sıklıkla atıfta bulunan isim Celâl Bayar'dı. Bayar hem Millî Mücadele döneminde Atatürk'le yakın ilişki içerisinde olmuş, hem de daha sonra onun başbakanlığını yapmış ve verdiği birçok görevi yerine getirmiştir. Bayar, Bursa mitinginde yaptığı konuşmada,

²⁸⁰ **Vatan**, 30 Nisan 1950.

²⁸¹ **BCA** 030. 01./44. 257. 7.

"Millî Mücadele'nin ilk gününden beri Atatürk'ün yanında bulundum. Dünyanın hayranlığını çeken inkılaplar olurken bende vazife başında idim. Hayatımın en büyük bahtiyarlığını teşkil eden bu yakınlık ve bağlılığım onun son nefesini Allah'a teslim ettiği ana kadar devam etmiştir"²⁸².

diyordu. Acıpayam'da yaptığı konuşmada ise,

"Ben dünyaca tanınmış ve tarihlere geçmiş Atatürk'ün başvekili idim. Yine merhum benim kucakımda öldü ve son nefesinde bana evladım dedi"

diyerek Atatürk'ün güvenini kazanmış bir şahsiyet olduğunu vurguluyordu.

DP'lilerden Atatürk'e atıfta bulunan isimler sadece parti önderleri değildi. Örneğin, DP Isparta Gelendost teşkilâtının düzenlediği bir toplantıda konuşan teşkilât başkanı, Atatürk'ün en yakın silah arkadaşlarından biri olduğunu ifade ediyordu²⁸³.

DP'nin sıklıkla Atatürk'e atıfta bulunarak oluşturmak istediği algı ve hedefi açıktı. Öncelikle kurucu öndere bağlılıklarını ifade ediyorlardı. O dönemin siyasî atmosferi göz önüne alındığında bunu yapmamak DP'nin geleceği için soru işareti yaratabilirdi. Ayrıca Atatürk, Türk milleti nazarında çok büyük bir karizmaya sahipti ve Millî Mücadele döneminde onunla birlikte olmak da büyük bir prestij kaynağıydı. Keza, CHP'de seçim döneminde kullandığı afişlerde "Oyunuzu Atatürk'ün ve İnönü'nün partisine verin" sloganını kullanıyordu.

Liderlerden faydalanma konusunda DP'nin en göze çarpan icraatı ise Mareşal Fevzi Çakmak'ın 1946 seçimlerinde DP listesinden müstakil aday olması oldu. Mareşal, Millî Mücadele döneminin en önemli isimlerinden biriydi, yıllarca Genelkurmay Başkanlığı yapmış ve halkın ilgisine mazhar olmuştu. Ancak daha önceki bölümlerde de aktardığımız gibi "yaş haddi" nedeniyle emekli edilmiş ve kenara çekilmişti. 1946

²⁸² **Vatan**, 10 Mayıs 1950.

²⁸³ **BCA** 030. 01./66. 410. 3.

seçimleri öncesi DP, çeşitli girişimler sonucu Mareşali kendi listesinden aday göstermeyi başardı²⁸⁴. Dönemin basınında bu konu oldukça geniş bir yer bulmuş ve Mareşalin DP ile siyasete girmesi kamuoyunda memnuniyetle karşılanmıştı. Gittiği yerlerde binlerce kişi tarafından karşılanıyor ve oldukça ilgi görüyordu²⁸⁵. DP, bu hamlesiyle istediğini almış ve Mareşalin sahip olduğu karizmadan siyasî arenada faydalanmasını bilmiştir.

8 Eylül 1947'de İzmir'in kurtuluşu kutlamaları için İzmir'e gelen Mareşal yine büyük bir ilgiyle karşılanmıştı. DP Bergama teşkilâtında kısa bir konuşma yapan Mareşali dinlemek üzere yine binlerce kişi bina önünde toplanmıştı. Mareşal ile birlikte Bergama'ya gelen DP Balıkesir Teşkilât Başkanı Sıtkı Yırcalı, Mareşali "*tarihin büyük askeri*" olarak halka takdim ediyordu²⁸⁶.

1950 seçimleri yaklaşırken kamuoyunun saygısını kazanmış başka isimler de DP'ye katıldılar ve DP listelerinden milletvekili adayı oldular. Bu isimler arasında Ali Fuat Cebesoy, Korgeneral Fahri Belen, Yargıtay Başkanı Halil Özyörük ve Suat Hayri Ürgüplü gibi isimler bulunuyordu ve bu isimlerin bazıları CHP'den istifa ederek DP'ye katılmışlardı. Kamuoyunda saygı duyulan isimlerin CHP'den istifa edip, DP'ye katılmaları, DP için ayrıca bir artı değer oluşturuyordu. Bu isimlerden Ali Fuat Cebesoy'un CHP'den istifa ederken söyledikleri de, CHP'nin kamuoyundaki saygınlığına darbe vuruyordu. Cebesoy, "*iktidar partisi bu lideri ile yerinde kalırsa yurt işleri iyi gitmeyecektir*" diyordu. Aynı şekilde Yargıtay Başkanı Halil Özyörük de görevinden istifa ederken "*Bugün yurttan bir adalet buhranı değil, bir adalet huzursuzluğu vardır*" diyordu. Bu isimlerin yanı sıra Halide Edip Adıvar, Hamdullah

²⁸⁴ Toker, a.g.e., s.162.

²⁸⁵ **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1946.

²⁸⁶ **BCA** 490. 01./444. 1833. 1., s. 21.

Suphi Tanrıöver gibi isimlerin de DP'ye katılmaları, DP'ye bir hayli puan kazandırmıştır²⁸⁷.

DP'nin tanınmış isimlerden yararlanması hususunda CHP'nin de ona bir nebze olsun yardımcı olduğunu görüyoruz. Seçim kararının alınmasından kısa bir süre sonra "*Bizim Köy*" kitabının yazarı Mahmut Makal tutuklandı. İsnat edilen suç solculuk propagandası yaptığı idi, ancak bazı kesimlere göre de yalnızca köyün ve köylünün sefaletini anlatıyordu. Tutuklama uzun bir süre boyunca kamuoyunu meşgul etti ve CHP'nin aydınları karşısına almasına neden oldu. DP ise bu süreci kendi faydasına kullanmakta çekinmedi²⁸⁸.

4.4.3. Demokrat Parti'nin Kullandığı Afişler ve Sloganlar

DP'nin, 1946 seçimlerindeki propaganda çalışmalarını aktarırken, o dönem kullandığı "Yeter ! Söz Milletindir!" afişinin ortaya çıkış sürecini de aktarmıştık. Bu afiş 1946 seçimleri için tasarlanmış olsa da, 1950 seçimlerinde de oldukça yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Afişin o dönem, seçmen üzerinde yarattığı etkiyi anlamak pek güç değildir. Çünkü İkinci Dünya Savaşı atlatılmış, faşist ve diktatör yönetimler yenilmiş ve demokrasi cephesi galip gelmiştir. Afişteki slogan sadece Türkiye'de değil, dünya genelinde hâkim olan demokrasi rüzgarının ifadeye dökülmüş halidir. Türkiye özelinde ise, 27 yıldır iktidarda olan bir partiye karşı birikmiş bir muhalefetin sloganlaşmış halidir.

²⁸⁷ Albayrak, a.g.e., s. 162.

²⁸⁸ Hakkı Uyar, "1950 Genel Seçimleri Üzerine Bir Analiz Denemesi", **Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu**, Isparta 2008, s.9.

Afişin yakaladığı başarıyı anlamamızı sağlayan iki önemli durum mevcuttur. Bunlardan birincisi DP'nin iktidara geldikten hemen sonra, propaganda afişlerinde grafik öğelerin kullanılmasını yasaklamasıdır. DP'nin bu uygulamadaki temel kaygısının, "Yeter! Söz Milletindir!" gibi güçlü bir afişle karşılaşmamak olduğu düşünülebilir²⁸⁹. İkincisi ise, afişin ve sloganın Türk siyasî tarihinde ve hafızalarda edindiği yerdir. DP'nin ardından günümüze kadar gelen süreçte birçok siyasî parti bu slogana atıfta bulunmuş, hatta sloganı kendilerine göre uyarlayarak "Yeter! Söz Emekçilerindir!" ve "Yeter! Söz Hakkındır!" şeklinde kullanmış olduğu görülmektedir²⁹⁰.

DP'nin düzenlediği toplantı ve mitinglerde kullandığı bir başka sloganda "Hâkimiyet bilâ kaydüşart Milletindir" sözüydü. Konuşmacılar, sözlerini noktalarken üç kez dinleyicilere bu sözü tekrarlatıyorlardı. CHP'liler arasında da bu davranışın adı "demokratların amentüsü" olarak anılmaktaydı²⁹¹.

4.4.4. Medyanın Etkin Kullanımı

DP, seçmenlerine ulaşmak için dönemin imkânları dahilinde medya kanallarını oldukça etkin bir şekilde kullanmaya gayret gösteriyordu. Partinin kuruluşundan itibaren DP yöneticilerinin çeşitli gazetelerde yazdıkları yazılar kamuoyu oluşturma konusunda oldukça etkili oluyordu. Gazeteler arasında Ahmet Emin Yalman'ın Vatan

²⁸⁹ Mehmet Ö. Alkan, "Seçim Afişleri, Parti Amblemleri ve Demokrasi Tarihimize Dair Notlar", **Birikim**, Yıl Mayıs 2015, s.104.

²⁹⁰ Büşra Salman, **Demokrat Partinin Seçim Stratejilerinin Yazılı Basına Yansımaları (1950 Genel Seçimleri)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012, s. 67.

²⁹¹ **BCA** 030. 01./44. 257. 10, **BCA** 490. 01./444. 1833. 1., s. 21.

Gazetesinin, halkın CHP'ye karşı cephe alması ve DP'nin iktidara gelmesi sürecinde oynadığı rol önemliydi²⁹².

DP'nin kurulduğu dönemden itibaren dönemin imkânları dahilinde var olan medya kanallarını oldukça etkin bir şekilde kullandığını görüyoruz. DP önderlerinin gazeteler için kaleme aldıkları makaleler bu konuda birinci sırayı tutmaktadır. Kamuoyunda gündemde olan bazı tartışmalar üzerine yazılan makalelere, konu merkezli olarak önceki bölümlerde değindik. Bu yüzden gazete yazılarına bu başlık altında değinmeyeceğiz.

1950 seçimleri öncesi DP'nin seçmenlere ulaşmak için kullandığı diğer bir yöntem de radyo yayınlarıydı. Aslında DP, 1946 seçimleri öncesinde de radyoyu kullanmak istemiş ve bu konuda başbakanlığa yazılı başvuruda bulunmuştu. Başbakanlık ise bu konuda karar verecek kurumun, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü olduğunu belirtmiş ve başvurunun oraya yapılması gerektiğini yazılı bir cevapla DP'ye bildirmişti²⁹³. Başbakanlığın bu başvuruyu Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü'ne yönlendirmesinin anlamı açıktı, çünkü bu kurum hâlihazırda başbakanlığa bağlıydı ve DP buraya başvurursa da olumsuz cevap alacaktı. Nitekim öyle de oldu, DP radyodan yayınlanması için hazırladığı bildiriyle kuruma müracaat etti ve olumsuz yanıt aldı²⁹⁴.

DP, 1946 seçimlerinin ardından sıklıkla, muhalefetin de radyodan faydalanması gerektiğine dair beyanatta bulunuyordu. Celâl Bayar, 26 Haziran 1947'de Sivas'ta yaptığı bir konuşmada, radyonun halkın parası ile kurulduğunu ve kullanımının yalnız CHP'ye ait olmaması gerektiğini ifade ediyordu²⁹⁵. Yine 24 Temmuz 1947'de yayınlanan DP beyannamesinde, partiler arasında gözetilmesi gereken eşitlik hakları

²⁹² Hülya Anakız Ertürk, *Demokrat Parti'nin 1946-1950 Yılları Arasında Halkla İlişkiler Stratejileri*, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, C.7, S.3, s. 96.

²⁹³ BCA 030. 01./44. 257. 2.

²⁹⁴ BCA 030. 10./129. 929. 15.

²⁹⁵ *Vatan*, 27 Haziran 1947.

neticesinde radyodan muhalefette iktidar gibi faydalanması gerektiği belirtilmişti²⁹⁶. Adnan Menderes ise, 13 Haziran 1948'de Yenipazar'da yaptığı konuşmasında, CHP'nin milletin parasıyla kurulan radyoyu yalnızca kendi propagandası için kullandığını ifade ederek CHP'yi eleştiriyordu²⁹⁷. DP'lilerin muhalefette oldukları süre içerisinde muhalefetin de radyodan faydalanması hakkında değişiklik yapılana kadar bu gibi açıklamaları sıklıkla yaptıkları görülmektedir.

Muhalefetin girişimleri ve CHP'nin daha liberal bir politika gütmeye başlaması sonucu, 24 Mayıs 1949'da yapılan düzenleme ile genel kongrelerini yapmış bulunan siyasî partilerden en az on il merkezinde teşkilâtını kurmuş veya Büyük Millet Meclisi'nde en az üç kişilik grubu ve en az üç il merkezinde teşkilâtı bulunan her siyasî partiye seçimlerden önce belli bir program dâhilinde radyodan faydalanma hakkı getirildi²⁹⁸. Bu hak çerçevesinde partiler 4 Mayıs 1950 tarihinden itibaren 7 gün boyunca 15'er dakikalık konuşmalarla seçmenlerine hitap ettiler.

5. 1950 Seçimleri Öncesi CHP'nin Seçim Propagandası

CHP'nin, 1950 seçimleri öncesi seçim propagandasına baktığımızda öne çıkan figürün doğal olarak Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olduğunu görüyoruz. İnönü, DP'nin Cumhurbaşkanlığı ve parti başkanlığının ayrılması gerektiğine dair yürüttüğü propagandaya rağmen, CHP Genel Başkanı olarak partisinin seçim propagandasını yürütüyordu.

²⁹⁶ Şahingiray, a.g.e., s. 247.

²⁹⁷ *Vatan*, 14 Haziran 1948.

²⁹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII., Toplantı: 3, C. 19 (24.04.1949), s. 654.

CHP öncelikle seçimler yaklaşırken toplumun bazı kesimlerini memnun edecek kanuni düzenlemeler yapmak yoluna gitmişti. Bu düzenlemeler kapsamında, 17 Mart 1950'de subayların terfi ve maaşları hakkında iyileştirilmeler yapan kanun ve 22 Mart 1950'de de demiryolu ve liman memurlarının maaşlarında ve çalışma şartlarında iyileştirmeler yapan kanunlar kabul edildi²⁹⁹.

CHP'nin propaganda sürecinde DP'yi en fazla eleştirdiği konu, DP'nin bir şiddet politikası güttüğü idi³⁰⁰. DP Birinci Büyük Kongresi'nde kabul edilen Hürriyet Misakı ve İkinci Büyük Kongre'de kabul edilen Millî Teminat Misakı, CHP'ye bu iddiaları için gerekli argümanları sağlıyordu. Özellikle Millî Teminat Misakı'nda -ki CHP bu misaka Millî Husumet Misakı adını takmıştı- geçen "husumet" kelimesi CHP tarafından oldukça tepkiyle karşılanmıştı. CHP'liler tarafından DP'nin güttüğü bu politikanın vatandaşlar arasında husumete neden olacağı iddia ediliyordu. İnönü 8 Mayıs 1950'de Bursa'da yaptığı konuşmada Celâl Bayar'a "*Köylerde vatandaşların kahvelerini dahi birbirinden ayırmaya götüren husumet politikasına devam edilecek midir?*" diye soruyordu³⁰¹.

İnönü'nün meydanlarda verdiği önemli mesajlardan biri de, anayasa hakkında idi. İnönü, mevcut anayasanın bu memlekete büyük hizmetler verdiğini, fakat artık devrini tamamladığını ve demokratik icapları karşılayacak yeni bir anayasaya ihtiyaç duyulduğunu söylüyordu. Ayrıca yeni anayasa ile birlikte ikinci meclisin de kurulması gerektiğini ifade ediyordu³⁰².

CHP'nin 1946-1950 arasında liberalleşme yolunda bazı adımlar attığını önceki bölümlerde aktarmıştık. Bu adımlar biri de, anayasadan altıokun çıkarılacağına ifade edilmesidir. İnönü bu konuda, CHP olarak altıoku halka beğendirmeye devam

²⁹⁹ **Vatan**, 25 Mart 1950.

³⁰⁰ **Ulus**, 28 Mart 1950.

³⁰¹ **Vatan**, 9 Mayıs 1950.

³⁰² Burçak, **a.g.e.**, s.209.

edeceklerini, ancak altıokun anayasada var olmasının diğer siyasî partilere karşı kendi prensiplerini anayasa ile imtiyazlı bir hale getirdiğini ve bu durumun demokrasiye aykırı olduğunu ifade etmişti³⁰³. CHP'nin bu gibi söylemlerle yaratmak istediği algı ise açıktı. CHP, tek parti döneminden farklı bir CHP profili oluşturmayı ve halka "artık eski CHP yok" demeyi amaçlıyordu.

İnönü ve CHP'nin DP karşısında ortaya koyduğu diğer bir argüman ise devletin beka sorunuyla karşı karşıya olduğu idi. İnönü 27 Mart 1950'de Beypazarı'nda yaptığı konuşmada, ülkenin en büyük sorunun beka sorunu olduğunu ve dış tehditlerin; özellikle de komünizm tehdidinin her geçen gün daha yoğun bir şekilde hissedilmeye başladığını söylüyordu³⁰⁴. Beka sorunu üzerinden yapılmak istenen propaganda ise, bu zorlu süreçte devleti ancak tecrübeli CHP kadrolarının idare edebileceğiydi.

Propaganda döneminde CHP de, DP gibi birçok broşür kullanmıştı. Bu broşürlerde genel olarak CHP'nin geçmişteki icraatlarından bahsediliyordu. Bununla birlikte toplumun bazı kesimlerine verilen vaatlerin olduğu broşürler de kullanılıyordu. Kullanılan broşürler arasında en dikkat çekici olanı DP'nin eleştirildiği broşürdür. Bu broşürde DP'de yaşanan kopmalara atıfta bulunarak, DP'nin hürriyeti ve demokrasiyi daha kendi içerisinde sağlayamadığı savunuyorlardı³⁰⁵.

CHP'nin 1950 seçimleri kampanyası bir bütün olarak ele alındığında, DP kampanyası kadar hareketli olmadığı görülür. Bunun nedeni, CHP'nin önde gelen isimlerinin CHP'nin zaten seçimleri rahatlıkla kazanacağını düşünmeleriydi. Bu düşüncenin CHP içerisinde hâkim olmasının ise iki nedeni vardı. Birincisi CHP içerisinde yıllardan beri oluşmuş iktidar alışkanlığı ve siyaset tarzı; ikincisi ise 1946-1950 arasında CHP'nin benimsendiği liberal politikalar.

³⁰³ **Ulus**, 26 Mart 1950.

³⁰⁴ **Ulus**, 27 Mart 1950.

³⁰⁵ **BCA** 490. 01./10. 54. 16.

SONUÇ

Seçimler 14 Mayıs 1950 günü, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi ve Millet Partisi'nin katılımıyla gerçekleşmiş ve DP 416, CHP 69, MP 1 milletvekilliği kazanmıştır.

DP'nin seçimlerde aldığı oylar, toplam oyların %55.2'sine tekabül ederken, kazandığı milletvekillikleri ise toplam milletvekili sayısının %85.4'üne tekabül ediyordu. Bu durumun ortaya çıkmasının nedeni ise, seçimlerde uygulanan çoğunluk sistemiydi. Bu sisteme göre seçim bölgelerindeki oyların salt çoğunluğunu alan parti, o bölgedeki tüm milletvekillerini kazanıyordu. Uygulanan çoğunluk sistemi meclisin, temsil kabiliyeti açısından sandıktan çıkan sonuçları tam olarak yansıtamamasına neden olmuştur. Meclis aritmetiğine baktığımızda kullanılan oyların %44.8'i toplam 70 milletvekili ile temsil edilmektedir.

Seçimlerin ardından meclis aritmetiğinde ortaya çıkan tablonun mimarı CHP idi. 1950 seçimleri öncesi yeni Seçim Kanunu'nun hazırlanması aşamasında DP, nisbi temsil sistemini savunmuş, ancak CHP buna muhalefet ederek kanunu çoğunluk sistemi ile çıkarmıştı. CHP'nin hesabı DP'nin 1946 seçimlerine göre oylarını artıracakları ancak toplamda CHP'yi geçemeyecekleri üzerine kurgulanmıştı. Çoğunluk sistemi sayesinde DP oylarını artırsa da CHP bu durumdan etkilenmeyecek ve mecliste çoğunluğu elde edecekti. Ancak DP, DP'lilerin bile beklemediği oranda bir oy aldı ve CHP'nin çoğunluk sistemi üzerine kurguladığı strateji, tamamen CHP aleyhinde bir sonuç doğurdu.

Seçimlerin ardından ortaya çıkan tablo DP için mutlak bir zaferdi. Bu zafer sonucunda Celâl Bayar Cumhurbaşkanlığına seçildi ve hükümeti kurma yetkisini Adnan

Menderes'e verdi. DP, kurulduğu günden itibaren yürüttüğü propaganda faaliyetlerinin karşılığını almış ve tek başına iktidar olmuştu.

DP'nin yakaladığı başarıda muhalefet döneminde yürütmüş olduğu propagandanın ne derecede etkili olduğu ile ilgili net bir yargı belirtmek mümkün değildir. Ancak, 1946 seçimlerinde 61 milletvekili kazanmışken, 1950 de bu sayının 416'ya yükselmesi, propaganda döneminde yapılanların seçmen nazarında ciddi bir şekilde karşılık bulduğunu ortaya koymaktadır. Burada yaptığımız karşılaştırmada oy oranları yerine milletvekili sayılarını kullanmamızın nedeni ise, 1946 seçimlerinin oy oranlarının açıklanmamış olmasıdır.

Tezimizin amacı, giriş bölümünde de ortay koyduğumuz gibi, DP'nin 1950 seçimleri öncesi yürüttüğü propaganda faaliyetlerinin Türk siyasî hayatına ne gibi yeni anlayışlar ve kavramlar kazandırdığını ortaya koymaktır. Bunun çabası içerisinde DP'nin kuruluşundan, iktidara geldiği güne kadar olan zaman süreci içerisindeki gelişmeleri, propaganda çerçevesi içerisinde ele alarak çalışmamızda aktarmaya çalıştık. Vardığımız sonuçları ise şöyle sıralamak mümkündür:

DP muhalefette kaldığı dönem boyunca yoğun bir şekilde bir demokrat kimliği inşa etmesine çabasına girişti. Bu çabaya girişmesinin nedenlerinin aranacağı yer ise, 1946 seçimlerinden önce değiştirilen ve 1950 seçimlerine kadar da değiştirileceği ön görülen Seçim Kanunu'dur. Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklikler neticesinde halk, artık arada hiçbir aracı olmadan iktidarı tayin etme kudretine kavuşmuştu ve bu durumun doğal sonucu olarak da, eskiye nazaran daha fazla politize olmaya hazırды. DP'ye düşen, şimdi bu politize olmaya hazır halka, CHP muhalifi nasıl olur, onun portresini çizmekti. Giriştikleri demokrat kimliğinin inşası çabasının özü budur ve bu çaba ile ortaya çıkan kimlik, Türk siyasî hayatında halen varlığını koruyan merkez sağ siyasî anlayışın temellerini atmıştır. 1960 yılından beri merkez sağda kurulmuş tüm

partiler Demokrat Parti geleneğinden geldiğini iddia etmiş ve bu döneme atıfta bulunmuştur. Türkiye'de merkez sağ siyasi kültürün oluşma sürecindeki en önemli evre, DP'nin muhalefette olduğu dönem olarak değerlendirilebilir.

Çalışmamız içerisinde parti liderlerinin meydanlarda, parti teşkilâtlarının ise taşrada yürüttüğü propagandanın birbirinden ayrılması gerektiğini ve farklı argümanlar kullanıldığını aktarmıştık. Bu dönemde DP teşkilâtının taşrada kullandığı bazı söylemlere (Yeter söz milletindir! ve Hâkimiyet bilâ kaydüşart Milletindir) günümüz taşrasında bile halen rastlamak mümkündür.

DP propagandasının Türk siyasî hayatına kazandırdığı diğer bir kavram ise "kutuplaştırma"dır. DP'nin seçmeni kutuplaştırma politikası muhalefette olduğu dönemde başlamış ve iktidarında da artarak devam etmiştir. Kutuplaştırma politikasının temelinde yukarıda da bahsettiğimiz demokrat kimliği yatmaktadır. DP'nin, demokrat kimliğini inşa ederken halk nazarında hassas konular olan bazı değer yargılarından faydalanması, CHP'nin bu değer yargılarına saygı duymadığı algısı yaratmıştır-yaratılmıştır. Oluşturulan bu algı neticesinde CHP ve seçmenleri, DP nazarında her geçen gün daha da ötekileştirilmiştir.

Kutuplaştırma siyasetinin temellerinin atıldığı diğer bir olay ise, demokrasiye sahip çıkmak adına, DP İkinci Büyük Kongresi'nde Ana Davalar Komisyonun kabul ettiği rapor olan Millî Teminat Misakı'nın kabul edilmesidir. Rapor özü itibariyle, 1946 seçimlerinde yaşanan olayların benzerlerinin 1950'de de yaşanması durumunda, bu duruma husumet ile karşılık verileceği ilkesini kabul ediyordu. Husumet ile karşılık verilmesinin teşkilât tarafından nasıl algılandığını ise, raporun kabulünden sonra DP'lilerin yaptıkları açıklamalardan anlıyoruz. Bu açıklamalara göre DP'liler 1950 seçimlerinde herhangi bir baskı ve usulsüzlük ile karşılaşarlarsa bu duruma mukavemet

edeceklerdir. Temelleri burada atılan kamplaşma ise 1958'de Vatan Cephesi'nin kurulması ile daha da kristalleşecektir.

Bu dönemde seçim meydanlarının kazandığı diğer bir karakteristik özellik ise, siyasilerin toplumun belli kesimlerini hedef alarak çeşitli vaatlerde bulunmalarıdır. Değiştirilen Seçim Kanunu sonrası siyasilerin bu gibi yöntemleri izlemeleri kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. 1950 seçimleri öncesi DP'de, CHP'de meydanlardan çeşitli vaatlerde bulunmuşlardır. Ancak, DP'nin söylemleri detaylı olarak incelendiğinde, verilen vaatlerin CHP vaatlerine göre çok daha faydacı bir boyut taşıdığı söylenebilir. Bu dönemde ortaya çıkan bu söylem tarzı, daha sonra "kim ne veriyorsa ben beş fazlasını veriyorum" şeklinde bir evrilme sürecine girdiği de gözlenecektir.

Çalışmamıza konu edinilen dönemin, Türk siyasi hayatının geleceğini şekillendirmedeki önemini vurgulamaya çalıştık. Varsayımlar üzerinden konuşmanın tarihçinin işi olmadığını bilinciyle, son olarak değinmek istediğimiz farklı bir husus daha mevcuttur. 1946 seçimleri öncesi yaşanan olaylar ve 1950 seçimlerine çoğunluk sistemi ile gidilmesi, CHP'nin seçim sonuçlarında yüzleşmek zorunda kaldığı tablonun etkenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğer 1946 seçimleri öncesindeki gelişmeler yaşanmamış olsaydı, DP bu gelişmelerden hareketle kurguladığı bir propaganda yürütemeyecek ve belki de 1950 seçimlerinde aldığı %55.2'lik oy oranına ulaşamayacaktı. Seçimler söz konusu şartlar altında ve nispi temsil sistemi ile yapılmış olsaydı ortaya çıkabilecek meclis aritmetiği daha dengeli ve temsil kabiliyeti yüksek olabilirdi. Eğer Türk demokrasisi böyle bir siyasî ortamda çok partili hayatı tecrübe edebilseydi, kutuplaşma kültürü yerine uzlaşma kültürünün daha da güçlendiği bir siyasi miras bugünlere ulaşabilirdi.

KAYNAKLAR

1.Arşivler

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

30.01.0.0, Yer No: 44.257.2., Tarih: 15.07.1946 (Demokrat Parti'nin de Radyo Yayınlarından Faydalanması Hakkında)

Fon Kodu: 30.01.0.0, Yer No: 66.408.6., Tarih: 06.04.1948 (Demokrat Parti'nin İstanbul'da Tertip Ettiği Toplantılarla İlgili İçişleri Bakanlığı'na Verilen Bilgiler)

Fon Kodu: 490.01.0.0, Yer No: 436.1810.3., Tarih: 01.05.1948 (Demokrat Parti Milletvekili Adaylarının Samsun ve Havalisinde Propaganda Yaptıkları)

Fon Kodu: 30.01.0.0, Yer No: 40.241.10., Tarih: 03.07.1948 (Demokrat Parti'lilerin Diyarbakır Mitinginde Aldıkları Kararlar Hakkında Demokrat Parti İl Başkanı Nazım Önen İmzasıyla Gelen Yazı)

Fon Kodu: 30.01.0.0, Yer No: 66.410.2., Tarih: 19.10.1948 (Demokrat Parti Genel Başkanı Celâl Bayar ve Arkadaşlarının, Acıpayam ve Denizli'de Yaptıkları Konuşma)

Fon Kodu: 30.01.0.0, Yer No: 66.410.3., Tarih: 24.10.1948 (Demokrat Parti'ce Isparta'nın Bazı İlçe ve Köylerinde Yapılan Konuşmalara Ait İstihbarat)

Fon Kodu: 30.01.0.0, Yer No: 44.257.7., Tarih: 14.05.1949 (İstanbul Demokratlarının Hayat Pahalılığını Protesto Amacıyla Yaptıkları Mitingde Belediye'nin Elektrik Cereyanını Kestiği Yolundaki İsnad Hakkında Tahkikat Yaptırılması)

Fon Kodu: 30.01.0.0, Yer No: 44.257.8., Tarih: 29.05.1949 (Demokrat Parti'nin Galata Bucak Şubesi Tarafından Beyoğlu Millet Gazinosu'nda ve Alemdar Bucak Şubesi'nin, Akbıyık'ta Fait'in Kahvesinde Yaptığı Toplantıda Hatiplerin Konuşmaları)

Fon Kodu: 30.01.0.0, Yer No: 66.412.2., Tarih: 30.06.1949 (Çeşitli İl ve İlçelerde Demokrat Parti Mensuplarına Yapılan Baskılardan Bahseden Mektuplar)

Fon Kodu: 30.01.0.0, Yer No: 44.257.10., Tarih: 21.07.1949 (Seyhan İl Merkezinde, 21.07.1949 Günü Demokratların Ünal Sineması'nda Yaptıkları Toplantı, Bu Toplantıda Konuşanlar ve Konuşulanlar)

Fon Kodu: 490.01.0.0, Yer No: 10.54.16., Tarih: 05.04.1950 (Milletvekili Seçiminde Kullanılacak Duvar İlanları Hakkında Tamim)

Fon Kodu: 490.01.0.0, Yer No: 10.55.6., Tarih: 21.04.1950 (Seçimlerde CHP Adaylarının Kazandırılması Hakkında Tamim)

Fon Kodu: 490.01.0.0, Yer No: 10.55.13., Tarih: 26.04.1950 (CHP Radyo Seçim Propaganda Saatleri Hakkında)

Fon Kodu: 490.01.0.0, Yer No: 444.1833.1., Tarih: 06.06.1950 (İzmir'de Demokrat Parti Yanlılarının Siyasî Propagandada Buldukları)

2.Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi., VII, C.17, 1945; C.20, 1945; C.22, 1946; C.23, 1946; C.24, 1946.

TBMM Tutanak Dergisi., VIII, C.3, 1946; C.5, 1947; C.12, 1948; C.19, 1949; C.21, 1949; C24, 1950.

TBMM Tutanak Dergisi., VIII, C.1, Olağanüstü Toplantı, 1946.

3.Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Ulus

Vatan

Zafer

4.Tetkik Eserler

4.1.Kitaplar

- AĞAOĞLU, Samet.; **Arkadaşım Menderes**, İstanbul, Baha Matbaası, 1967.
- AĞAOĞLU, Samet.; **Siyasî Günlük: Demokrat Parti'nin Kuruluşu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.
- AHMAD, Feroz-Bedia Turgay.; **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1950)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1976.
- AHMAD, Feroz.; **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, İstanbul, Hil Yayın, 2010.
- AHMAD, Feroz.; **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2012.
- AKARCALI, Sezer.; **2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2003.
- ALBAYRAK, Mustafa.; **Türk Siyasî Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Ankara, Phoenix Yayınları, 2004.
- ALÇORA, Engin.; **Türkiye'de Siyasal Parti Propagandası**, İstanbul, SAV Vakfı Yayınları, 2015.
- ATAR, Yavuz.; **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: 1961 Anayasası, TBMM İç Tüzüğü**, Konya, Mimoza Yayınları, 1996.
- AZİZ, Aysel.; **Siyasal İletişim**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2011.
- BARUTÇU, Faik Ahmet.; **Siyasi Hatıralarım**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1977.
- BAŞAR, Ahmet Hamdi.; **Yine Hayal Âleminde Uçuyorum**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- BAYAR, Celâl.; **Başvekilim Adnan Menderes**, İstanbul, Tercüman Yayınları, 1969.
- BEKTAŞ, Arsev.; **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2000.
- BEKTAŞ, Arsev.; **Siyasal Propaganda**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2002.

BERKES, Niyazi.; **Propaganda Nedir?**, Ankara, Recep Ulusoglu Matbaası, 1942.

BROWN, J.A.C.; **Siyasal Propaganda**, İstanbul, Ağaç Yayınları, 1992.

BURÇAK, Rıfki Salim.; **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950**, Ankara, Olgaç Yayınları, 1979.

Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara, 1946.

DOMENACH, J., M.; **Politika ve Propaganda**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1969.

EROĞUL, Cem.; **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İstanbul, Yordam Kitap, 2014.

GOLOĞLU, Mahmut.; **Demokrasiye Geçiş**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

KAÇMAZOĞLU, H. Bayram.; **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları**, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012

KARAKUŞ, Emin.; **40 Yıllık Bir Gazeteci Gözüyle İşte Ankara**, İstanbul, Hürriyet Ofset, 1977.

KARPAT, Kemal.; **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010.

KILÇIK, Haluk.; **Adnan Menderes'in Konuşmaları, Demeçleri, Makaleleri**, Ankara, Demokratlar Kulübü Yayınları, 1991.

KOÇAK, Cemil.; **Türkiye'de İki Partili Siyasî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) - İktidar ve Demokratlar**, c.2, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

LEWIS, Bernard.; **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984.

SEVGİN, Nazmi.; **Celâl Bayar Diyor ki**, İstanbul, İstanbul Tan Matbaası, 1951.

SÖZER, Zeki.; **Halkın Sesinden İktidarın Borazanına: 1927'den Günümüze Radyo Televizyon**, İstanbul, Doğan Kitap, 2014.

TARHAN, Nevzat.; **Psikolojik Savaş**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2013.

TEZİÇ, Erdoğan.; **Anayasa Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 2003.

TOKER, Metin.; **Tek Partiden Çok Partiye**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1970.

TUNAYA, Tarık Zafer.; **Türkiye'de Siyasî Partiler 1859-1952**, İstanbul, Doğan Kardeş Yayınları, 1952.

TURAN, Şerafettin.; **Türk Devrim Tarihi**, c.4, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1998.

US, Asım.; **Hatıra Notları**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2012.

4.2.Makaleler

BURGAÇ, Murat.; "1946 Genel Seçimlerinde Propaganda", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2013, C.13, S.26, s. 163-186.

Ertürk, Hülya Anakız.; "Demokrat Parti'nin 1946-1950 Yılları Arasındaki Halkla İlişkiler Stratejileri" **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, 2012, C.7, S.3, s.90-99.

FERAT, Ajda.; "Propagandanın Tarihçesi", **Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Düşüncüler Dergisi**, 1995, Özel Sayı 1, s. 25-40.

FİNCH, Lynette.; "Psikolojik Propaganda: Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Fikirlerin Fikirlerle Savaşı", **Avrasya Dosyası**, 2002, C.8, S.2, s. 80-99.

GÜNGÖRMEZ, Bengül.; "Kitle İletişim Araçları, Siyaset ve Propaganda", **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 2002, C.3, S.3, s.1-12.

MİLAR, Selçuk.; "Yeter Söz Milletindir Afışı Nasıl Doğdu?" **Tarih ve Toplum**, 1998, C.9, S.54, s.343-344.

Uyar, Hakkı.; "1950 Seçimleri Üzerine Bir Analiz Denemesi" **Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu**, 22-24 Ekim 2008, s. 1-19.

Uzman, Nasrullah.; "Adnan Menderes ve M. Fuad Köprülü'nün Cumhuriyet Halk Partisi'nden İhraçları" **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.36, S.62, Eylül 2017, s.205-208.

5. Tezler

DEDE, Neslihan Akçan.; Cumhuriyet Dönemi Gayrimüslim Milletvekilleri ve Meclis Çalışmaları (1923-1999), **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2017.

SALMAN, Büşra.; Demokrat Partinin Seçim Stratejilerinin Yazılı Basına Yansımaları (1950 Genel Seçimleri), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012.

EKLER

EK:1

10027

T. C.		<u>Özeti</u>
BAŞBAKANLIK HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ		
Yazan memur		
Yaz tarihi		Demokrat Parti Başkanlığına
Beyaz tarihi		
Dosya No.	B:12	
Gidiş No.	445	
Gidiş tarihi	15.7.946	
Ekleri		
Not:		5.VII.1946 tarihli mektubunusa cevaptır: Radyo yayınlarından sorumlu bulunan, Başbakanlığa bağlı Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 4475 sayılı kanunun 1.inci maddesinin 2 numaralı fıkrası gereğince, " Cumhuriyet Hükümetinin iç ve dış siyasetini, yurt ve dünya yayım vasıtalarına ve umumî efkârına doğru olarak aksettirmek " ile görevlendirilmiştir. Radyolarla yapılacak her türlü söz yayınlarının, yine aynı kanunun 20 inci maddesi hükmüne göre kuruluş şekli tayin olunan Söz Komitesince tetkik edilip programı alınmasının kararlaştırılması lâzım gelmektedir. Kanunun bu hükümleri yerine getirilmek şartıyla vaki olacak müracaatların Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne yapılması gerektiğini bildirir, saygılarımı sunarım. Başbakan

5 -

4.13 15/7.

030	01			44	257	2
-----	----	--	--	----	-----	---

T. C.		Özeti
BAŞBAKANLIK HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ		
Yazın menşur		
Yazı tarihi		
Beyaz tarihi		Basın ve Yayın Genel Müdürlüğüne
Doz No.	12.11	
Gidiş No.	445	Demokrot Partinin de Radyo ya-
Gidiş tarihi	15.7.1946	yınlarında meydana gelmesi hakkında Parti
Eklere	7.	Başkanı Celâl Bayar tarafından Başbakan-
Not:		lığa gönderilen 5/7/1946 tarihli yazı ile
		verilen cevabın suretlerinin ilgilik olarak
		sunulduğunu saygılarımla arz ederim.
		Hususi Kalem No.
		<i>AB</i> <i>15/7</i>
		<i>C</i> <i>15.7.1946</i>
		2

030	01			44	257	2
-----	----	--	--	----	-----	---

DEMOKRAT PARTİ
BAŞKANLIĞI

Sayı:

DEVLET ANŞİTLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CERAMİK

Ankara, 5/7/1946

Başbakanlık Yüksek Meclisine

Ankara

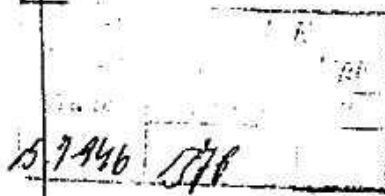
Radio idaresi C.H.Partisinin propoğandasını yapmakta ve hatta Partimiz aleyhindeki bazı makaleleri neşrinden evvel yayınlamaktadır.

Partimiz de C.H.Partisi gibi umumî efkârta hıpta bu medeni vasıtadan istifade hakkını tabiatile haizdir.

C.H.Partisi neşriyatı hakkında gösterilen Bütün kolaylıkları en ufak bir fark gözetilmeksizin, Partimize de verilmesini ve bu suretle eşitlik hukukuna istisnasız riayet edilmesi hususunun icabedenlere tebliğini rica eder derin saygılarımızı sunarız.

Demokrat Parti
Başkanı
Celâl Bayar

C. Bayar

12.7.946 3/4156

3

Demokrat Parti Başkanlığına

5/VII/1946 tarihli mektubunuza cevaptır:

Radyo yayınlarından sorumlu bulunan, Başbakanlığa bağlı Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 4475 sayılı kanunun 1.inci maddesinin 2 numaralı fıkrası gereğince, "Cumhuriyet Hükümetinin iç ve dış siyasetini, yurt ve dünya yayım vasıtalarına ve umumî efkârına doğru olarak aksettirmek" ile görevlendirilmiştir.

Radyolarla yapılacak her türlü söz yayınlarının, yine aynı kanunun 20.nci maddesi hükmüne göre, kuruluş şekli tayin olunan Söz Komitesince tetkik edilip programa alınmasının kararlaştırılması lâzım gelmektedir.

Kanunun bu hükümleri yerine getirilmek şartıyla vaki olacak müracaatların Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne yapılması gerektiğini bildirir, saygılarımı sunarım.

Başbakan

030	01			44	257	2
-----	----	--	--	----	-----	---

4

BEYLEK ANKARA VE GENEL YEREL YEREL
GOSMURİYET ANKARA

Demokrat Parti Başkanlığına

5/7/1948 tarihli mektubunuza cevaptır.

1. Radyo ile yapılacak her türlü söz yayınlarının, kuruluş şekli kanunla tayin olunmuş SŞz Komitesince tetkik edilip programa alınmasının kararlaştırılması 4475 sayılı kanunun 20 nci maddesi icabındadır.
2. Hükümetin idaresi altında bulunan radyo yayınlarından doğabilecek her türlü mesuliyetin de Hükümete ait bulunduğu göz önünde tutulmak lâzımgelir.

Filvesile saygılarımı sunarım.

Başbakan

030	01			44	257	2
-----	----	--	--	----	-----	---

5

EK:2

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVLERİ

SURET

Fekte:14/4/949

D.P.İl İdare Kurulu Sayın Başkanlığına

SEYHAN

Aslen Bağdatlı Köyü nüfusunda kayıtlı olup 1323 Senesinde babasının ölüp yetim kalan hemşiresinin kardeşi İbrahim Coşkuner üzerine sehven kayıt edilmiş ve arada 42 Sene bir zaman geçmiş isede İbrahim Coşkuner Bağdatlı köyünü terk ederek Gürümze köyüne nakletmiş 20 Seneden belli Gürümze köyünde ikamet etmekte.Kendiside evlenmiş dört çocuğu olmuş ve sehven kendi üzerine kayıt edilen hemşiresile birlikte beş çocuklu muamelesine göre yol vergisinden muaf tutulmuş,bu kerre Kaza Kaymakamlığında Halkçılar tarafından ihbar edilmiş esasen bahane sıryan kaymakam Gürümze Köyü Muhtarı heyeti ihtiyariyesini celp ederek haklarında kanuni muameleye başlamış İlçe İdare Heyetinde sanıklara bir karar tebliğ edilmiş sanıklar bu karara itirazda bulunmuşlarsada kaymakam gene ısrar bulunmuş 3 Sene size hüküm verdireceğim diyerek köylüleri tehdit ve tazyik etmiştir.

Esasen şimdiki Köy Muhtar heyeti kimisi 25,27,28,30 Ve 35 yaşlarında olup bu sehven kayıt edilen muameleden bir malumatları olmadığı gibi belkide o zaman doğmanışlar kaymakam tarafından tazyik ve baskı altında alınan ve esasen bu köyde Halk Partisi mensubidir.Fert yok idi Hepsi Demokrat Partiye geçmişlerdi.Köy muhtarı ve hey eti köyde sözleri tutulur şahıslar olup köylüydü bu yüzden 88 kişiyi Demokrat Partiden istifa ettirilmiş ve ocak kayıt defterlerini İlçe Kurul başkanlığına göndermişlerdir.

Kazada baskı halen devam etmektedir.Mesela bir köylünün tapu dairesinde ev veyahut nufusta Özel İdarede işi varsa derhal kaymakam köylüye sorar sen demokratmışın yoksa halkmışın eğer köylü ben Demokratım derse işi görülmez ve mükilat gösterilir ve halk partisine iltihak etse işi derhal görülür.veyahut C.H.Partisi başkanı tarafından daireler dolatılır.Ve işi yapılır.

Eğer Demokrat Parti tarafından böyle bir köylünün işi takip edilse kaymakam ve yahut Halk Partisi başkanı görürse her şahıs kendi işini takip etmeğe yetkilidir kimse ön ayak olamaz ve men ediliyor. Halk Partisi ekipleri köylüleri birer birer dolasmaktadırlar.Her çeşit vaatler vermekte oldukları anlaşılıyor.ve bir çok köylü Demokrat Partisinin den istifa ettiriliyor.Bu baskı devam ettikçe ne yapacağımızı bilmiyoruz. Demokrat Parti Vaziyeti halletmekte olup vaziyetimizi bu şekilde arz eder,saygılarımızı sunarız.

D.P.İlçe Başkanı
Halit Kardeş.

Aslına uygundur.

D. P. ye mensup vatandaşların
kişilik daire-
lerinde işleri Kaymakamlar
tarafından Karsten göndürül-
mediği. A. Bölgesinde Kaymakamlar
tarafından işleri Kaymakamlar
tarafından Karsten göndürül-
mediği.

030 01 66 412 2

Loza mülüm ediyorlar

Suret

Fekte:17/4/949

DEVLET ARŞİVİ
CUMHURİYET ARŞİVİ

D.P.İİ İdare Kurulu Başkanlığı Yüksek
Makamına

SEYHAN

197- Kazada ve Köylerde baskı ve çeşitli çeşitli işler bir çok köylerde Demokrat Vatandaşlara taziyk oyunları yapıyor ve hangi köyde Demokrat Kuvvetli ise Kaymakam ve Halk partisi bu köyler hakkında akla ve fikre gelmeyen mellenetliği düşünüyorlar.(Temkerli) Köyünden kır ali Namında bir Demokrat arkadaşına bir kaç kerr Halk partisi Başkanı tarafından haber gönderiliyor ki Demokrattan istifa ediniz ve gel seninle görüşeceğim diyor.Bu adam sahtekârlara metelik vermiyor isede iş başka şekle çevriliyor.Aynı köyden dört yalancı şahitle bu arkadaşın hakkında ihbar veriliyor.ve Kaymakam köye haber gönderiyor ki Kır Aliyi jandarma dairesinde 500 Sopa attıracağım diyor.

Bugün Kır Ali Jandarma dairesi tarafından celp edilmiş jandarma dairesi hüsnü muamele bazılarının ifadesini almış ve beş gün sonra gema geleceksiniz diye tenbihatta bulunmuştur.

Evvəlki yazılarımda bildirdiğim üzere Güzümze köyünden 00 Kişi istifa ettirildi.Bu günde Suphandere Ve Cizerin köyleri istifa ettirilmiş ve iki köyde kayıt defterlerini kurulumuza verdiler .

Her çeşit baskılar altında kalyorus.Bütün bu istifaların kaymakamdan alınan direktiftir.Köylerde propoganda yapan Halk Partisi müfritleridir.Bazı köylerde öyle sözler sarf edilmiş ki Bütün demokratları hükümet kursuna düzecektir.Çabuk olun Demokrattan istifa ediniz.,diyorlar.Bu sözleri tes bit etmek imkânsızdır.Ve köylüler bu müfritlerden korkuyorlar.Bu hususta ne yapacağımızı bilmiyoruz.
~~Köylülerden korkularından istifa ediyorlar.~~

Bu cihetin Genel Başkanlığa yazılmasını diler ,emirletmenizi bekleriz.

Demokrat Parti
İlçe İdare Kurulu Başkanı
Halit Kardeş.

Kaymakam ve C. H. P.
Başbakanın Köylüler ASLI GIBİDİR.
Korkutarak D. P. den
istifa yapmalarını
ettiğimizi

10.5.949
2/728

İçişleri Bakanlığı

BAŞBAK İVİTİK		
Hususi Kalem İdarine		
Tarih	Namure	Ek
	272	

15.5.1959

DEVLET ARŞİVİ
İçişleri Bakanlığı
Adana

1-17- Feke kaymakamı daimi olarak demokrat partililere güçlük çıkarmak-
da ve her vesile ile demokrat parti mensaplarına baskı yapmaktadır. Me-
selâ Akoluk hükmünde vatandaşların köy kanununa uygun olarak seçtikleri
muhtara bir türlü buyruğu vermemekte ve kendi istediğini muhtar tayin
etmektedir.

Vatandaşlar kaymakamı şikâyet ettiklerinde şikâyetçileri celp
ederek tazyik ve tahkir etmektedir.

Bu mevzu hakkında D.P. İl idare kurulu valiliğe mükerreren müræ-
caat emişse de bundan hiç bir netice alınamamıştır.

*Feke kaymakamının
D.P. ilere türlü şikâyet,
taharet ve baskı yaptığı d.*

İçişleri Bakanlığı
T. KALEM
10.5.949
No. 2/926

*İçişleri Bakanlığına
4.5.1959*

BASRAK ANTIK
Hususi Kalem ve mühürler
Tarih: 26.5.59
V. no: 262
EK

030 01 66 412 2

5

EK:3

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
İZMİR VİLİYETİ İDARE MEYDANI
MÜBÜRÜ

7487

DEVLET ARŞİVİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

İZMİR, 30,10,1947.

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİ	
4. 11. 1947	E. 1
No. 75861	/

C.H.P. Genel Sekreterliğine

Ankara.

Cumhuriyet Bayramında İzmirde yapılacak merasim sırasında siyasî partilerin ayrı ayrı geçide iştiraklerinin leh ve aleyhte bazı tezahurlara yolaçacağını ve bunun halk kütleleri arasında münaferet tevlit edebileceğini gözönünde tutan İl İdare Kurulumuz, Partimizin bu geçide katılmamasını ve Partimiz mensuplarının Ocaklarla Halkevleri ve Halkodalarında bayramı en geniş ölçüde kutlamalarını kararlaştırmış ve bu yolda teşkilâtımıza tebligat yapmış olduğu gibi keyfiyeti 24,10,947 tarihli Anadolu gazetesinde intişar eden beyanat ile de halka duyurmuştur.

Bu görüşümüze iştirak etmeyen Demokrat Parti, yakalarında D.P. kâğıt rozetleri olduğu halde tahminen 1500-2000 kişiden ibaret bir kafiyleyi geçide iştirak ettirmiştir.

Büyük ekseriyeti işçi ve küçük esnaf teşkil eden bu kafilenin arasında 8-10 yaşları arasında rozetli bir kaç yüz çocuğun da bulunması bu alayı seyir edenlerin üzerinde hoş bir tesir bırakmamıştır.

Bu tören münasebetiyle valinin Cumhuriyet Alanında toplanan askeri, talebeyi ve halkı tebriki sırasında yüksek sesle hatırlarını sorduğunda (Sağol) cevabı verildiği halde, Demokrat Parti mensuplarının bu hatır sorma sırasında (Sağol) yerine (Yaşasın Cumhuriyet) diye bağırması olduklarını ilişik sunduğum Demokrat İzmir gazetesinin yazısından öğrenmiş bulunuyorum.

Bin beş yüz kişinin bu hatır sorma sırasında hep bir ağızda (Yaşasın Cumhuriyet) diye bağırması pek de tabii görülemeyeceğine göre bunun evvelden tertiplendiğini ve valiye hakaret kasdiyle yapıldığını kabul etmek daha doğru olur mutalâasındayız. Tafsilatını bilmemekle beraber İstanbuldaki geçitte de -bu gibi merasimlerde verilen selâmların ancak o mahalde Hükümeti temsil edenler tarafından alınması mutad iken-Demokrat Parti İl Başkanı, tribünün sağ merdiveni başına gelip, geçenlerin selâmını almış olmasını üzerinde durulması gerekli bir hareket olarak te-lakki ederiz.

Bayram günlerinde Demokrat Parti mensuplarının ocaklarımız önünde yaptıkları bazı tecavuzkâr hareketleri burada tekrar etmiyeceğim.

./.

Bütün bunlar, memleketimizde demokrasinin inkişafı için Partimiz tarafından sabır ve hoşgörülükle hareket edilmesine mukabil Demokrat Partinin samimiyetsizliğini ve öteden beri Partimizi halk nazarında küçük düşürmek için takip ettikleri çalışmaların her fırsatta tekrar edildiğini açıkça gösterir.

Bundan başka, Demokrat Parti her fırsatta bu kabil hareketlerle Hükümet otoritesini de zayıflatmağa çalışmakta ve dolayısıyla idare Amirlerini kendilerine karşı tamamen pasif bir vaziyette, hatta kanunları dahi tatbik edemez durumda bırakmaktadır.

Kanaatimce bu gibi hareketler üzerinde dikkat ve ehemmiyetle durulmadığı takdirde ilerisi için nahoş neticeler doğması çok muhtemeldir.

Keyfiyeti arzeder, Derin Saygılarımı sunarım.

C.H.P. İl İdare Kurulu
Başkanı

M. Orhon

13.
Sayın Şefek Tunçay arkadaşımıza
saygılarıyla

4. 11. 1947

R. Biçer

İlişik: 1

SKA.

4 Kasım 1947

EK:4

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
İL İDARE KURULU
BAŞKANLIĞI

SAYI

6684

İzmir, 6.5.1947.

C.H.P. GENEL SEKRETERLİĞİ	
T. 13. 5. 1947	EKİ
No. 66981	/

C.H.P.Genel Sekreterliğine

A N K A R A

Bergamanın Bölcek Köyü Demokrat Parti başkanı Hüseyin Tosunun, Ebedî Şefimiz Atatürkün gençliğe hitabesinden bir kısmını alarak oturdukları parti kahvesine astığı Bergama Partimiz Başkanlığı tarafından bildirilmektedir.

Asıldığı bildirilen yazının bir suretini ilişik sunuyorum.

Hitabenin bu şekilde kullanılmasını halkı hükümet aleyhine tahrik maksadıyla yapılmış bir tertip olarak kabul ettiğimizden gereğinin yapılması ricasiyle derin saygılarımı sunarım.

Bir sureti Valiliğe gönderilmiştir .

C.H.P. İl İdare Kurulu
Başkanı

görülmüştür.
Donfarma
0.2. 19.6.47

M. Orhon

İlişik: 1 X, V.

17. I. 1947
Görülmüştür. Tarih: 17. I. 1947
Sanatlar 26. V. 1947 C. D. İ. K. P. T.

EK:5

HUN
M. V. LAYETİ
M. N. V. LAYETİ
M. S. LAYETİ

6173

C. H. P. Genel Sekreterliği
T. 62501 30 Şubat 1947
M. 741

İzmir. 5, 2, 1947.

C.H.P. Genel Sekreterliğine,

Ankara.

Demokrat Partinin fikirlerini yaymakta olan İzmir Gazetesi son günlerde Hükümetin ve Partimizin itibarını kırmak yolundaki hücumlarına yeniden hız vermiş bulunmaktadır. Bu yoldaki neşriyatın bir kısmını gösteren nüshalar ilişik sunulmuştur. Bunlar dışın-da demokratların köylerde din propagandası yaptıklarını eserle öğreniyoruz.

On gün evvel İdare Kurulu arkadaşlarıyla birlikte uç beş köye tetkik gezisi yapan Ödemiş İlçe Başkanımız Fethi Uygunerin verdiği bir raporda çok dikkata değer olan şu satırları aynen kaydediyorum: " Bu uç köyde kadın ve erkeklerden şu sözleri işittim: Demokrat Parti ileri gelenleri köylere kadar giderek C.H.Partisinin dinle alâkadar olmadığını, Halk Partisinin İslâmiyeti mahvetmek ve dini ortadan kaldırmak için çalıştığını, bu suretle milleti felâkete ve mahva sürüklediklerini bildirerek köylü üzerinde aleyhimize fena izler bıraktıklarını beyan etmişlerdir." Ödemiş Başkanımız bu irticâkâr propagandayı çürütmek için lâzımgelen cevapları vermiştir.

Demokrat Parti mensupları halkın hoşuna gitmeyen her şeyi Partimize ve Hükümete atfetmekte, iyi netice veren kararları ise kendi gayretlerinin semeresi diye göstermektedirler. Bu partinin tenkitleri ve siyasî çalışmalarını tamamiyle gayrisamimi ve hatta rejime dokunur kötü maksatları istihdaf eder görünmektedir.

Hastalıklı tütününü yüksek fiyata satamayan tütüncüyü müdafaa ediyor görünmek, tütün zürrainın himayesi maksadiyle kurulacak müessesenin ilk sermayesini teşkiledecek olan %5 prim mevzuunu ele alarak her gün mütemadi neşriyat yapmak suretiyle (ilerisini lâyikiyle göremiyen) ekicileri bu karar aleyhinde bulunmağa teşviketmek, basit hadiseleri büyütterek heyecanlı haberler yaymak hep bu maksatla yapılmış plânlı ve sinsî gayretlerdir.

Bu şekil hareketlerle Partilerin mensupları arasında bir düşmanlık havası husule getirmişler ve sözü ayağa düğürerek çirkin bir durum yaratmışlardır ki bu halin git gide milli vehâletini sekteye uğrattacak bir mansarayaya münceer olacağından haklı olarak körkölür.

490 01 446/1823 1

DEMİT AKKÖKÜN GENEL MÜDÜRÜ
DEMOKRATİK AKŞIN

İzmir Adliyesi, muhalif matbuatın Hükümet itibarını düşürecek mahiyetteki neşriyatıyla ciddi bir şekilde ilgilenmemektedir. Bunu gösteren küçük bir hadiseyi arz ediyorum:

Bir müddet evvel Anadolu gâdetesinde Demokrat Partiyi tenkit maksadiyle işaretler sütununda (yüzelliliklerden başka vardacı bulamıyorlar mı?) Başlıklı bir yazı intişar etmişti . Bu yazı üzerine neşren ve imsen hakarettten dolayı yüzelliliklerden Küçük Etem Demokrat Parti Merkez İlçe Başkanı Osman Kapani'yi vekil tutarak Anadolu gazetesini aleyhine dava açmıştı. Millî Mücadeleye muhalif hareket edenlerin Partiyeye kaydedilemeyeceği Demokrat Parti nizamnamesinde yazılı olduğu halde bu adamı Partilerine kaydetmiş olmaları, Celâl Bayar'ın İzmire gelişinde ve Dr.Faik Muhiittin için hazırladıkları cenaze töreninde kendisine fiili vazife verilmiş olmasının bir gazete tarafından isim zikredilmeksizin tenkit edilmesi tabii olduğu halde iddia makamı bu hareketi suç telakki etmiş ve gazetecinin tecziyesini istemiştir. Buna rağmen Hâkim hakaret fiili olmadığına ve Anadolu gazetesinin Demokrat Partinin hareketini tenkit ettiğine kanaat hasıl ederek berâet kararı vermiştir .

Gerek bu hadise gerek Hükümetin itibarını düşürecek şekildeki neşriyatın sıkı bir takip mevzuu yapılmamış olması İzmirdeki Adliye teşkilâtının daha esaslı bir surette cihazlandırılması lâzımgeldiğini göstermektedir . Şahsi kanaatımca İzmir Savcısı ileride İzmirden Milletvekili olmak hevesine düştüğü için her taraftan prestij toplamak gayretine kapılmış bulunmaktadır.

Menfi faaliyetleri önlemek için teşkilâtımız mütemadi gayretler sarfetmekteyse de itiraf etmek lâzımdır ki Ege Bölgesinde İzmir gazetesinin zehir saçan neşriyatına tamamiyle mukabele edecek bir gazeteye sahip bulunmuyoruz.

Son günlerde öğrendiğimize göre plânlı hücumlarının başladığı gündenberi Demokrat Parti İzmir gazetesini bütün köylere parasız dağıtmaktadır.

İktidar Partisinin daima tenkide maruz bulunmasını tabii görerek neşriyat itibarıyla muhalefete nazaran güç durumda olacağını kabul etmekle beraber kuvvetli bir gazete çıkarmamız ve köylere kadar bu gazeteyi bizim de parasız göndermemiz lâzımgelmekte ve kanaatımca bunların tertiplenmesinde Genel Sekreterliğimizin büyük yardımlarına ihtiyaç hasıl olmaktadır .

Artık katıyetle belirmiştir ki; Demokrat Parti siyasi mücadelesini en ziyade Ege Bölgesinde yapmakta İzmir gazetesi de bu mücadelede en mühim rolü oynamaktadır. Yeni Asır gazetesi ise sürümünü arttırmak maksadiyle muhaliflerin çalışmalarını kuvvetle desteklemektedir.

Partimize sadakat ve feragatla bağlı kalan Anadolu gazetesi daha kuvvetli bir tahrir ailesine sahip olmadıkça ve İzmir harici teşkilâtını genişletmedikçe bu mücadelede güvenilecek bir varlık olamayacaktır. Bu gazetenin takviye edilmesini de hem faydalı hem lüzumlu görmekteyiz.

Son zamanlarda Hükümetin aldığı isabetli kararların çiftçi üzerinde tesirleri memnuniyet uyandırıcı bir hava yaratmışsa da halk efkârını türlü vesilelerle teşevvüğe sevkeden mugalatalı neşriyatın devamı saf köylüyü yavaş yavaş aldatacak bir mahiyet arz etmektedir. Karşımızdakiler dürüst ve samimi olmadıkça mücadelenin hem müşkil ve çetin olacağı hem de memleketi zarar verecek şekiller alacağı aşikârdır. 4.2.1947 tarihli 6159 sayılı yazımıza ekli olarak gönderdiğimiz İzmir gazetesindeki mürettep ve ihtilâli teşvik eder tarzdaki neşriyat bu müddeayı isbat için açık bir vesika teşkil etmektedir.

Millet ve memleket için faydalı olmasını candan dilediğimiz yeni Parti gayrişamimi çalışmalarıyla ve yaratmak istediği menfi hava ile bize bu dilek ve bu ümidimizin beyhude olduğunu göstermektedir.

Bu kabîl faaliyetlerin bu tempo ile devamında memleket için ileride telâfisi güç olacak fenalıklar doğacağından endişe duyduğumu arz etmekten kendimi menedemedim.

Bugünkü durumla memlekette anarşi yaratmağa müsteit görünen bu yersiz ve pervasız ihtirasın seyrini durdurmak için lâzımgelen tedbirlerin süratle alınmasını, millî birliği bozmağa yeltenen bu faaliyet sisteminin önemle tetkik buyurularak memleket menfaatıyla telif kabuledecek bir şekle sokulmasını arz eder, hareket tarzımız hakkında da bizi sık sık tenvir buyurmanızı rica ederim.

H. P.

Derin saygılarımla,
C.H.P. İl İdare Kurulu
Başkanı

M. Orhon

XI, X

10 - II (111) X

M. T.

X inci büroya sunulan
3.2.1947
Renâelurson

F-13

X inci Büroya sunulan
21.3.1947
B. XI
Renâelurson

Gerçekten netice alınmıştır. XI. Büro
Şefi Şifine sunuldu. 11-III. 1947
C. Dursunoglu

EK:6

Çeşme : Ziraat Bankası Müdürü

HAKKI SÖNER

Sayın İsmet İnönü'nün seçim nutkunu vereseği gün (Gidin büyük efendiniz nutuk verecek dinleyin) diye söyletiği gibi daima Demokrat Parti erkânıyla temasda olup Partimiz aleyhine dehşetli propaganda yapmakta olan aşağıda isimleri yazılı üç kooperatifçiyi teşvik ettiği muhakkaktır.

Çeşme : Kooperatif müdürü

ESAT AYDIN

Demokrat olup gizlice Partimiz aleyhine faaliyet yapmaktadır ve daimâ şekilde demokratlarla temas halindedir.

Alaçatı : Kooperatif Muhasibi Adil

Temamile demokrat olup Alaçatı Belediye seçimi esnasında saatlerce Demokrat Parti merkezinde bulunarak ortaklar üzerinde demokratlar lehine tesir yaptığı gibi (Allah ulusun yardımcısı olsun) diye yazılı oy kullanmış ve aleni bir şekilde Demokrat Parti lehine halen dahi propaganda yapmaktadır ve milletvekili seçiminde dahi bizim oyumuzu kullanmadı.

Barbaros : Kooperatif Muhasibi MUSTAFA TAMER

Aleni bir şekilde Partimiz aleyhinde ve Demokrat Parti lehinde faaliyette olduğu gibi milletvekili seçiminde Demokrat Parti oylarını ortaklara tevzi etmiş ve şu suretle ortaklara tesir etmiş tam manasile demokrattır.

Aslı gibidir.

BASIMHAZIRI AHMET EMİN YALMAN Çapı: 24x32 cm. Sayı: 28 YATAYIN SALI 28 NISAN 1950

YATAYIN EĞRİYE EĞRİ - DOGRUYA DOGRU Fiyatı: 10 Kuruş

LONDRA MEKTUBU Arap Birliğinde çıkan ihtilaller, Ortasarkta karşılıklı artırıyör

14 Mayıs 1950 de yapılacak milletvekili seçimlerinde

D. P. nin namzet listesi ilân edildi

D.P. nin İstanbul namzetlerinden Evren Adnan, Ağah Erman, Firman Tokal, Şevki Yılmaz

Namzedler memnurlukla karşılandı Listede memleket çapında sevilmiş birçok isimler var

D. P. nin seçim beyannamesi bugünlerde neşredilecek

Celâl Bayar ve umumi idare heyeti âzaları yurtta büyük seçim propagandası seyahatine çıkıyor

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yanında Celâl Bayar ve diğer D.P. liderleri

İlk defa siyasi hayatta rol alan kimseler de listede yer aldı

Ankara, 24 (Telgraf) — 14 Mayıs 1950 milletvekili seçimlerinde Demokrat Parti tarafından gösterilen adaylara dair Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilen adaylar...

D.P. İstanbul namzetlerinden Ahmet Erman, Ağah Erman, Firman Tokal, Şevki Yılmaz

Celâl Bayar

Sayıli günler

Yazan: AHMET EMİN YALMAN

Ön dördü mayıs günlerinde... seçimlerin başlamasına sebep olmaktadır...

Son hâdiseden mesul olan kim?

Ç.H.P. Bakan Vekili ve Vilâyet İdare Heyeti Reisi bu suale cevap veriyor... Bir müddet önceki pehman ve belalenin...

M. Kalkınma Partisi İstanbul'da seçimleri iştirak ediyor

M.H.K.P. Genel Başkanı Hüsnü Özalp... M. Kalkınma Partisi, İstanbul seçim bölgesinde partisi...

Bir anket Eisenhower Cumhurbaşkanını seçilecek

New York, 24 (A.A.) — Ümmet seçimi müessesesi, 1950 Cum. başkanlığı için bir anket yaptı...

Batının azmi

Rusyanın her tarzıyine karşı konak... Washington, 24 (AP) — Batıya...

Bir Romen ticaret adamının yaşadığı dram

Diğer, Dinişin Ticaret Müb. Başkanı... Bir Romen ticaret adamının yaşadığı dram...

Bulgaristanda mukavemet Komünist hükûmetine karşı silâhli ayaklanma

Birçok Bulgar vataneşeri 'Titocu' suçlu ile mukaveme ediyor

Washington, 24 (A.A.) — Devlet Başkanı Truman kongresmanlar...

Ürdün Krallığı Batı Filistin'i dün ilhak etti

İsrail Devleti bu ilhaki tanımayancağını dün ilân etti

London, 24 (Nas) — Moskva'da...

Churchill'in tenkidleri

London, 24 (A.P.) — Avam...

SEL GİDER... Korktuğum bapımiza gelmesin de!

Şakika, pa, güler; şakika, pa, güler; şakika, pa, güler...

PAZAR 14 MAYIS 1950

ULUS

POKER-PLAY

Vatandaşlar huzur ve sükûn içinde oylarını kullanacaklar

Seçimler bugün yapıyor

Seçim günü

Hüseyin Cahit YAĞCIN

Hummalı seçim faaliyetlerini takiben üç günlük bir sükûn ve dinlenme devresinden sonra seçim sandıklarının kapılması...

Aynı zamanda, ünlü yazar ve millî hükümet müdâri Hüseyin Cahit Yağcın...

Seçim mücadelelerinin propaganda adanmış müvafakkatıyla geçirdiği evre...

Fakat bu her iki hususta da, her iki tarafın da...

Kime ve hangi partiye oy vereceği? Partilerin ve mistiklerinin hepisi...

Burada hepimiz için millî bir vazife teşkil eden nokta...

Ofis hububat almına devam ediyor

Bu bir iki hafta içinde her devrimci halkımızın çok büyük bir başarıya imza attığı...

Table with 2 columns: Name and Number. Includes names like Cankaya, Dural, Secim, Kuvvetli, etc.

Oy pusulalarına adınız yazmayınız

Adilet Bakanlığınca bildirilmiştir. Bu pusulalarda...

Oylar sabah 8 den akşam saat 17 ye kadar atılacak

17 de oy sandıkları açılarak aneni tasnife başlanacak ve neticeler alındıkça peyderpey ilân edilecek

Milletvekilleri seçimi bugün başlıyor. Yerleşik her tarafında...

Oy sandıkları, bu sabah saat 8 de açılacak ve akşam 17 de kapanacaktır...

Adilet Bakanlığınca kurulmuş bulunan seçim bürosu...

Bir müddet önceki Polonya hükümetine ve herhalde Mustafa Kemal Paşaya...

Dr. Headley'in demeci

Sıtma savaşı çok verimli olmuştur

Amerikalı uzman, 3 yıl içinde sıtmanın kökü tamamen kazınabilir, diyor

Dün saat 12.30 da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemal Beyazıt...

Dr. Headley hitabından sonra bir arka konuşma yaptı...

Üç Dış Bakanı, Ankara, Berlin ve Stokholm Londra toplantısı sırasında bir araya

3 Dış Bakanı toplantısı

Dünyanın yegâne mütecaviz ve karış dinamik tedbirler almamak

Londra, 13 Haz. (United Press) — Üç büyük konferanslar bugün...

Üç büyük devlet dışişleri bakanları bugün Stokholm'de...

Dr. Headley hitabından sonra bir arka konuşma yaptı...

Dr. Headley hitabından sonra bir arka konuşma yaptı...

Dr. Headley hitabından sonra bir arka konuşma yaptı...

Dr. Headley hitabından sonra bir arka konuşma yaptı...

Dr. Headley hitabından sonra bir arka konuşma yaptı...

Dr. Headley hitabından sonra bir arka konuşma yaptı...

Dr. Headley hitabından sonra bir arka konuşma yaptı...

Bugünün parolası şudur: Kanun içinde sonsuz seçim hürriyeti, kanun dışında hiçbir şey!

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı yaptığı konuşmada, oyunu kullanmakla vazifesi sona eren vatandaşın, neticeyi saygı ve sükûnetle kabul edeceğini söyledi

Istanbul, 13 (Telefonla) — İstanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Istanbul İl Seçim Kurulu Başkanı...

Pakistan Başbakanı Liaquat Ali Han Amerikan Senatöründe bir yemek düzenlemiştir. Habercinin üstünde yazmaktadır. Yabancı konsültatör Liaquat Ali Han'ın Mr. Tompkins ile birlikte görüşüyor.

Yakarlı toplantıda, Ankara, Partisi İsmail Hakkı Paşaya...

Eskişehir'e yardım

Toplanan para 2 milyona yaklaştı

Diyanet İşleri Başkanı, yardım işlerinin muvakkat neticelerini ve hayrat hademeleri için alınan tedbirleri anlatıyor

Eskişehir'de en büyük yardım toplama çalışmaları...

Seçim neticeleri radyolara ilân edilecek

Buğün yapılacak olan seçim neticeleri...

Marshall Yardımı Pİlmi siyasi makamları için kullanılmamıştır.

İstanbul Belediye Başkanı...

İstanbul Belediye Başkanı...

İstanbul Belediye Başkanı...

İstanbul Belediye Başkanı...

ÇARAMBA
0
MAYIS 1950
Yılın 10. Sayısı

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

POKER-PLAY
HELE SEN BU YERDE
BİLEMEZSİN BU OYUNU

İnönü'nün İstanbul Nutku

Cumhurbaşkanı, esaslarını tahakkuk ettirmeğe muvaffak olduğumuz demokratik rejimin muhafazası da büyük gayrete bağlıdır, dedi

Cumhurbaşkanımız İnönü'nün evvelki gün İstanbul'da karıştığından iki intiba

İnönü ile Kural Faysal arasında
İnançsızlık...
Milletin...

Demokrat Partinin heyannamesi
Cemal Süreyya BAKLAR

İnönü'nün İstanbul Nutku...
Milletin...

İ. İnönü'den Ankara seçmenlerine

Hizmetimiz yeni bir seçim devresi için emrinizdedir

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Ankara seçmenlerine yazdığı mesajı gündemlendirdi.
Ankara'daki, Sevgili Hemsöhrlerim,
Seçim bölgelerim olan Ankara'nın ilkerlerinde ve Malatya'dan başlayarak, yurdum bir çok yerlerinde söyledim seçen mutlaklarımla Ankara Hemsöhrlerime yazdığım mesajlarımla konuşmak hepimizin için müstesna bir zevktir.
Bölgelerin ekli olan ve birbirini tamamlayan bir seçim mutlaklarındaki esaslar, bir Ankara aday seçtiğiyle, Cumhuriyet Halk Partisinin Seçim Beyannamesine katarak takdirinize arz ediyorum.
Hizmetimiz yeni bir seçim devresi için emrinizdedir.
Membelerimiz geleceği beklemekten birinci derece de ehemmiyetli vazifemize, yerleşmiş ve gelecekte için hep senelerden bütün dikkatimizi üzerinde topladığımız demokratik hayatın yeni bir büyük misyonunu veriyoruz.
Vatandaşlarımızın seçim mücadeleleri sırasında milletvekili seçmelerine katkıları için büyük teşekkürler.
Ankara seçmenlerine büyük hımetler dilerim.
İSMET İNÖNÜ

Dükkân İstanbul'da basın toplantısı
Ankara kadınlar toplantısı

Bütün İstanbul dün yerinden oynadı

İnönü'nün nutkunu dinleyen mahşeri kalabalık "yaşa, varol, diye İstanbul'un semaşını çnlattıyordu"

İstanbul, 9 (Cumartesi) günü akşamı...
İnönü'nün İstanbul Nutku...
Milletin...

Asılsız bir rüvayete cevap Vatandaşlarımızın şunu bilmelerini isterim

C.H.P. seçimde çoğunluğu kaybederse İsmet İnönü tabiiyle Cumhurbaşkanlığından çekilecektir

Genel Başkanımız antidemokratik sayılabilecek iki yasağın komünistlik faaliyetine ve dinin siyasete âlet edilmesine karşı olan yasağın muhafazası için geldiğini belirtti
İstanbul, 9 (Cumartesi) günü akşamı...
İnönü'nün İstanbul Nutku...
Milletin...

Biz daima dürüst mücadele ederiz

Zafer Basıyazarı akıl hocamızın bırakıp demokrasi kahramanlığı rolünden artık vazgeçmelidir

Mümtaz Faik Fenik kimseye boyun eğmez
Hayatı boyunca onun ideal demokrasi davasının tahakkukunu görmüştür

İstanbul, 9 (Cumartesi) günü akşamı...
İnönü'nün İstanbul Nutku...
Milletin...

Dürüstlüğü görülmüştür

Neşrettiler heyannamesi, D.P.'nin kütürası...
Milletin...

Bakanların konuşmaları
Ekremel ve Tuncel, Tarım ve Hayat Bakanları...
Milletin...

Yarın Propaganda tamame kesilecek
TARIM

İKİ BEYANNAMEDEN İLHAMLAR

Millet için "Derletçilik"

Kalantarlar için "Fertçilik"

C.H.P. nin seçim Beyannamesi
Yeni...
Milletin...

CUMA 12 MAYIS 1950 Yıl 30 - No 10849

ULUS ADIMIZ ANDIMIZDIR

POKER-PLAY

İnönü bugün 11 de geliyor

Cumhurbaşkanı Haydarpaşa'da kalabalık bir halk kütləsi tarafından büyük sevgi tezahürleriyle uğurlandı

İnanç erveği gün Halkoğlu'nu tezahüratıyla karşılayanlar

Yegâne pratik yol

Hüseyin CAHİR YALCIN Milletlerarası politika-ya son zamanın siyaseti-ni yorumlayıcı ve değerli fikirleri arasında da Halkın Amerikan ve Sovyetler Birliği arasında bir taraftan bir taraftan diğer taraftan...

Üç Dış Bakanı dün toplandı

Çoklarını tebliğde, üç gün devam edecek olan bu toplantılarda günün bütün uygun vasıtaları takviyesidir, deniliyor

Türkiye - Fransa Dostluk Komitesi toplandı

Konferansın sonra Ankara ve İstanbul hakkında iki film gösterildi

Dr. Dülgerin Başkanı bir arada

Yücel Selim Karulu Başbakanın Müviri Akıncıdır

İsmet İnönü

G. Sekreter Trygve Lie Moskova'da

Hava alımda Gromyko tarafından karşılandı. İki bir kaç gün bir demerle barmayacağına söz verildi

Ortaşar meseleleri hakkında rapor hazırlanacak

Yeni İtaliya Gazetesi yazdığı gibi, Londra'da toplanan bir konferansın gündem maddesi olarak...

Gelen Bakanlar

Belediye Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Nihal Ermen, İçişleri Bakanı Emin Dönmez, Milli Eğitim Bakanı Talat Başoğlu, Ekonomi ve Tarım Bakanı Veysel Karaoğlu, Sağlık Bakanı İsmail Hakkı...

Seçim Kurulları bütün hazırlıkları tamamladı

Seçim düzeninin bozulmaması ve oy vermenin tam bir serbestlikle yapılabilmesi için kanunun koyduğu hükümler yürürlüğe girmiş bulunuyor

Pazar günü umumi yerlerde ispirtolu içki içilmesi veya her hangi bir surette açık veya kapalı şiselerle ispirtolu içki satılması veya satın alınması yasaktır

Adnan Adıgüzel

Mustafa İnanç

Mustafa İnanç

Kayseri Nuh Naci Verem Hastahanesi törenle açıldı

Kayserililerin Bakanlığa hibe ettikleri hastanenin kadrosu ve teçhizatı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca ikmal edilmiştir

Dönüşü açılış töreninde hazır bakanlar

Tabakhane köprüsü dün törenle açıldı

Belediye Başkanımız o semtte ve şehrin işlerine hızla devam edildiğini söyledi

Belediye Başkanı ve Şehir İşleri Müdürü

Sunderland takımı İstanbul'da

İstanbul, 11 (Telifsiz) - İngiltere Profesyonel Lig takımı Sunderland takımının İstanbul'a gelmesiyle ilgili haberler...

Bakanlar Kurulu

Bakanlar Kurulu dün saat 10'da toplanarak, Bakanlar Kurulu'nun gündem maddelerini görüşüp...

Menderes nehri taşı

İzmir - Denizli posta treni yoluna devam edemedi

İşkence iddiası

Davacı, yüceltilirine sırasında dava ettiği kimseyle tanışmamış bile

BASKINLI... Ahmet Emin Yalman... Pazartesi 1 MAYIS 1950... Yıl: 10 - Sayı: 3212

VATAN

Yeni Gelen Oylama... AMERIKAN PAL TRAFIĞINI... Her yerde aranız.

Partiler arasında mücadele kızışıyor Demokratların açık hava toplantıları

Demokrat Partiler Ankara, Bursa, Denizli, Eskişehir, Konya, Bakesir ve Mersinde toplandı İktidar şiddetle tenkid edildi. Ankara toplantısında bir hâdise çıktı

Ankara, 30 (T) - Demokratların açık hava toplantıları bugün saat 11... Çeşitli konuşmalar yapıldı. Valimura rahatsızlığından dolayı toplantıya katılmayan bazı milletvekilleri... Ankara toplantısında bir hâdise çıktı.

Demokrat Parti'nin Mersinde yaptığı toplantıda... (Foto: VATAN) Mersin'de Demokrat Parti'nin toplantısı. Önünde konuşan milletvekili... (Devamı 2. 3. 4. 5. 6.)

Bugün Bahar Bayramı

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygve Lie daimî barış konferansı kurmak istiyor Trygve Lie Paristen Londra'ya hareket etti, münirler çıkmadığı takdirde Moskova'ya da seyahat edecek

Lie, büyük devletler ile temasa geçti Paris, 30 (A.A.) - Komünist Çin'in Güvenlik Konseyinde ve Birleşmiş Milletlerin diğer kuruluşlarında temsili meclisleri Genel Sekreteri Trygve Lie'nin Avrupa'ya yaptığı seyahatinin başlangıcı... (Devamı 2. 3. 4. 5. 6.)

Binbir kılâba doğru

Gençler Cemaati günü... Hicaz çarısı ile kılınan sa veya bu hâdiseyle ilgili olanlar... (Devamı 2. 3. 4. 5. 6.)

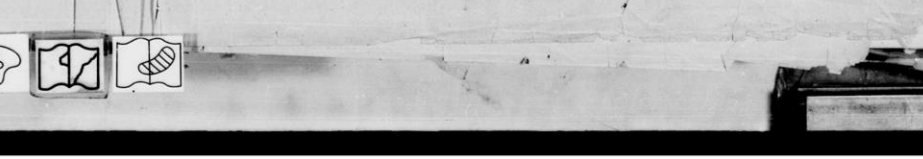
«VATAN» ekibi ve seçim faaliyeti

On üç muharririmiz yurdun muhtelif köşelerinde çalışmaya başladılar (Dördüncü sayıfımızdaki teferühat okuyunuz) Anketi yapan: BURHAN ARPAD

Paris Fatma ile Amerikalı...

Paris Fatma ile Amerikalı... Paris'te kocasının Paris hususî abrimize verdiği beyanat Yazın: REBİA TEVFIK BAŞOKÇU Paris Hürriyet Muharriri

SEL GİDER... Politika kurduldu... Bu meselede ne gördüklerinizdir?... (Devamı 2. 3. 4. 5. 6.)

RASHUBAKARI Ahmet Emin YALMAN Pazartesi 8 MAYIS 1950

VATAN Yıl: 10 - Sayı: 3219 - EGRIYE EGRI - DOGRUYA DOGRU Fiyatı: 10 Kurus

POKER-PLAY HUKUK SİZİN İÇİN DÜZENLENEN BİR OYUNDUR

Yurtta seçim mücadelesi kızıştı

İnönü Bursada, Bayar da Malatyada konuştu Bayar ve İnönü arasında başlayan nutuk düellosu

Erim inkılâbın tehdit edildiğini söylüyor

D. P. Başkanı, İnönü'nün tavsiyelerinin siyasi taktik olduğunu, bunları C.H.P. lilere telkin etmesini söyledi İnönü Bursada şiddet usullerini tenkid etti

Aydında, Karaosmanoğlu İnönü'nün sözlerini tenkid etti Menderes, C.H.P.'nin muhalefette iyi hizmetler yapacağını söyledi

Malatya 7 (Hüsnü Mahabbet) mi Mevlanâ Kendüli bildiriyor. Bugün saat 12.30 da kaza yolu ile gelirim geçen D. P. Genel Başkanı Celâl Bayar, Malatya'ya dokuz kilometre dışında yerleşen göden kalabalık bir jüri karşısına çıkmış tabii ki bu jürinin karşılığı ve diğerleri gibi gürültü ile gün eveli millet bir Halk Partisi tarafından Şehir Kurulunda idare eden Mehmet Karakaya adında ve jüri üyesi olarak katılmaya hazır olanlar. İktidare karşı D. P. mensupları gürültü başta bir hitabede bulunmuşlardır. Sözlerine 'Malatyalılar, sizin en büyük kumandanı kurduğumuz, seni bir mükâf' diyeceklerdir. (Devamı Sa. 3 Şh. 4 de)

Hususi surette giden arkadaşlarımız bildiriyorlar

Üç büyükler Perşembe günü toplanmaya başlıyor

Mr. Acheson dün Parise vardı

Uç partinin dünkü Kocaeli toplantıları

Demokratlar dün Balıkesir, Zonguldak Mersin ve Antep'te toplandı

Bir doğum günü hediyesi

Yazan: AHMET EMİN YALMAN

Sayarı dikkat baskı şikâyetleri

İdare emirleri D. P. lehine baskı yapıyor, Millet Partisi C.H.P. ile anlaşmaz, Evkaf U. Müdürlüğü lehine propaganda yapıyor

Helikopterle uçuş yaptım

Yusufçuk böceğinin birkaç bin defa büyütmüğü olan bu acııp uşkete neler gördüm

SEL GİDER... Panzehir!

Kız ve Gençlik Fakültesi Cemiyetinde Kurum üyesi vasıfıyla sel gidi

Halide Edip İzmirde İzmirde seçmenlerle uzun süren iki konuşma yaptı İmir, T. (Hüsnü) - Demokrat Parti İsmiyle emirli ki Milletvekili aday olan Halide Edip - Adnan Bugra Özalp ve jüri ile gelirim geldi ve jüriye kalabalık bir vatandaşlar jüriye katılmaya hazırlandı. D. P. mensupları Halide Edip İsmiyle emirli ve jüriye katılmaya hazırlandı. (Devamı Sa. 3 Şh. 4 de)

Partilerin şehirlerimizdeki toplantıları

Demokrat Parti, dün şehirlerimizde toplantılar yaptı. Kocaeli toplantısında Milletvekili adayları Dr. Mükerrem Sarı, İsmail Hakkı Uzun ve Mustafa Şişman'ın konuşmaları ilgi çekti. (Devamı Sa. 3 Şh. 4 de)

CANKAYSEK'E SİLAH GÖTÜRDÜM

Honolulu'da karşıma çıkan Yunanlı kaptan

San Pedro limanında - Yunanlı silâh taciri ile karşılaşma - Çıkan anlaşmazlık - Cennup yelinden meydana gelen - Pasifikte hortum fırtınası - Honolulu'da - Gazeteciler arasında İstanbullu Rum genci

Yazan: SİNAN KORLE

Helikopterle uçuş yaptım

Yusufçuk böceğinin birkaç bin defa büyütmüğü olan bu acııp uşkete neler gördüm

Ferid Lütfi Karaosmanoğlu bir konuşma yapıyor

SPOR

Fenerbahçe Milli Eğitim şampiyonu oldu

Bir D.P. li öldürüldü

Öldürülen kişi de ağır yaralandı

Sayarı dikkat baskı şikâyetleri

İdare emirleri D. P. lehine baskı yapıyor, Millet Partisi C.H.P. ile anlaşmaz, Evkaf U. Müdürlüğü lehine propaganda yapıyor

SEL GİDER... Panzehir!

Kız ve Gençlik Fakültesi Cemiyetinde Kurum üyesi vasıfıyla sel gidi

SALI
9
MAYIS 1950
2 - No 112

Resmî Gazete, Millîyet Fok Faah
Cilt: 10 - Sayı: 1
Tic. Sic. No: 10000
Yan. İşlet. No: 10000
Fiyatı her hafta 10 Kurşundur.

ZAFER

DEMOKRASİNİNDİR

POKER-PLAY
HAYAT SENİN BİR DEĞERİ
DÜŞÜNÜR MÜYÜZ Mİ?

D. PARTİ SEÇİM BEYANNAMESİ

"30 sene devam eden iktidar, Rusya hariç bugünün dünyasında misli olmayan bir hâdisedir. Partimiz iktidara gelirse, C. H. P. beyannamesinde mevcut hayali vâidlere başvurmadan ve teşebbüslere girişmeden evvel iktisadi bünyeyi salâha kavuşturacak tedbirlere tevessül etmeyi kendisine ilk iş sayacaktır.."

İktidarın son ve meyhude gayretleri
Adilve FENİK

Parti bu beyannamede... (text continues)

Celâl Bayar dün Ankara'ya döndü
Bayar bu sabah otomobile Bursa'ya hareket ediyor

Zonguldak'ta bir D. P. şubelerinden bir şubeye

D. P. bütün vatandaşlara, memur ve idarecilere teminat veriyor

Demokrat Parti'nin... (text continues)

Halk Partisi Beyannamesinde tenkid
Halk Partisi'nin beyannamesinde... (text continues)

Hayatı vadiler aklıdır
Yeni bir beyannamede... (text continues)

Uluslar hakkındaki vâidler
Dünya barışını sağlamak için... (text continues)

Alaylarla değil olan rekabetsizlik
Güçlü bir millet... (text continues)

G. Kurmayın seçimlere ait bir tamimi

Seçimde bütün subaylar vazife başında olacak

Genel Kurmay Başkanı A. Nurel Gürman

Genel Kurmay Başkanı... (text continues)

Bir kadın trende dogururken kan kaybederek ödü
Türkiye'nin en büyük... (text continues)

AKİTİVA KUREK
Bakanlar Kurulu... (text continues)

Meşhur bir kibar hırsız yakalandı
Bir çok hırsızlık vak'alarının faileri de... (text continues)

Alaycı bir hırsız... (text continues)

Lzmirdeki kanlı maç
Dün şehrimiz... (text continues)

Emekli Genelce gerbe ceza evine sevkedildi
Genelce'nin... (text continues)

Askeri Teğmen Mehmet Emin... (text continues)

Vatandaş, Reyini D. P. ye ver!..

Demokrat Parti Bursa'da Celal Bayer'ın emekli müavini halk kütüphanesi arasında

Demokrat Partiye Niçin Oy Vereceğiz?

Demokrat Parti, bir hükümet ne kadar gayret sarfederse elsin, halkın yardımına mazhar olmadan muvaffak olamayacağına kendidir. Halk Partisinin muvaffakiyetsizliklerinin vegane amili de halkla teması kesip güvenini devlet işletmelerine ve idarelerine inhisar ve itimat ettirmesidir.

Adviye FENİK
 İnanması ve bakan için müdâfeliye...
 Demokrat Parti'nin...
 Halkın...
 Devlet...

M. Bayramoğlu Ramiz Eren ve Hamdi Bulgurlu
 D. P. Ankara adayları
 Ramiz Eren, 1932 tarihinde...
 Hamdi Bulgurlu...

CELAL BAYAR DÜN BURSA'DA KIRK BİN KİŞİNİN ÖNÜNDE KONUŞTU

"Türk Milleti efendiliğini isbat etmek istiyor, bunu 14 Mayısta gösterecektir,"

"Seçim cihazının yanı başında idare cihazı işlemektedir ve tarafsızlığı bozan idare amirlerine yer ver rastlanmaktadır. Bu Türk Milletinin mukaddes olan rey hakkına ihanet demektir..."

Büyük Türk Milleti, 14 Mayıs'ta vâzife senindir

Çarşamba, bugün Kamusal emirler yaradıldı...
 Büyük Türk Milleti, 14 Mayıs'ta vâzife senindir...
 Celal Bayer, Bursa'da kırk bin kişinin önünde konuştu...

Celal Bayer, Bursa'da kırk bin kişinin önünde konuştu

Demokrat Parti'nin mitingleri İstanbul ve İzmirde bugün miting var

Celal Bayer, Köprülü ve Menderes bugün inönü'ye cevap verecekler

Utannak mı gülmek mi, üzölmek mi lâzım? C. H. P. nin Marshall yardımına ait propoganda velvelesi

Amerika İktisadi İşbirliği Teşkilatı "Marshall yardımı Türk milleti içindir, bir parti için değil, diyor"

Seçim propogandaları en başarılı bir şekilde...
 Marshall yardımına ait propoganda velvelesi...

Seçimler için gelen ecnebi gazeteciler

İngiliz ve Amerikalı muhabirler karargâhlarını İzmir'de kurdular

İngiliz ve Amerikalı muhabirler karargâhlarını İzmir'de kurdular...
 Seçimler için gelen ecnebi gazeteciler...

Radio Seçim Konununu ihlâl ediyor

Radio seçim konununu ihlâl ediyor...
 Seçim propogandaları en başarılı bir şekilde...

AKINTIYA KUREK
 VEDKİ KAPALIYI
 Zıncın ve Dizi
 Dizi (Hortaklık) kelime...
 Vedki Kapalıyı...
 Zıncın ve Dizi...
 Akıntıya Kurek...
 Vedki Kapalıyı...
 Zıncın ve Dizi...

"DEMOKRAT PARTİ'NİN 1950 SEÇİMLERİNDEKİ BAŞARISINDA, YÜRÜTMÜŞ OLDUĞU PROPAGANDANIN ROLÜ"

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı sonucunda faşist-diktatör rejimlerin mağlup olup, demokrasi cephesinin kazanması tüm dünyada demokrasi rüzgârlarının esmesine neden olmuştur. Türkiye ise savaşın son yılında dış politika anlayışında denge siyasetinden uzaklaşarak müttefik devletlerden yana bir dış politika takip etmiştir. Savaşın ardından dünya siyasetinde ortaya çıkan demokratikleşme eğilimi ve Türkiye'nin iç dinamiklerinde yaşanan gelişmeler neticesinde Türkiye, kısa süre içerisinde yeniden çok partili siyasî sistem denemesine başlamıştır.

Çok partili siyasî hayata geçiş dönemi olarak adlandırılan bu dönemin en önemli dönüm noktası 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimleridir. Bu seçimler neticesinde dört yıl önce kurulmuş, 1946 seçimlerinde meclise muhalefet partisi olarak girmiş Demokrat Parti, tek başına iktidar olma başarısı göstermiştir.

Bu çalışmada, Demokrat Parti'nin 1950 seçimleri için uyguladığı propaganda yöntemleri incelenerek, hayata geçirdiği propaganda yaklaşımlarının seçimleri kazanmalarında ne derecede etkili olduğu incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çok Partili Siyasî Hayat, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, 1950 Seçimleri.

"THE ROLE OF THE PROPAGANDA METHODS OF THE DEMOKRAT PARTI'S IN THE SUCCESS OF THE 1950 ELECTION"

ABSTRACT

When the fascist and dictatorship regimes were defeated at the end of the World War II, the democracy wind was started to spread all over the world. At the last year of the World War II, Turkey started to accompany to the allied powers instead of the balance policy. After the World War II, as a result of the democratization tendency all around the world and internal dynamics in Turkey, transition to a multi-party system was tried again in Turkey.

The 1950 general parliamentary election is the most important milestone of the period of the transition to a multi-party system in Turkey. Demokrat Parti, which was found four years ago and was elected as the opposition party at 1946, won the 1950 election.

In this study, the propaganda methods of Demokrat Parti which were used at the 1950 election will be analyzed. Propaganda methods' effects to the election process also will be evaluated.

Key Words: Multi-Party Democracy, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Turkish General Election 1950